

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**КУБЦЬКИЙ С.О.,
БОНДАРЕНКО Н.О.**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ
СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Монографія

Київ – 2017

УДК 37.013.42:001.89:378.22
ББК 65.272
К88

Рецензенти:

Барановська Л.В. – професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, доктор педагогічних наук, професор.

Вікторова Л.В. – завідувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор.

Лузан П.Г. – головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор.

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(протокол № 1 від 29 серпня 2017 року)*

Кубіцький С.О., Бондаренко Н.О.

Науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки:
монографія / С.О. Кубіцький, Н.О. Бондаренко. – К.: Видавництво
«Міленіум», 2017. – 255 с.

У монографії представлено комплексний аналіз проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх магістрів соціальної педагогіки, обґрунтовано педагогічні умови та розроблена модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки. Акцентована увага на розкриті змісту та організації науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у вищому навчальному закладі.

Монографія рекомендована для викладачів, аспірантів та студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота» та інших вищих навчальних закладів, усім, хто хоче розширити свої знання з науково-дослідницької діяльності та сприяти підвищенню якості науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	9
1.1. Категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження...	9
1.2. Провідні теоретичні підходи до проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.....	24
1.3. Постановка завдань, вибір напрямів дослідження.....	42
Висновки до першого розділу.....	47
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВНЗ	50
2.1. Сутність та структура науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки в системі вищої професійної освіти.....	50
2.2. Педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.....	73
2.3. Модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ.....	96
Висновки до другого розділу.....	110
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	112
3.1. Методика експериментального дослідження.....	112
3.2. Результати констатувального експерименту та їх аналіз....	120
3.3. Аналіз результатів формувального етапу експерименту....	142
Висновки до третього розділу.....	168
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176
ДОДАТКИ	206

ВСТУП

Актуальність теми. Система освіти в Україні сьогодні знаходиться в стані модернізації, зумовленої соціально-економічними й соціокультурними змінами, що вимагають розвитку нових підходів до організації професійної підготовки фахівців. Підготовка фахівців освітнього «магістр» здійснюється в українських класичних, технічних, педагогічних університетах на основі освітнього ступеня бакалавра, спеціаліста. Згідно зі статтю 5 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Магістерська підготовка реалізує освітньо-професійні програми, які орієнтовані на підготовку фахівців для науково-дослідної, управлінської (виробничої) і педагогічної діяльності та роботи в галузі наукоємних технологій.

Науково-дослідна та інноваційна робота магістрів соціальної педагогіки є важливим аспектом формування особистості майбутнього науковця в руслі інтеграції освітньої системи України до Європейського науково-освітнього простору. Наукова робота молоді підсилює активні, творчі начала у навчальному процесі, слугує потужним засобом селективного відбору кадрів для підготовки висококваліфікованих фахівців, збереження і відновлення потенціалу наукових шкіл, формування системи професійних компетенцій майбутніх спеціалістів. «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» (від 25 червня 2013 р. № 344/2013) окреслює серед найважливіших пріоритетних напрямків розвитку освіти «оновлення

цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; перехід від процесної до результатної, компетентнісної парадигми освіти».

Підготовка магістрів з різних галузей знань вступає сьогодні в суперечність з соціальним замовленням на рівень науково-дослідницьких знань та вмінь майбутніх фахівців, зумовлених сучасними тенденціями розвитку науки, динамічним розвитком наукової картини світу, швидкої зміни інформаційного середовища.

Магістр соціальної педагогіки в результаті навчання має: володіти навичками самостійної науково-дослідницької діяльності, які вимагають широкої освіти у відповідному напрямку; вміння формулювати й вирішувати дослідницькі завдання, які виникають у ході науково-дослідної роботи; вміння добирати необхідні методи дослідження, модифікувати наявні й розробляти нові, виходячи із завдань конкретного соціально-педагогічного дослідження; вміння обробляти результати науково-дослідної роботи, аналізувати й осмислювати їх з урахуванням наявних наукових даних; вміння проводити бібліографічну роботу із залученням інформаційних технологій; вміння реалізувати специфіку науково-дослідницької функції в галузі соціально-педагогічної діяльності.

Окремі аспекти науково-дослідної роботи магістрів під час навчання у ВНЗ розглядали в сучасній психолого-педагогічній науці А. Алексюк, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, В. Майборода, О. Микитюк, Н. Пузирьова та ін. Українськими вченими активно розробляється концепція університетської педагогічної освіти (А. Алексюк, Л. Коваль, Л. Нечепоренко, В. Сагарда та ін.), досліджується методологія та історія педагогічної освіти в Україні і за кордоном (О. Глузман, В. Луговий, В. Майборода, Л. Пуховська та ін.), здійснюється пошук шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури (В. Бондар, І. Бопко, О. Мороз, В. Мороз, З. Сліпкань та ін.), обґрунтовуються зміст та форми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (О. Безпалько, Н. Дзагкоева, І. Доброскок,

Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, З. Фалинська та ін.)

Однак поза увагою науковців залишається розробка педагогічних умов та моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів; аналіз можливостей застосування компетентнісного підходу до науково-дослідницької підготовки магістрів; визначення специфіки науково-дослідницької підготовки магістрів у галузі соціальної педагогіки.

Крім того, науково-дослідницька підготовка майбутніх магістрів соціальної педагогіки розвивається під низкою суперечностей, серед яких найважливішими є: невідповідність вимогам освітнього стуреня «магістр» соціальної педагогіки та змістом професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; невідповідність між суспільним запитом на рівень наукової компетентності магістрів соціальної педагогіки та методами і формами науково-фахової підготовки у вищій школі; між потребами професійної підготовки фахівців для вищої школи та недостатнім рівнем готовності випускників вищого навчального закладу до організації та здійснення самостійної наукової діяльності; між складним, комплексним характером соціально-педагогічних досліджень та низьким рівнем компетентності магістрів соціальної педагогіки до інтеграції психолого-педагогічних і соціологічних знань у процес наукової роботи.

Отже, недостатня розробленість проблеми підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності зумовила вибір теми дослідження: **«Науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки»**.

У монографії висвітлено зміст та специфіку науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки; удосконалено діагностичний інструментарій для дослідження сформованості науково-дослідницької компетентності майбутніх магістрів соціальної педагогіки згідно з розробленими критеріями (мотиваційним, когнітивним, змістовно-діяльнісним, рефлексивно-оцінним); з'ясовано і обґрунтовано провідні

принципи науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки (інтеграції науково-дослідницької й навчальної діяльності; наступності науково-дослідницької діяльності студентів; суб'єкт-суб'єктної взаємодії; індивідуалізації й диференціації; комплексності й системності); конкретизовано зміст поняття «науково-дослідницька компетентність майбутнього магістра соціальної педагогіки»; удосконалено методику науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, що передбачає використання потенціалу форм навчально-дослідної та науково-дослідної роботи студентів в єдності цілей і завдань (реферативні творчі роботи, проектні науково-дослідні роботи, студентські наукові товариства, наукові гуртки, проблемні наукові групи, індивідуальна науково-дослідна робота, науково-практичні конференції, студентські олімпіади тощо).

До найбільш істотних наукових результатів, які містяться в монографії, на нашу думку, можемо віднести: обґрунтовані педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки (забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці магістрів соціальної педагогіки від бакалаврату до магістратури; посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної діяльності; домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів проектних технологій) та розроблену модель формування науково-дослідницької компетентності студентів, яка включає взаємопов'язані компоненти (організаційний, цільовий, процесуальний, оцінно-результативний) і є ідеальним відображенням механізму науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Монографія рекомендована для викладачів, аспірантів та студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота» та інших вищих навчальних закладів, усім, хто хоче розширити свої знання з

науково-дослідницької діяльності та сприяти підвищенню якості науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1.1. Категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження

Мета і завдання нашого дослідження зумовили вибір базових понять, які дозволяють, оперуючи ними, проаналізувати науково-теоретичні основи та спроектувати педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістра соціальної педагогіки. Підґрунтям теоретичного аналізу проблеми дослідження є вивчення базових понять, присутніх у категоріальному полі дослідження, тому зупинимось на їх аналізі більш детально. Структура понятійного поля нашого дослідження є трикомпонентною, оскільки має стосуватися: 1) проблем науково-дослідницької діяльності та понять, які стосуються цього питання; 2) професійної підготовки соціального педагога та базових понять цієї проблеми; 3) сутності та специфіки досліджень в галузі соціальної педагогіки як площини застосування сформованих у ході навчання дослідницьких знань, умінь та навичок.

Тому й понятійний апарат дослідження є досить різноплановим і вміщує, на нашу думку:

1) поняття першого рівня – найбільш наближені до теми дослідження – педагогічні умови, науково-дослідницька підготовка, магістр соціальної педагогіки, науково-дослідницька компетентність;

2) поняття другого рівня, які відображають галузеву специфіку проблеми дослідження – соціально-педагогічне дослідження, магістр, професійна підготовка;

3) поняття третього рівня – найбільш загальнонаукового – дослідницька діяльність, наукове дослідження, соціальна педагогіка та ін.

Виходячи з такої тривірневої ієрархії понять дослідження, їх розгляд розпочнемо в зворотному порядку – від найбільш загальних до вузькоспеціалізованих. Так буде забезпечено діалектичну єдність

загального, особливого й одиничного в аналізі категоріально-поняттєвого поля роботи.

Отож, до найбільш загальнотеоретичних ми віднесли поняття «дослідницька діяльність», «наукове дослідження», «соціальна педагогіка».

Поняття *дослідницької діяльності* розглядається в наукових працях філософів В. Розанова [209], Ю. Урманцева [245] та ін. Так, згідно з науковими розробками В. Розанова, процес дослідження пов'язаний з поняттями розуму й пізнання; людина може здійснювати дослідницьку діяльність у формі дослідження як вторинної перевірки пізнання чогось невідомого, або ж у формі пошуку як первинного пізнання чогось невідомого [209, с. 64]. Учений дає, по суті, соціально орієнтоване визначення дослідницької діяльності, оскільки окреслює її як творчу, спрямовану на пізнання Космосу, Природи й Людини й осягнення «всезагальних людських думок і всезагальних людських справ» [209, с. 64]. Епістемологія наукового пізнання, яке лежить в основі дослідницької діяльності, викладена в теорії Майкла Полані [179]. Вчений наполягає на тому, що людині властиве не просто абстрактне проникнення в сутність досліджуваних явищ, а їх співвіднесення з реальним світом людини. Від результату такого співвіднесення залежить рівень об'єктивності дослідницьких результатів, проте об'єктивності суто людської.

В. Полонський наголошує на важливості евристичного потенціалу дослідницької діяльності, завдяки чому відбувається екстраполяція методів дослідження, новітніх для соціально-педагогічної науки [182]. У такому разі науково-дослідницька діяльність матиме значний евристичний потенціал, новітні дослідницькі результати, а також впливає на формування свободи й самостійності вибору в наукових дослідженнях.

У філософії науки виокремлюють три базові компоненти науково-дослідницької діяльності – ідеали і норми дослідження, наукову картину світу і філософське підґрунтя науки [87]. При цьому розвиток дослідницької діяльності відбувається як розгортання проблеми (у нашому випадку –

соціально-педагогічної), яка визначається ситуаційно й зникає зі зміною самої соціальної ситуації або ж в результаті зміни цілей.

Дослідницька діяльність окреслюється нами як форма організації освітнього процесу, яка є по суті синергетичним феноменом, оскільки має здатність до самоорганізації, зумовленої логікою наукового дослідження й особистісним ставленням до досліджуваної проблеми. При цьому зауважимо, що метою дослідницької діяльності є не лише кінцевий дослідницький результат, але й сам процес, в ході якого забезпечується формування дослідницьких знань, умінь та навичок [168].

«Енциклопедія освіти» [69, с. 554] визначає дослідницьку діяльність як важливий компонент навчального процесу та органічну складову освіти, що покликана виконувати такі провідні функції:

- удосконалення навчального процесу та відображення сучасних наукових досягнень у навчальній діяльності вищої школи;

- виховання – наукові дослідження розкривають широке коло різноманітних наукових проблем, що сприяють розширенню світогляду, виховують потяг до самоосвіти;

- розвитку мислення, уміння спостерігати, аналізувати, навичок самостійної творчої дослідницької роботи [69, с. 554]

Наукове дослідження як одне з базових понять нашої роботи розглядається в наукових працях (В. Краєвський, І. Липський, Л. Мікешина та ін.) [109; 130; 142] як категорія діяльнісна, чим підтверджується значущість використання нами діяльнісного підходу. Наукове дослідження визначається як ієрархічна, педагогічно керована система взаємодії суб'єктів, спрямована на пізнання оточуючого світу, в результаті чого з'являється нове наукове знання (з різним ступенем суб'єктивності чи об'єктивності), а також відбувається оволодіння дослідницькими вміннями [142].

У словниково-довідниковій літературі наукове дослідження визначається як процес вивчення, експериментальної перевірки,

концептуалізації і перевірки теорій, пов'язаний з отриманням нового знання; загальне ж поняття «дослідження» – як «відстеження зсередини», процес вивчення будь-чого [242].

В. Краєвський окреслює наукове дослідження як особливу форму пізнання, як таке систематичне й цілеспрямоване вивчення об'єктів, для якого використовуються засоби й методи наук і яке завершується формуванням знань про досліджувані об'єкти [109]. Взаємозв'язок наукового дослідження й наукового пізнання є, на нашу думку, категорійно зрозумілим, оскільки наукове дослідження забезпечує шлях наукового пізнання у двох головних формах – емпіричній і теоретичній. Формою наукового пізнання на емпіричному рівні є науковий факт, на теоретичному – гіпотеза й теорія.

Важливим для нашого дослідження вважаємо висновок О. Новікова стосовно того, що науково-дослідницька діяльність може здійснюватися на різних рівнях, а саме:

- на *операційному* рівні, коли студент виконує лише окремі технологічні операції, але не виявляє творчості, оскільки від нього цього не вимагається;
- на *тактичному* рівні – коли студент може сам спланувати певні етапи дослідницької діяльності, розуміється на використанні форм та методів дослідження, але не прогнозує його результату і не реалізує загального плану дослідження;
- на *стратегічному* рівні, коли від студента очікують самостійного визначення цілей дослідження, повного самостійного його виконання, формулювання висновків, повної орієнтації у процесі вирішення поставленої наукової проблеми [161].

Загалом хід наукового дослідження представляється нам у єдності кількох етапів: фіксації фактів; інтерпретації фактів; переведення інтерпретації на рівень вироблення понять, законів, принципів; передбачення законів за допомогою гіпотез; виведення висновків з гіпотез

за допомогою правил дедукції, тобто від загального до часткового; співвіднесення висновків з фактами; формулювання висновку про дієвість чи недієвість теоретичних викладок залежно від результату співвіднесення наслідків дослідження та первинних фактів. Один із засновників соціології як наукової галузі О. Конт визначав масив наукового дослідження як процес пізнання фактів, над яким нависає прошарок наукових законів, а факти при цьому виступають як «необхідний сірий матеріал» [102].

О. Попов визначає головні типи наукового дослідження за цільовим їх компонентом, як-от:

1) пошукове дослідження – здійснюється з метою вирішення проблеми, яка до цього часу ніким не ставилася і не вирішувалася схожим способом (метод спроб і помилок); наукові дослідження такого типу проводяться в малодосліджених галузях людського знання;

2) критичне дослідження – виконується з метою заперечення чи додаткової перевірки вже існуючих наукових висновків, моделей, гіпотез, законів тощо; найчастіше критичні дослідження застосовуються у тих галузях, де накопичено значний теоретичний та емпіричний дослідницький матеріал й апробовано достатню кількість дослідницьких методик;

3) уточнююче дослідження – на сьогодні один з найбільш розповсюджених видів наукового дослідження; метою такого дослідження є встановлення меж доведення й передбачення фактів і емпіричних закономірностей;

4) відтворювальне дослідження – має на меті точне повторення дослідницької діяльності попередників для визначення достовірності раніше отриманих дослідницьких даних; це основа всіх наукових галузей [184].

Поняття *соціальної педагогіки* як об'єктно-предметного поля науково-дослідницької роботи виявляється нам достатньо специфічним з огляду на міждисциплінарність самої науки та її відносну молодість з методологічного й теоретичного боку. Однак спільним для теоретиків соціальної педагогіки є визнання її як окремої галузі знання, а значить, як

окремого поля для науково-дослідницької підготовки фахівців. Соціальна педагогіка, таким чином, має свій об'єкт і предмет дослідження та інші елементи структури наукової дисципліни, поєднавши в собі методологічні концепти педагогіки, соціології, психології, філософії тощо. І. Липський вважає, що соціальна педагогіка – це наука і практика гармонізації взаємодії людини і соціального середовища [129, с. 22.]. Цим і визначається проблемне поле соціально-педагогічних досліджень.

Суттєвою ознакою дослідницької методології соціальної педагогіки є те, що в ній виявляється суперечність між процесами пізнання й перетворення соціально-педагогічної практики; специфікою теоретичної основи соціальної педагогіки є вирішення суперечності між предметом пізнання і методом, за допомогою якого здійснюється пізнання цього предмета. Складність соціальної педагогіки як предметного поля науково-дослідницької роботи полягає у тому, на нашу думку, що результат соціально-педагогічного дослідження має бути педагогічним, а зміст та структура – автономною, міждисциплінарною.

Міждисциплінарний характер соціальної педагогіки як предметного поля соціально-педагогічного дослідження подано на рис.1.1.

Рис. 1.1. Міждисциплінарні основи соціально-педагогічної науки як предметного поля науково-дослідницької роботи

Основами соціальної педагогіки при цьому ми вважаємо основні положення наук про суспільство й людину, що визначають методологічні орієнтири й основні напрями, а також методику і техніку наукового пізнання. По-друге основами, як вважає І. Липський [129].

Соціальна педагогіка окреслюється нами, отже, як галузь практичної діяльності, з одного боку, і як галузь науково-дослідницької діяльності – з іншого. При цьому мають існувати певні *ознаки*, які дають можливість визначати певний вид соціально-педагогічної діяльності як дослідний, а дослідження – як соціально-педагогічне. Ми виділяємо кілька таких ознак:

1) характер мети, поставленої перед соціально-педагогічною діяльністю; якщо поставлена науково-пізнавальна мета, то ми маємо справу з науково-дослідницькою діяльністю в галузі соціальної педагогіки;

2) специфіка об'єкта вивчення; у разі, коли об'єктом вивчення є процеси соціалізації чи соціальні проблеми особистості, йдеться про об'єкт наукового дослідження в галузі соціальної педагогіки;

3) застосування спеціальних способів пізнання; соціальна педагогіка накопичила або ж запозичила достатньо дослідницьких методик, які дають змогу дійти соціально-педагогічних висновків;

4) усталеність, узгодженість і однозначність трактування категорійно-понятійного поля; ця ознака дає можливість відділити соціально-педагогічне дослідження від педагогічного, соціологічного чи психологічного.

Підводячи підсумок аналізу соціальної педагогіки як базового поняття нашого дослідження, відзначимо, що соціальна педагогіка тлумачиться двояко: як наукова галузь і як галузь практичної діяльності соціального педагогіка. Специфіка розгляду цього поняття в межах проблеми нашого дослідження полягає у тому, що науково-дослідницька підготовка дає можливість сумістити ці дві галузі, оскільки соціально-педагогічна науково-дослідницька діяльність магістра соціальної педагогіки розглядається нами як один з видів його практичної професійної діяльності.

Поняття **другого рівня** вміщують «соціально-педагогічне дослідження», «магістр», «професійну підготовку магістрів». *Соціально-педагогічне дослідження* – це наукове дослідження в галузі соціальної педагогіки. У зв'язку з таким визначенням його сутність залишається дослідницькою, а форма – соціально-педагогічною. Соціальна педагогіка має свої методи і методику дослідницької роботи, проте загалом використовує багато методів з психології, соціології, педагогіки. Соціально-педагогічне дослідження є спеціально організованим процесом людського пізнання, під час якого відбувається систематизація теоретичних знань про сутність соціально-педагогічних процесів, явищ, проблем. Складність окреслення сутності та пояснення специфіки соціально-педагогічного дослідження полягає у тому, що воно пов'язане з вивченням взаємовідносин зростаючої особистості і соціуму. У зв'язку з цим відстеження такого складного динамічного процесу вимагає спеціальної методології, яку соціальна педагогіка тільки починає будувати на засадах філософії, соціології, психології, педагогіки.

Реалізація магістрами соціальної педагогіки соціально-педагогічних досліджень забезпечує вирішення ними таких завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння соціально-педагогічною методологією й методами соціально-педагогічного дослідження;
- успішне й ефективне оволодіння соціально-педагогічною професією, досягнення належного рівня професіоналізму й наукового статусу;
- розвиток творчості у вирішенні практичних завдань соціально-педагогічної діяльності;
- набуття навичок самостійної науково-дослідницької роботи в галузі соціальної педагогіки;
- входження в проблемне коло найважливіших теоретичних і практичних завдань соціально-педагогічної науки;

- вплив на створення й функціонування наукових шкіл і лабораторій, що забезпечує формування резерву вчених у галузі соціальної педагогіки.

Проблеми методології соціально-педагогічного дослідження, як вважає І. Липський, відображають:

а) знання про *пізнання* соціально-педагогічної практики, в результаті чого виробляється соціально-педагогічне знання; це знання охоплює певні методологічні категорії, що складають науковий апарат соціально-педагогічного дослідження – проблема, тема, актуальність, об'єкт і предмет дослідження, завдання дослідження, гіпотеза, теоретична і практика значущість;

б) знання про соціально-педагогічне знання, яким займається наукознавство в соціальній педагогіці;

в) знання про *перетворення* соціально-педагогічної практики; ця характеристика методології соціально-педагогічного дослідження пов'язана з проблемами взаємодії соціально-педагогічної теорії і практики шляхом введення в неї наукових знань [130].

Процес виконання соціально-педагогічного дослідження передбачає вирішення десяти головних питань, а саме:

1) формулювання теми соціально-педагогічного дослідження, тобто відповідь на питання «як назвати майбутнє дослідження?»;

2) обґрунтування актуальності соціально-педагогічного дослідження, тобто співвіднесення його виконання з соціальними характеристиками проблеми дослідження у вигляді відповіді на питання «чому саме цю проблему я маю досліджувати?»;

3) вибір об'єкта дослідження у вигляді відповіді на питання «що саме я маю досліджувати?»;

4) окреслення предмета соціально-педагогічного дослідження: «які саме характеристики й відношення об'єкта дослідження я маю виділити для дослідження?»;

5) постановка мети дослідження у вигляді ще одного питання: «який результат соціально-педагогічного дослідження має бути і як його можна спроектувати ще до виконання дослідження?»;

6) виокремлення кількох базових завдань дослідження як відповідь на питання «як саме має бути досягнута мета дослідження, які кроки для цього треба здійснити?»;

7) проектування гіпотези соціально-педагогічного дослідження: «що не є очевидним у характеристиках об'єкта дослідження? Що вбачається у ньому такого, що не помічають інші?»;

8) передбачення новизни очікуваних результатів соціально-педагогічного дослідження: «які саме результати цього дослідження мають новітній соціально-педагогічний смисл?»;

9) виявлення значення дослідження для розвитку соціально-педагогічної науки: «до яких теоретичних положень соціально-педагогічної науки можна внести уточнення у зв'язку з виконаними дослідженнями?»;

10) виявлення значення дослідження для практики соціально-педагогічної діяльності: «які практичні результати соціально-педагогічного дослідження є дійсно вагомими?».

Сутність поняття «*магістр*» можна розглядати з точки зору історико-педагогічної та нормативно-правової. З точки зору історико-педагогічного значення цього поняття знаходиться найближче до «майстер», «начальник» і відповідає середньовічному статусу майстра, досвідченого спеціаліста, знавця у своїй галузі. У 1819 році, коли в Російській імперії було прийнято вперше «Положення про введення в наукові ступені», то ланцюжок наукових ступенів виглядав так: дійсний студент – кандидат – магістр – доктор. Здобувач отримував учений ступінь магістра у випадку, якщо мав ступінь кандидата, володів різними формами емпіричного й теоретичного пізнання прикладної науки, способами застосування набутих знань у теорії та практиці, був здатний логічно подати інформацію іншим. Ступінь

магістра присвоювався кандидату не раніше, ніж через два роки після отримання попереднього ступеня [70].

В Україні відповідно до Закону «Про освіту» (1991 рік) було запроваджено чотири послідовні ступені освіти: молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр, що не мало аналогів у країнах Західної Європи. Згідно із законодавством передбачалося, що після опанування освітньо-професійної програми бакалаврата можливе продовження навчання на рівні «спеціаліст», завершення якого дозволяє здобути ступінь магістра. Як підкреслює О. Микитюк, в Україні «було здійснено спробу зберегти «лінійність» системи вищої освіти (подібно до системи освіти США)» [143, с. 314] одночасно з розташуванням освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» між новими для української вищої системи освіти рівнями «бакалавр» і «магістр». Це, у свою чергу, привело до того, що деякі університети інтерпретували підготовку за освітньо-кваліфікаційною програмою магістра як складову «традиційної аспірантури рівня магістра з освітнім рівнем спеціаліста» [143, с. 315] й розглядали дані кваліфікаційні рівні як два паралельно існуючі варіанти.

З огляду на те, що поняття «магістр» стало тепер вміщуватися в освітніх нормативних документах України, воно отримало більш чи менш окреслене тлумачення. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2002 р.) магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності [76]. Нарешті, згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Схожим чином це поняття тлумачиться і в листі Міністерства освіти і науки України про ступеневу освіту, де магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти, що передбачає здобуття особою повної вищої освіти з відповідної спеціальності на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (базова вища освіта) або освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» (повна вища освіта), а також вищої освіти, здобутої до запровадження в Україні ступеневої вищої освіти [148].

Професійна підготовка магістрів соціальної педагогіки у змістовому відношенні буде детально розглянута нами в п.1.2., тому зупинимося лише на самому понятті «професійна підготовка соціальних педагогів». Поняття професійної підготовки фахівців досить добре вивчене сучасною психолого-педагогічною наукою, представлене в численних наукових працях (Л. Боднар, Р. Вайнола, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зимня, І. Зязюн, А. Капська, В. Коваль, Н. Ничкало, С. Сисоева, З. Фалинська та ін.) [21; 32; 35; 65; 80; 88; 159; 95; 219; 246]. Професійна підготовка соціальних педагогів в Україні розпочалася відносно недавно, а підготовка магістрів соціальної педагогіки проводиться далеко не в усіх вищих навчальних закладах України. Тому магістерські програми вирізняються своєю неусталеністю, відсутністю чітко розроблених стандартів, які б, з одного боку, відокремлювали ступінь магістра соціальної педагогіки від бакалавра і спеціаліста, з іншого – визначали схожість і відмінність магістра соціальної педагогіки від магістра соціальної роботи чи магістра педагогіки.

Вимоги до професійної підготовки соціальних педагогів відображають специфіку їхньої майбутньої фахової діяльності – в тому числі й науково-дослідницької.

Поняття першого рівня вміщують поняття «педагогічні умови», «науково-дослідницька підготовка», «магістр соціальної педагогіки», «науково-дослідницька компетентність».

Щодо педагогічних умов як науково-теоретичної категорії, то їм присвячено п. 2.2. нашого дослідження. Зазначимо лише, що педагогічні

умови в контексті досліджуваної проблеми охоплюють кадрові, змістові, діяльнісні та технологічні аспекти підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності.

Науково-дослідницька підготовка як поняття теорії педагогіки, на нашу думку, вміщує два головні аспекти:

1) навчання магістрантів методології, методиці й практиці соціально-педагогічного дослідження – когнітивний аспект;

2) власне наукові дослідження, здійснювані студентами магістратури в межах наукових лабораторій, кафедр, безпосередньо під керівництвом викладачів – змістово-діяльнісний аспект.

Залучення магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності утруднене сьогодні падінням загального престижу наукової праці, розмитістю об'єкта і предмета соціально-педагогічних досліджень, формалізацією вимог до магістерської роботи (дисертації) як текстового результату магістерського соціально-педагогічного дослідження. Тому саме поняття «науково-дослідницька підготовка» в контексті професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки також набуває певних змін.

До розробки сутності та змісту науково-дослідницької підготовки магістрів як поняття соціальної педагогіки та професійної педагогіки має бути залучений науковий апарат сучасної дидактики вищої школи; теорія ступеневої освіти та сутності науково-дослідницької підготовки на рівні магістра тощо.

Науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки відбувається у чотирьох основних формах:

1) у формі науково-дослідницької підготовки магістрів під час навчання протягом семестру;

2) у формі науково-дослідної практики магістра;

3) у формі науково-педагогічної практики;

4) у формі підготовки магістерської роботи (дисертації).

У зв'язку з так тлумаченими нами формами науково-дослідницької підготовки магістрів нам видається вузьким окреслення змісту науково-дослідницької підготовки магістрів у вигляді підготовки ними магістерських робіт та їх захисту. Ми вважаємо, що магістерська робота – це текстовий результат виконаної магістрантом дослідницької роботи, яка здійснюється в усіх наведених вище формах.

Виходячи з викладених вище міркувань, ми визначаємо *науково-дослідницьку підготовку магістрів соціальної педагогіки* як структурний компонент фахової підготовки магістра соціальної педагогіки, спрямований на розвиток у нього науково-дослідницької компетентності, яка, в свою чергу є комплексом науково-дослідних компетенцій.

Магістр соціальної педагогіки як науково-теоретичне поняття розглядається в роботах Л. Боднар, Р. Вайноли, С. Вітвицької, А. Капської, В Ковалю, З. Фалинської та ін. [21; 36; 88; 95; 246]. Введення цього ступеня в межах системи освіти України, на нашу думку, викликане поглибленням процесів гуманізації й гуманітаризації у вищій школі. Фундаментальна професійна підготовка магістрів соціальної педагогіки забезпечує цілісність, глибину й взаємопроникнення соціально-філософських, загальнопрофесійних і спеціальних знань, достатній загальнокультурологічний рівень освіченості магістрів. Професійна підготовка магістрів соціальної педагогіки здійснюється на основі державних стандартів, які вміщують:

1) загальні вимоги до освітніх програм підготовки магістрів соціальної педагогіки;

2) вимоги до обов'язкового мінімуму змістової частини освітніх програм підготовки магістрів, умов їх втілення, а також до змісту практики та підсумкової атестації випускників магістратури;

3) строки засвоєння основних освітніх програм підготовки магістрів та максимальний обсяг навчального навантаження під час навчання в магістратурі.

Магістр соціальної педагогіки має відповідати рівню підготовки за основними чотирма напрямками, як це показано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Вимоги до підготовки магістра соціальної педагогіки за головними напрямками

Напрямок підготовки	Змістова характеристика
Методологічний напрям	Загальні вимоги до освіченості магістра, спрямовані на сформованість світоглядних установок людини, стилю його професійної науково-дослідницької діяльності, його професійної культури
Загальнокультурологічний напрям	Вимоги до знань та вмінь з дисциплін загальнокультурологічної підготовки, що забезпечує основи знань філософії науки, соціально-правових дисциплін тощо
Психолого-педагогічний напрям	Вимоги до знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін в межах програми підготовки магістрів соціальної педагогіки
Спеціальний професійний напрям	Вимоги до знань та вмінь з методики і технології соціально-педагогічної діяльності, методики організації та проведення науково-дослідницької роботи

Таким чином, категоріально-понятійний аналіз проблеми нашого дослідження дав можливість вийти на трирівневу систему понять проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час їх навчання у ВНЗ. Вивчення базових понять дослідження дало можливість спроектувати визначення науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки та поняття «формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки», які дають підстави для подальшої дослідницької діяльності та експериментальної перевірки основних положень нашого дослідження.

1.2. Провідні теоретичні підходи до проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки

Як відомо, економічні і соціальні реформи, які здійснюються в Україні, значною мірою змінюють характер праці соціальних працівників та інших фахівців соціальної сфери, що спричинює відповідні зміни у технологіях та моделях професійної підготовки. Серед найголовніших вимог до професійної їх підготовки – вимоги розвитку спеціаліста творчого, ініціативного, який має необхідні науково-дослідницькі навички і вміння спрямовувати свою діяльність на сучасні інноваційні соціально-педагогічні процеси шляхом запровадження у практику нових досягнень соціально-педагогічної науки. Неодмінною умовою виконання цієї вимоги є широке залучення магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької роботи, безпосереднє включення їх до сфери наукового життя.

Досвід свідчить, що розвиток наукових досліджень безпосередньо впливає на якість навчального процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання і його структуру у вищій школі, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх спеціалістів, їхній творчий практичний кругозір.

Професійна підготовка майбутніх фахівців, яка здійснюється в Україні за вимогами Болонської декларації, підвищує попит на випускників ВНЗ, здатних до подальшого здобуття наукових і професійних знань. Зростання якості підготовки соціального педагога в умовах ступеневої освіти є нагальною потребою сучасної психолого-педагогічної науки і практики, а також одним з пріоритетних напрямів модернізації і фундаменталізації вищої освіти в Україні на сучасних теоретико-методологічних засадах.

Підготовка соціальних педагогів в Україні, розпочата відносно недавно, вже виявила низку проблем, детермінованих як зовнішніми (незбалансованість ринку праці щодо соціальних педагогів, розмитість професійних вимог тощо), так і внутрішніми (нерозробленість чітких професійних стандартів соціального педагога; неузгодженість змісту і форм

професійної підготовки соціальних педагогів для здійснення різних напрямів соціального захисту) чинниками. Вони, в свою чергу, визначили необхідність розробки організації та змісту ступеневої освіти соціальних педагогів, в тому числі й магістрів як групи науково-дослідних працівників. Їх підготовка, зосереджена в навчальних закладах IV рівня акредитації, на сьогодні слабо забезпечена з боку науково-методичного й організаційно-змістового, потребує глибокого наукового аналізу.

Підготовка магістрів соціальної педагогіки здійснюється в умовах ступеневої професійної освіти в Україні відповідно до державного стандарту. Проте складність теоретико-методичного обґрунтування професійної підготовки магістра соціальної педагогіки полягає в недостатній науковій розробці цієї проблеми, пов'язаної з тим, що більшість наукових досліджень в цій галузі сконцентровані на професійній підготовці магістра-педагога, магістра-вчителя. Магістр соціальної педагогіки, натомість, за змістовими характеристиками суттєво вирізняється серед педагогічних спеціалізацій. Тому й структурно, і організаційно його підготовка у ВНЗ має відбуватися з урахуванням цієї специфіки.

Науково-дослідницька діяльність може розглядатися, власне, у двох базових аспектах: як пізнавальна діяльність (діяльнісний підхід) і як соціальний інститут у суспільстві (соціологічний підхід). У зв'язку з цим установка на науково-дослідницьку діяльність може бути також двоякою: як пізнавальна установка, яка регулює процес відтворення об'єкта пізнання у різноманітних когнітивних формах; як соціально-нормована діяльність, яка співвідноситься з роллю і цінністю науки для суспільного життя.

Науково-дослідницька підготовка студентів та учнів стала предметом вивчення науковців останніх десятиліть у галузі соціології, філософії науки, культурології, психології, педагогіки.

Учені вивчають проблему науково-дослідницької підготовки значною мірою шляхом розробки наукових основ дослідницької діяльності загалом (І. Безуглов, І. Герасимов, І. Грушко, І. Кузнецов, Г. Рузавін, В. Сабітов,

В. Стрельський та ін.) [16; 47; 116; 211; 213; 234]. Специфіка наукових досліджень у соціальних науках стала предметом дослідження в працях Є. Бабосова, С. Новікової, А. Шикун та ін. [11; 162; 254].

Так, В. Степін та В. Горохов розглядають ідеали й норми дослідницької діяльності, зазначаючи, що підґрунтя науково-дослідної роботи складають три базові компоненти: ідеали й норми дослідження; наукова картина світу; філософські засади науки. Л. Мікешина вивчає проблеми епістемології наукового пізнання і пов'язані з цим проблеми науково-дослідної діяльності в системі сучасної науки [142].

У дослідженні М. Князян розглядається проблема навчально-дослідницької діяльності студентів [93]. Науковець дійшла висновку, що навчально-дослідницька і науково-дослідницька діяльність студентів термінологічно суміжні, оскільки визначає навчально-дослідницьку діяльність як «такий вид навчально-пізнавальної роботи творчого характеру, який націлений на пошук, вивчення й пояснення фактів і явищ дійсності з метою вироблення й систематизації суб'єктивно нових знань про них» [93, с. 16].

Науково-дослідницьку діяльність студентів з точки зору якісних її показників (особливо бібліографічних) вивчає у своєму дослідженні Є. Балацький [12]. Учений стверджує, що поняття «наукове відкриття» фактично зникло з термінологічного обороту сучасної науково-дослідницької діяльності як процесу, на його місці використовують поняття «інновації»; наукова діяльність стала замінюватися поняттям «дослідження». «Маємо не просто парадигмальний зсув, а, ймовірно, метaparadигмальний, – пише Є. Балацький, – який не просто замінює старий погляд на деякі процеси всередині науки на новий, а формує зовсім інший погляд на саме сприйняття оточуючого світу» [12, с. 3].

У дослідженні А. Корзун розглядається проблема дослідницької діяльності майбутніх педагогів системи дошкільного виховання [104]. Дослідниця дійшла висновку, що для формування навичок дослідницької

діяльності має бути задіяно багато форм організації навчання, в яких закладено потенціал формування зазначених навичок. Науковець також порушує проблему свободи вибору студентами тематики науково-дослідницької роботи та форм її представлення. Питання мотивації науково-дослідницької роботи студентів розглядаються в роботах Н. Долгової [60], де дослідниця виявляє психологічні механізми формування науково-дослідницької мотивації, виходячи з психологічних теоретичних підходів та класичних психологічних теорій. Науковець стверджує, що для формування у студентів стійкої мотивації до науково-дослідницької діяльності мають бути виконані такі умови: зростання престижу вузівської науки; стимулювання учасників науково-дослідницької діяльності; залучення студентів до винахідництва; надання студентам більшої свободи вибору напрямів наукових досліджень. Специфіку дослідницького методу в професійній підготовці спеціалістів розглядають у своїй праці С. Крутов та Є. Сортяков [113]. Науковці розглядають дослідницький метод навчання як основу формування професіоналізму майбутнього фахівця, як підґрунтя формування здатності до самостійної творчої пізнавальної діяльності. У дослідженні О. Стрижкова представлено аналіз організаційних форм науково-дослідницької роботи студентів та молодих учених [235], серед яких дослідник вважає найбільш значущими дослідницьку діяльність студентів під час навчання, та діяльність студентських наукових товариств.

У дослідженні Т. та С. Ткаченків розглядаються проблеми адаптації студентів до науково-дослідної роботи з обраної спеціальності. Науковці дійшли висновку, що студенти мають можливість до самореалізації шляхом долучення до науково-дослідної роботи під час навчання [241]. Схожий підхід до організації науково-дослідної роботи студентів під час отримання фахової підготовки розглядає О. Чугайнова [250].

О. Піскунова розглядає проблеми організації науково-дослідної діяльності в умовах ступеневої освіти, при чому особливу увагу приділяє дослідницькій діяльності студентів університетів як найбільш потенційно

активних учасників науково-дослідної діяльності [175]. Дослідниця зазначає, що магістерські освітні програми мають обов'язково включати як базову науково-дослідну складову. При цьому від студентів вимагається не лише здатність до використання знань сучасних проблем наукового пізнання, але й низка спеціальних *компетенцій*, характерних для науково-дослідної діяльності. Проблемі науково-дослідних компетенцій присвячено також роботи В. Мазілова [138].

Окремі аспекти формування дослідницької *компетентності* подано у працях І. Сопівник [226]. Дослідниця відзначає, що науково-дослідна робота студентів дає їм можливість самостійно здобувати нові знання, креативно мислити та нестандартно вирішувати ситуації професійної діяльності. С. Молчанов аналізує професійну компетентність фахівця та способи її розвитку в системі підвищення кваліфікації [149]. Т. Шкеріна вивчає дослідницьку компетентність бакалаврів у структурі професійної компетентності майбутнього педагога [256]. Співвідношення дослідницької компетентності та дослідницької діяльності студентів розглядають у своїй роботі М. Шашкіна та А. Багачук [253]. Функціонально-змістові характеристики науково-дослідницької компетентності студента подає у своїй роботі Ю. Комарова, зазначаючи, що професійна наукова компетенція відображає стан професійних наукових знань, рівень сформованості професійних наукових навичок і вмінь [98, с. 70].

Комплексно й системно проблему компетентнісного підходу в педагогічній освіті подано в колективній праці В. Козирева, Н. Родіонової, Г. Тряпціної та ін. [99]. Без сумніву, класичними працями з проблеми компетентності в контексті обраної нами проблеми дослідження можна вважати праці А. Хуторського.

Значне місце серед проаналізованих нами праць займають такі, що стосуються науково-дослідницької підготовки *майбутнього вчителя* чи розвитку готовності до науково-дослідницької діяльності педагога загальноосвітньої школи (С. Бризгалова, В. Загвязинський, І. Зимняя,

В. Краєвський, В. Літовченко, Г. Мітіна, М. Овчинникова, П. Романов, С. Рудкова, О. Шашенкова та ін.) [29; 77; 72; 74; 110; 131; 145; 167; 212].

Деякі вчені вивчають окремо проблеми *науково-дослідницької діяльності викладачів* вузів та інших навчальних закладів, доводячи, що активна науково-дослідницька діяльність викладача детермінує розвиток науково-дослідної позиції учнів та студентів. Так, С. Герасименко зазначає, що науково-дослідницька діяльність викладачів – це індивідуальна й колективна взаємодія педагогів щодо дослідження об'єктивних закономірностей навчально-виховного процесу [45]. Ефективність науково-дослідницької діяльності викладачів значною мірою залежить, на думку автора, від управлінських умінь керівників ВНЗ та наукових підрозділів навчальних закладів.

Значна частина проаналізованих нами наукових праць стосується розвитку *науково-дослідницької діяльності учнів основної школи*. Ці роботи є важливими для розробки моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки з огляду на те, що у них підтверджується думка про наступність науково-дослідницької підготовки як психолого-педагогічного феномена. Крім того, дослідження в галузі науково-дослідницької підготовки учнів дають можливість відстежити вікові особливості формування дослідницьких знань, умінь, навичок, особистісних якостей на різних етапах навчання в умовах ступеневої освіти. Так, технології розвитку навичок дослідницької діяльності старшокласників розглядає Н. Альбицька [7]. А. Шульга пов'язує розвиток різних видів дослідницької діяльності у школі з формуванням пізнавального інтересу у старшокласників. У дослідженні Т. Широкової виявлено специфіку використання дослідницького методу в процесі навчання старшокласників, визначено етапи виконання дослідницьких проектів учнями. Розвиток дослідницької компетентності обдарованих дітей в умовах ЗОШ досліджує С. Осіпова [168].

Підготовка соціального-педагога – дослідника мусить орієнтуватися, насамперед, на такі базові науково-теоретичні **підходи**, як-от: діяльнісний, системний, особистісно орієнтований, компетентнісний. На нашу думку, суттєве методологічне значення для аналізу проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки мають **теорії** моделювання, проектування та ін.

Так, **особистісно орієнтований підхід** до професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки є визначальним для проблематики нашого дослідження, оскільки сама постановка питання про науково-дослідну діяльність в галузі соціальної педагогіки на рівні магістратури передбачає урахування індивідуальних дослідницьких можливостей студента, наявності в нього розвинутого науково-дослідницького потенціалу, виявлення кола його наукових інтересів і т.ін. У педагогічній науці особистісно орієнтований підхід розроблено в ґрунтовних дослідженнях вітчизняних педагогів і психологів М. Алексеєва, Д. Белухіна, Д. Богоявленської, І. Беха, О. Бондаревської, В. Бочелюка, С. Кульневича, С. Подмазіна, В. Серікова та ін. [6; 17; 20; 22; 122; 178; 218]; зазначимо, однак, що знову-таки найбільш розробленим він є у галузі професійної підготовки вчителя.

Виходячи з провідних теоретичних засад дослідження, можемо дійти висновку, що магістр соціальної педагогіки формує науково-дослідницьку компетентність *у процесі науково-дослідницької діяльності*. На підставі аналізу наукової літератури з проблем науково-дослідницької підготовки майбутніх фахівців (О. Безпалько, С. Вітвицька, І. Доброскок, А. Капська, О. Карпенко, З. Фалинська та ін.) відзначаємо специфіку індивідуальної траєкторії науково-дослідницької діяльності магістра соціальної педагогіки в умовах ступеневого навчання, у вигляді покрокового алгоритму:

- на *першому* курсі – опрацювання базової соціально-педагогічної літератури, засвоєння категорійно-понятійного апарату соціальної педагогіки; підготовка реферативних робіт, виконання завдань для

самостійного опрацювання з кількох тем соціально-педагогічної проблематики;

- на *другому* курсі – визначення базової теми подальшої науково-дослідної діяльності з тих, які виконувалися на першому курсі; пробна реалізація методів соціально-педагогічного дослідження під час першої ознайомлювальної практики у навчальних закладах та закладах соціального захисту (проектування опитувальників, виконання стандартизованих методик дослідження, робота з соціальними картами тощо);

- на *третьому* курсі – закріплення обраної теми науково-дослідної роботи; підготовка курсової роботи в обраній галузі дослідження; виконання подальшого плану науково-дослідницької роботи під час практики;

- на *четвертому* курсі – апробація результатів науково-дослідницької діяльності під час соціально-педагогічної практики; розробка теоретичних засад обраної проблеми дослідження; підготовка випускної кваліфікаційної роботи бакалавра; участь у студентській науковій конференції (підготовка тез виступу);

- під час навчання у *магістратурі* – апробація авторських методик дослідження; розробка теоретико-методологічного апарату наукової роботи; здійснення повного експериментального циклу дослідження (констатувальний та формувальний етапи) або часткового експерименту (констатувальний етап); підготовка наукової статті та участь у студентсько-аспірантській науковій конференції; підготовка конкурсної студентської наукової роботи.

Проектуючи таким чином наскрізну програму науково-дослідницької діяльності студентів магістратури, ми свідомо випускаємо ступінь спеціаліста. За умови, якщо після закінчення бакалаврату студент матиме змогу продовжувати навчання для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», за ним залишається право реалізувати четвертий ступінь наскрізної програми на рівні спеціаліста чи відповідна соціально-

педагогічна кафедра залишить цю програму для магістрів і розроблятиме проміжний ступінь науково-дослідницької діяльності для студентів, що здобувають кваліфікаційний рівень спеціаліста.

Особистісно-орієнтований підхід визначає також особистісні якості, які мають бути притаманні магістрові соціальної педагогіки і забезпечать успішну науково-дослідну діяльність: високий рівень загальної і наукової культури; цілеспрямованість у реалізації поставленого науково-дослідного завдання; організованість і працездатність; наукову толерантність; активну соціально-професійну позицію; високий рівень сформованості моральних цінностей; прагнення до самоактуалізації під час здійснення науково-дослідницької діяльності. Отже, науково-дослідна діяльність магістра соціальної педагогіки – це така форма розвитку його знань, умінь, освіченості загалом, яка приводить до особистісної самореалізації на засадах високої мотивованості, затребуваності особистісного наукового потенціалу випускника магістратури, визнання наукового рівня особистості магістра з боку оточуючих та самоусвідомлення свого дослідницького статусу.

Одним з базових науково-теоретичних підходів до проблеми дослідження ми вважаємо **системний** як такий, що окреслює науково-дослідницьку підготовку магістра соціальної педагогіки як особливу систему, здатну до самоорганізації, тобто з синергетичними характеристиками. Представники системного підходу в педагогічній науці (Ю. Бабанський, В. Беспалько, Б. Блум, Б. Гершунський, Т. Ільїна, В. Сласьонін, М. Кларін та ін.) відстоюють ту точку зору, що будь-який педагогічний процес є явищем системним і має ознаки самоорганізації, тобто тяжіє до синергетичного. Науково-дослідна діяльність як педагогічний процес також, на нашу думку, є явищем системним.

Системним, як свідчить аналіз наукових джерел, є й поняття науково-дослідницької компетентності, оскільки його найчастіше розглядають як систему науково-дослідницьких компетенцій. Згідно з науковими працями

В. Шадрікова, «компетенція є системним проявом знань, умінь, здібностей й особистісних якостей. Компетенції формуються на основі знань, умінь, здібностей, особистісних якостей, але самі ці знання та ін. багато в чому не є компетенціями, вони виступають умовами формування компетенцій» [251, с. 15-16].

Системний підхід передбачає:

- визначення цілей і завдань науково-дослідницької діяльності;
- створення концепції науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки;
- визначення структурних компонентів цієї підготовки як системи;
- встановлення характеру взаємозв'язків між елементами зазначеної системи;
- вибір форм, методів, засобів науково-дослідницької підготовки;
- застосування рефлексії й корекції в процесі науково-дослідницької підготовки [9, с. 129-130].

В. Шадріков запропонував модель спеціаліста з вищою професійною освітою, до якої на засадах системності вміщено вимоги до сучасного фахівця, які мають науково-дослідні ознаки: вміти переводити отримані знання в інноваційні технології; забезпечувати собі доступ до глобальних джерел знання; володіти навичками самостійного отримання нових знань; формувати методологічні знання й аналітичні навички; володіти навичками здійснення наукових досліджень; розвивати свій інтелектуальний потенціал; володіти сучасними інформаційними технологіями.

У площині системного підходу ми розглядаємо науково-дослідну *лабораторію* соціально-педагогічного напрямку як головний організаційний осередок науково-дослідницької підготовки (поняття науково-дослідної лабораторії розглянуте в п.1.3.). Найбільш оптимальною вважаємо ситуацію, коли науково-дослідна лабораторія виникає на базі наукової школи, яка також може тлумачитися як системне утворення, притому здатне до самоорганізації, тобто як явище синергетичного характеру. Наукова

школа виконує такі провідні функції: продукування нових наукових знань; поширення результатів власних наукових досліджень у середовищі фахівців (комунікативні процеси); відтворення наукових кадрів за допомогою залучення до науково-дослідницької роботи найбільш обдарованих студентів і магістрантів. Ефективній науково-дослідницькій підготовці магістрів у науково-дослідній лабораторії на ґрунті наукової школи сприяють її головні ознаки, що підтверджують системний характер цього феномена:

- кількісно-якісні показники продуктивності наукової школи;
- залучення до поля науково-дослідницьких проблем найбільш суттєвих для соціально-педагогічної діяльності на сьогодні;
- наявність та підтримання традицій школи й забезпечення наступності в її розвитку;
- постійне оновлення складу школи за рахунок обдарованої молоді [9].

Близьким до системного підходу вважаємо *епігенетичний принцип* Е. Еріксона [258] щодо дозрівання особистості у ступінчастому вигляді, при чому перехід від одного ступеня до іншого визначається рівнем готовності поруху до подальшого інтелектуального, морального, культурного й соціального зростання. Якщо окреслити ці ступені як взаємопов'язані складники системи, то маємо справу з системним тлумаченням ступеневої освіти в галузі підготовки фахівців з соціальної педагогіки, завершенням якої є підготовка магістра. Зауважимо, що на кожному з цих ступенів відбувається посилення впливу і поступове насичення змісту особистісного зростання науково-дослідною складовою. Е. Еріксон виокремлює ще одну важливу складову дослідної діяльності особистості, стверджуючи, що вона поступово досліджує не лише оточуючий світ, але й саму себе, що впливає на її особистісну самоідентифікацію [259].

Компетентнісний підхід до організації науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки розробляється у межах наукових робіт в галузі компетентнісного підходу в педагогіці, психології, філософії

освіти, соціології тощо (Ю. Варданян, Ф. Гоноболін, Е. Зеєр, І. Зязюн, І. Колеснікова, Н. Кузьміна, М. Лук'янова, А. Маркова, Є. Рогов, В. Сластьонін, В. Сериков та ін.) [83; 111; 117; 141].

Дослідницька компетентність передбачає її структурування на ключові дослідницькі *компетенції*. В. Шадріков стверджує, що компетенція – «функціональне завдання, пов'язане з діяльністю, яку хтось може успішно вирішити. Компетентність натомість відноситься до суб'єкта діяльності. Це набуток особистості, завдяки якому людина може вирішувати конкретні завдання» [251, с.15]. Вчений не ототожнює компетенції з професійними ЗУНами і не протиставляє їх.

Компетентнісний підхід дає можливість сформулювати поняття дослідницької (науково-дослідницької) компетентності. Компетентному спеціалісту в галузі соціальної педагогіки постійно доводиться освоювати нові алгоритми прийняття наукових рішень, способи наукового аналізу й вибору науково-дослідних ресурсів [91].

Формування науково-дослідницьких компетенцій як основи підготовки наукових кадрів для суспільного розвитку розглядає М. Новиков [176], визначаючи у ході свого дослідження основні форми й результати наукової діяльності майбутніх бакалаврів, магістрів та аспірантів.

На підставі аналізу наукової літератури вважаємо, що магістр соціальної педагогіки повинен мати комплекс спеціально сформованих компетенцій в галузі науково-дослідної діяльності, а саме:

- глибоко й критично аналізувати наукову літературу рідною та іноземними мовами;
- вміти виявляти актуальні проблеми для наукових досліджень в галузі соціально-педагогічної діяльності;
- володіти достатнім комплексом науково обґрунтованих дослідницьких методів і методик з урахуванням тематики обраної проблеми дослідження;

- вміти проектувати й проводити експериментальні дослідження в сфері соціальної педагогіки;
- готувати презентації проведеного дослідження, оформляти наукові статті й повідомлення за вимогами вітчизняних та зарубіжних наукових видань;
- знати можливості застосування результатів проведених науково-дослідних робіт в практиці соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді, та соціально-педагогічної діяльності загалом.

Науково-дослідницькі компетенції знаходяться в повній відповідності з іншими: виробничо-технологічними й організаційно-управлінськими. Компетентнісний підхід має на меті розвивати не інформованість магістра соціальної педагогіки (знаннева парадигма), а його вміння самостійно ставити й розв'язувати науково-дослідне завдання (дослідницька парадигма). Ці дослідницькі завдання виокремлюються з групи проблем, що виникають як: освоєння магістрантами нових технік і технологій як дослідження, так і практичної соціально-педагогічної діяльності; необхідність оцінки й самооцінки виконаного наукового дослідження; проблема практичного виконання соціальної ролі дослідника тощо.

Виходячи з предмета та завдань нашого дослідження, враховуючи визначені нами базові поняття дослідження, ми вважаємо, що науково-дослідна компетентність може бути представлена у єдності кількох *спеціальних компетенцій* – методологічної, діагностичної, технологічної та інформаційної.

Так, *інформаційна* компетенція передбачає, на нашу думку:

- наявність необхідних умінь і навичок в галузі використання інформаційних технологій у здійсненні науково-дослідної діяльності;
- обізнаність магістра соціальної педагогіки у колі наукової інформації з обраної теми дослідження;
- вміння застосувати інформаційні технології в комплексі, залежно від обраної теми дослідження.

Технологічна компетенція передбачає, на нашу думку:

- знання специфіки та змісту соціально-педагогічних технологій;
- усвідомлення специфіки науково-дослідних технологій порівняно з іншими соціально-педагогічними технологіями;
- наявність сформованого вміння систематизувати й обробляти здобуту наукову інформацію;
- уміння технологізувати процес науково-дослідницької діяльності.

Методологічна компетенція виявляється у такому:

- знання основ методології соціальної педагогіки та методології соціально-педагогічного дослідження;
- вміння застосувати власний рівень методологічного знання та методологічної культури для вирішення конкретного науково-дослідного завдання;
- наявність навичок методологічного аналізу будь-якої соціально-педагогічної ситуації, яка вимагає вирішення.

Діагностична компетенція передбачає наступне:

- знання сутності та змісту діагностичного інструментарію соціальної педагогіки;
- усвідомлення специфіки соціально-педагогічної діагностики поряд з психологічною, педагогічною та соціологічною;
- вміння добирати доцільні методи діагностики залежно від поставлених завдань дослідження;
- навички застосування діагностичного інструментарію, виходячи з ситуації індивідуального соціального розвитку дитини.

Підсумок підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності відображає, на нашу думку, рівень їх *науково-дослідницької компетентності*.

Науково-дослідницька компетентність відображає результативну сторону моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки до здійснення науково-дослідної діяльності.

На підставі науково-теоретичного аналізу праць з проблеми професійної готовності фахівців різних галузей знання (В. Буряк, М. Князян, В. Ковальчук, Л. Кондрашова, С. Копельчак, Л. Моїсєєв, Є. Спіцин, С. Фаренік та ін.) [31; 97; 247; 233; 103; 92], **науково-дослідницьку компетентність** магістра соціальної педагогіки можна визначити як інтегральне особистісне утворення, яке відображає єдність технологічної, інформаційної, методологічної, діагностичної основ соціально-педагогічного дослідження, що визначає здатність особистості запланувати та здійснювати актуальне наукове дослідження в соціально-педагогічній сфері відповідно до педагогічної, правоохоронної, психологічної і культурно-дозвільної діяльності на підставі сформованої дослідницької позиції та дослідницького інтересу.

На нашу думку, науково-дослідницька компетентність магістра соціальної педагогіки виявляється:

1. На рівні **знань**: соціально-педагогічних феноменів, явищ, процесів, проблем, законів, принципів і т.ін.; класичних соціально-педагогічних теорій, що детермінують розвиток соціально-педагогічного знання; сутності та змістових характеристик соціально-педагогічного дослідження; діагностичних методик у соціально-педагогічній науці; методики та технології соціально-педагогічної діяльності; методології наукового дослідження загалом та соціально-педагогічного – зокрема; основ технології дослідницької діяльності та ін.

2. На рівні **вмінь**:

1) у вмінні знаходити та вичленяти соціально-педагогічні проблеми в реальному процесі соціалізації особистості;

2) у вмінні постановки соціально-педагогічного дослідницького завдання та виявлення умов цього завдання;

3) у вмінні будувати гіпотези стосовно можливих причин та наслідків досліджуваного явища;

4) у вмінні складати план та поетапно реалізувати науково-дослідне завдання;

5) у вмінні реалізувати цілепокладання, цілевиконання;

6) у вмінні рефлексувати результати здійсненої науково-дослідної роботи та ін.

3. На рівні **навичок**:

1) навички проведення соціально-педагогічного дослідження із застосуванням спеціального соціально-педагогічного інструментарію;

2) навички формулювання дослідницької гіпотези та її співвіднесення з дослідницьким інструментарієм;

3) навички реалізації етапів дослідницької діяльності;

4) навички роботи з науковими джерелами – матеріальними та віртуальними;

5) навички рефлексії виконаної частини (цілого) соціально-педагогічного дослідження та ін.

4. На рівні **особистісних якостей**:

1) сформована наукова послідовність у виконанні науково-дослідної роботи за певною тематикою;

2) стриманість і терпіння;

3) наполегливість у досягненні науково значущого результату;

4) науковий оптимізм і гуманізм у постановці й вирішенні соціально-педагогічної проблеми та ін.

Розвиток науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки передбачає поступовий перехід студента на позицію дослідника, що передбачає певні особистісні зміни, що визначаються вільним вибором дослідницької мети, способів її досягнення, засобів реалізації завдань науково-дослідної роботи. **Формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки** – це процес цілеспрямованого закономірного розвитку дослідницьких знань, умінь та навичок, та особистісних якостей соціального педагога-дослідника, що

забезпечується сутнісно-змістовими характеристиками навчального процесу в магістратурі з соціальної педагогіки і забезпечує розвиток особистості магістра-науковця в професійній діяльності після завершення навчання.

Серед базових науково-теоретичних підходів, що висвітлюють специфіку нашого дослідження й складають його методологічну основу, ми виокремлюємо також **діяльнісний**. Цей підхід розробляється в психолого-педагогічній науці досить давно і представлений класичними науковими розробками П. Гальперіна, О. Леонтьєва, Н. Талізінної та ін. [126; 43]. Ґрунтуючись на загальній психологічній теорії діяльності, О. Леонтьєв цілком справедливо стверджував, що життя людини – це сукупність діяльностей, що змінюють одна одну [126, с. 181].

Науково-дослідна діяльність студентів магістратури здійснюється за трьома провідними напрямками:

- навчальна науково-дослідна діяльність, введена до тематичних та навчальних планів як обов'язкова для всіх магістрантів; до неї можна віднести самостійні дослідницькі завдання, наприклад, з курсу «Методологія і методи соціально-педагогічних досліджень»;
- позанавчальна науково-дослідна діяльність – у гуртках, проблемних групах, науково-дослідній лабораторії (наприклад, діяльність проблемної групи «Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх»);
- науково-організаційні заходи – конференції, конкурси студентських наукових робіт тощо.

Головним *висновком* реалізації діяльнісного підходу в науково-дослідницькій підготовці магістрів соціальної педагогіки є, на нашу думку, такий:

- 1) науково-дослідницька підготовка магістрантів є різновидом професійно-педагогічної діяльності з боку науково-педагогічних працівників ВНЗ, які самі є достатньо досвідченими дослідниками;

2) науково-дослідна діяльність магістрантів є особливим видом навчально-пізнавальної діяльності, що здійснюється в умовах навчального процесу магістратури;

3) науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки може здійснюватися лише в умовах науково-дослідної діяльності; ми пропонуємо при цьому здійснювати її в межах науково-дослідних лабораторій на засадах проектних методик.

Діяльнісний підхід до проблеми нашого дослідження виявляється ще й у тому, що сутність поняття «науково-дослідна діяльність» ґрунтується на філософському та психолого-педагогічному значенні поняття діяльності, а також на уявленні про логіку й етапи наукового дослідження.

Серед часткових теорій, які складають науково-теоретичне підґрунтя нашого дослідження, вирізняються, насамперед, **теорія моделей і теорія проектів**. Ці дві теорії між собою тісно взаємопов'язані, оскільки розробка моделі і її практична реалізація і є проектуванням. Теорія моделювання є необхідним підґрунтям дослідження проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, оскільки ця підготовка реалізується й експериментально перевіряється нами у вигляді спеціально створеної моделі.

Соціально-педагогічне проектування ґрунтується на кількох основних принципах, а саме:

- принцип антропоцентризму, тобто: знаходження в центрі наукового дослідження як соціально-педагогічного проекту особистості, яка має певні соціальні проблеми і повинна їх вирішити;

- принцип саморозвитку, який дозволяє розглядати науково-дослідну підготовку як шлях до професійного саморозвитку магістра соціальної педагогіки;

- принцип комплексності, який дає можливість вбачати в проектуванні науково-дослідницької підготовки структурний компонент загальної професійної підготовки магістра соціальної педагогіки.

Таким чином, для ефективного науково-теоретичного аналізу досліджуваної нами проблеми нами обрано комплекс науково-теоретичних підходів до науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, якими стали системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний. Вважаємо, що найбільш значущим для розробки нашого дослідження є компетентнісний підхід, який регламентує окреслення базового поняття дослідження «науково-дослідницька компетентність магістра соціальної педагогіки». Крім того, нами окремо розглянута теорія моделей (з метою вивчення наукового підґрунтя для розробки моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки) та теорія проектів (зادля теоретичного обґрунтування значущості соціально-педагогічного проектування як форми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки).

1.3. Постановка завдань, вибір напрямів дослідження

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки дозволяє виділити такі протиріччя: між зростанням ролі науково-дослідницької компетентності фахівців соціальної сфери та недостатнім рівнем відповідності навчальних і робочих програм вищої школи на науково-дослідницьку підготовку; між потребою української школи і громади у висококваліфікованих соціальних педагогах, здатних здійснювати науково-дослідну роботу та слабкою орієнтованістю магістерських досліджень на практичну значущість досліджень; між трактуванням магістра соціальної педагогіки як дослідника та відсутністю у системі його підготовки відповідних змісту, форм і методів. Це зумовило нас визначити мету нашого дослідження як теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку педагогічних умов та моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у вищому навчальному закладі. Розглядаючи мету як виражену у категоріях

практичної значущості спрямованість дослідження, в якій уособлюється його важливість та встановлюється зв'язок з кінцевими результатами дослідження [24], очікуваним результатом реалізації поставленої мети нашого дослідження ми вбачаємо спроектовані та перевірені педагогічні умови та модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ. У науковій літературі задачі дослідження розглядаються як ієрархічна, логічно побудована сукупність засобів досягнення мети дослідження; розрізняють теоретичні та прикладні завдання, основні (програмні) та другорядні (що виникають у процесі дослідження) [24, с. 34].

Тому наступним етапом нашої роботи є формулювання задач дослідження та обґрунтування шляхів їх реалізації. Загальна мета дослідження та поставлені перед нами задачі дають можливість сформулювати сукупність часткових підзавдань, які сприяють досягненню поставної мети, а саме:

1. Проаналізувати та узагальнити наукову літературу з проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.
2. Визначити основні теоретичні підходи до проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.
3. Дослідити базові поняття дослідження.
4. З'ясувати сутність та структуру науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.
5. Уточнити педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.
6. На засадах теоретично обґрунтованої структури науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки визначити систему критеріїв та рівнів її сформованості.
7. Обґрунтувати методику проведення педагогічного експерименту.
8. Теоретично окреслити модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

9. Оцінити ефективність формувального етапу педагогічного експерименту (див. рис. 1.2.).

Таким чином, розв'язання часткових завдань 1, 2, 3, 4 спрямоване на вирішення першого завдання нашого дослідження – з'ясувати теоретичні основи сучасної науково-теоретичної підготовки магістрів соціальної педагогіки в психолого-педагогічній літературі; часткові завдання 5 і 6 – на вирішення другого завдання – визначити педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки; виконання часткових завдань 7, 8 і 9 реалізує завдання щодо обґрунтування та експериментальної перевірки моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

Спроектовані нами наукові завдання дають можливість говорити про можливість отримання чотирьох результатів нашого дослідження, а саме:

1. Перший науковий результат стосується аналізу проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки в психолого-педагогічній літературі та виявлення теоретико-методологічних підходів до неї. Зазначений науковий результат може бути досягнутий на підставі теоретичного аналізу проблеми дослідження, а також на підставі виокремлення головних підходів до проблеми формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

2. Другий науковий результат спрямований на визначення педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів та виявлення системи критеріїв, показників та рівнів науково-дослідницької компетентності як результату науково-дослідницької підготовки. Педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки окреслюють межі експериментальної роботи і лягають в основу спеціально розробленої моделі, реалізованої в ході дослідження.

3. Третій науковий результат дає можливість конкретизувати зміст понять «науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки»,

«формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки».

4. Четвертий науковий результат окреслює методику проведення педагогічного експерименту; проектування моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки, її обґрунтування та перевірку. Досягнення цього результату визначає ефективність запропонованої моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки і дозволяє сформулювати загальні висновки з проведеної роботи.

Визначені інваріанти наукового пізнання та система головних і підрядних завдань дослідної роботи над темою дослідження зумовили вибір етапів проведеного педагогічного експерименту: аналітико-пошукового, констатувального, формувального, оцінно-результативного.

Таким чином, представлена сукупність завдань та етапів її реалізації утворюють взаємопов'язану систему, яка дозволяє реалізувати теоретичну й емпіричну функції науково-педагогічного пізнання, а саме: перейти від відображення та рефлексії об'єктивної педагогічної дійсності до її практичного перетворення задля розв'язання актуальної теоретико-методичної проблеми – науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Рис. 1.2. Алгоритм методики реалізації теоретичних положень дослідження

Висновки до першого розділу

У розділі розглянуто теоретичні засади проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ. З цією метою було проаналізовано категорійно-понятійний апарат дослідження, вивчено сутність та особливості науково-дослідницької підготовки магістрів в системі вищої професійної освіти, розглянуто базові теоретичні підходи до досліджуваної проблеми, визначено зміст та сутність програми дослідно-експериментальної роботи.

У ході дослідження з'ясовано, що категоріально-поняттєвий апарат дослідження є досить різноплановим у тому, що вміщує: поняття першого рівня – найбільш наближені до теми дослідження – педагогічні умови, науково-дослідницька підготовка, магістр соціальної педагогіки, науково-дослідницька компетентність; поняття другого рівня, які відображають галузеву специфіку проблеми дослідження – соціально-педагогічне дослідження, магістр, професійна підготовка; поняття третього рівня – найбільш загальнонаукового – дослідницька діяльність, наукове дослідження, соціальна педагогіка і т.ін. Здійснений науковий аналіз дав можливість визначити науково-дослідницьку компетентність магістра соціальної педагогіки як інтегральну особистісну характеристику випускника магістратури соціальної педагогіки, яка визначає його здатність до вирішення науково-дослідницьких завдань як професійних, до розв'язання реальних ситуацій професійної діяльності за допомогою науково-дослідної діяльності, з використанням науково-дослідних знань, професійного досвіду науково-дослідницької діяльності, на підставі сформованої дослідницької позиції і дослідницького інтересу. Формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки окреслено в дослідженні як процес цілеспрямованого закономірного розвитку дослідницьких знань, умінь та навичок, що забезпечується сутнісно-змістовими характеристиками навчального процесу в магістратурі

з соціальної педагогіки і забезпечує розвиток особистості магістра-науковця в професійній діяльності після завершення навчання.

Розглядаючи науково-дослідницьку підготовку магістрантів соціальної педагогіки як науково-теоретичну проблему, у розділі подано головні теоретичні підходи до її вивчення й наукового аналізу: діяльнісний, системний, особистісно орієнтований, компетентнісний. Виявлено також методологічне значення для аналізу проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки теорій моделювання й проектування. Доведено, що виходячи з провідних засад особистісно-орієнтованого підходу, магістр соціальної педагогіки повинен, на нашу думку, завершити під час навчання виконання наскрізної науково-дослідницької програми, яка визначає індивідуальний шлях (індивідуальну траєкторію) його наукової роботи в умовах ступеневого навчання. Виходячи з предмета та задач дослідження, враховуючи визначені базові поняття дослідження, зроблено висновок, що науково-дослідницька компетентність може бути представлена у єдності методологічної, діагностичної, технологічної та інформаційної компетенцій.

Виходячи з провідних теоретичних засад дослідження, з'ясовано, що магістр соціальної педагогіки формує науково-дослідницьку компетентність *у процесі науково-дослідницької діяльності*. На підставі аналізу наукової літератури з проблем науково-дослідницької підготовки майбутніх фахівців сформульовано висновок про специфіку індивідуальної траєкторії науково-дослідної діяльності магістра соціальної педагогіки в умовах ступеневого навчання, у вигляді покрокового алгоритму: на *першому* курсі – опрацювання базової соціально-педагогічної літератури, засвоєння категорійно-понятійного апарату соціальної педагогіки; підготовка реферативних робіт, виконання завдань для самостійного опрацювання з кількох тем соціально-педагогічної проблематики; на *другому* курсі – визначення базової теми подальшої науково-дослідницької діяльності з тих, які виконувалися на першому курсі; пробна реалізація методів соціально-

педагогічного дослідження під час першої ознайомлювальної практики у навчальних закладах та закладах соціального захисту (проектування опитувальників, виконання стандартизованих методик дослідження, робота з соціальними картами тощо); на *третьому* курсі – закріплення обраної теми науково-дослідної роботи; підготовка курсової роботи в обраній галузі дослідження; виконання подальшого плану науково-дослідної роботи під час практики; на *четвертому* курсі – апробація результатів науково-дослідницької діяльності під час соціально-педагогічної практики; розробка теоретичних засад обраної проблеми дослідження; підготовка випускної кваліфікаційної роботи бакалавра; участь у студентській науковій конференції (підготовка тез виступу); під час навчання у *магістратурі* – апробація авторських методик дослідження; розробка теоретико-методологічного апарату наукової роботи; здійснення повного експериментального циклу дослідження (констатувальний та формувальний етапи) або часткового експерименту (констатувальний етап).

На підставі аналізу класифікації професійних компетенцій соціальних педагогів у науково-педагогічній літературі обґрунтовано структуру науково-дослідницької компетентності у єдності методологічної, діагностичної, технологічної та інформаційної компетенцій майбутнього соціального педагога.

У розділі обґрунтовано методикау реалізації теоретичних положень дослідження. Доведено, що сукупність задач дослідження та етапів їх реалізації утворюють взаємопов'язану систему, яка дозволяє реалізувати теоретичну й емпіричну функції науково-педагогічного пізнання, а саме: перейти від відображення та рефлексії об'єктивної педагогічної дійсності до її практичного перетворення задля розв'язання актуальної теоретико-методичної проблеми – науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Основний текст першого розділу висвітлено в кількох наукових публікаціях авторів [114; 23; 189; 197].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВНЗ

2.1. Сутність та структура науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки в системі вищої професійної освіти

Нині в Україні освітній процес у вищій школі стає дедалі більш гнучким і динамічним. З іншого боку, у ньому достатньо залишків накопиченого з радянських часів ресурсу суб'єкт-об'єктної системи навчання. Проте зміна соціально-економічних та соціокультурних умов існування вищої школи спричинили й зміни в підготовці студентів на старших курсах університетів – в тому числі й підготовці магістрів як новітнього освітньо-кваліфікаційного рівня.

Проблемі науково-дослідницької діяльності магістрантів у сучасній педагогічній науці приділяється достатньо уваги (С. Вітвицька, О. Глушенко, О. Ібрянова, О. Лукашевич, А. Капська, Т. Климова, В. Мареева, П. Романова, В. Ушачова та ін.). На підставі аналізу наукової літератури можна виділити основні *принципи організації* науково-дослідницької діяльності магістрантів соціальної педагогіки:

1. *Принцип інтеграції науково-дослідницької й навчальної діяльності.* Сутність цього принципу полягає у тому, що протягом навчання у ВНЗ студент починає дедалі більше залучатися до науково-дослідної діяльності. У зв'язку з цим, ми й пропонуємо вводити наскрізну програму науково-дослідної роботи майбутнього соціального педагога, в якій будуть відображені всі форми науково-дослідницької діяльності, починаючи з реферативної і закінчуючи магістерською дисертацією.

2. *Принцип наступності в науково-дослідницькій роботі соціальних педагогів* органічно продовжує попередній принцип і реалізується у формі наростання складності й структурованості науково-дослідницької діяльності майбутнього соціального педагога протягом усього часу професійної

підготовки. У цей час реферування, конспектування, проведення діагностичних методик поступово поєднуються з емпіричними дослідженнями, а згодом – з теоретичними роботами; врешті-решт, за принципом наступності поєднання дедалі більш складних форм дослідної роботи завершується у вигляді достатнього рівня готовності до науково-дослідницької діяльності магістра соціальної педагогіки, який володіє методологічними, теоретичними й методичними основами соціально-педагогічного дослідження.

3. *Принцип суб'єкт-суб'єктності в організації науково-дослідної роботи* магістрів соціальної педагогіки відображає партнерські взаємини викладача і студента в організації та здійсненні науково-дослідної роботи в магістратурі.

4. *Принцип індивідуалізації й особистісної орієнтованості* при організації науково-дослідної роботи магістрантів на основі реалізації попереднього – суб'єкт-суб'єктного принципу – забезпечує урахування індивідуально-психологічних характеристик магістра соціальної педагогіки, рівень його мотивованості на науково-дослідну діяльність, наявність сформованих навичок ведення соціально-педагогічних досліджень та ін.

5. *Принцип комплексності й системності* у визначенні сутнісно-структурних складових науково-дослідної роботи магістрів соціальної педагогіки реалізується як окреслення науково-дослідної роботи магістрантів у вигляді системного явища, структурні компоненти якого (елементи плану науково-дослідної роботи, алгоритмічні компоненти наукового дослідження в галузі соціальної педагогіки) перебувають у взаємозумовленості, взаємо підпорядкованості, взаємному зв'язку.

Науковці (О. Піскунова, А. Тряпідина) визначають кілька головних проблем, які виникають в організації та здійсненні науково-дослідницької підготовки студентів, а саме:

- фрагментарність фундаментального знання, недостатня розробленість низки наукових питань, вирішення яких є важливим і значущим для подальшого розвитку суспільства;

- не адаптованість наявного наукового потенціалу до потреб соціально-педагогічної практики;

- необхідність отримання принципово нових результатів наукових досліджень у зв'язку зі змінами в соціокультурній ситуації в суспільстві [175; 244]

Для *магістра як наукового дослідника* характерною має бути дослідницька поведінка, дослідницькі здібності та дослідницька позиція. Дослідницька поведінка, за твердженням О. Поддякова [177] – це одна з форм фундаментальної взаємодії особистості з реальним світом, спрямована на його пізнання; це сутнісна характеристика діяльності людини. О. Савенков пропонує вважати дослідницькими здібностями такі індивідуальні здібності особистості, які становлять суб'єктивні умови здійснення дослідницької діяльності [215]; Т. Єгорова визначає дослідницькі здібності як індивідуально-психологічні особливості особистості, які забезпечують успішність і якісну своєрідність процесу пошуку, набуття й осмислення нової інформації на засадах пошукової активності [68, с. 5].

Науковці називають серед здібностей особистості деякі особливі, що забезпечують дослідницькі характеристики особистості: здатність до вибору, до оцінки свого життя й формування образу «Я» на основі рефлексивних механізмів; здатність нести відповідальність науковця; здатність до антиципації (випереджувального відображення) як складова прогностичних здібностей; здатність до емпатії й проникнення в потреби інших людей, особливо важлива для магістра соціальної педагогіки; здатність генерувати ідеї, переносити свої ідеї й знання на нові ситуації; здатність доводити свою точку зору, обґрунтовувати думки, спираючись на власну незалежність науковця; гнучкість мислення й цілісність сприйняття;

здатність до креативності й творчого самовиявлення (В. Андреев, Д. Богоявленська, А. Маслоу, К. Роджерс, П. Торранс, К. Холл та ін.).

Про дослідницьку позицію говорить у своїй роботі А. Обухов [164]; науковець окреслює дослідницьку позицію як значущу особистісну основу, на якій відбувається не лише активне реагування на зміни, що відбуваються в світі, але й реалізується потреба пошуку раніше невивченого, незвіданого. В основі дослідницької позиції взаємопов'язано знаходяться пізнавальні (сприйняття, уява, уявлення, пам'ять, мислення) та емоційно-ціннісні (визначення потреб, мотивів, відстеження емоцій, використання вольових зусиль) процеси. Пізнавальні процеси при цьому впливають на накопичення когнітивних складових науково-дослідницької компетентності, а емоційно-ціннісні – на чуттєво-конкретне сприйняття оточуючої дійсності в ході формування науково-дослідної компетентності.

Структуруючи науково-дослідну діяльність магістрів соціальної педагогіки, зауважимо, що *за сутнісними науковими характеристиками* вона може бути подана в єдності кількох рівнів, а саме:

1) на рівні соціально-педагогічного *практикуму* – як вирішення практичних задач соціально-педагогічної діяльності за допомогою емпіричного дослідження певних соціалізаційних проблем особистості та формулювання відповідних практичних рекомендацій;

2) на рівні вирішення соціально-педагогічних *дослідницьких завдань* – відбувається вивчення певної соціально-педагогічної проблеми як сукупності факторів, що її спричинюють та детермінують; саме вплив цих чинників і є об'єктом дослідного аналізу;

3) на рівні вирішення *наукової* соціально-педагогічної проблеми – відбувається виявлення й вивчення численних чинників, що впливають на появу, розвиток і вирішення соціально-педагогічної проблеми; реалізується наукова інтуїція, проявляється широкий науковий кругозір, реалізуються міждисциплінарні зв'язки, залучається науковий потенціал інших галузей знання.

Науково-дослідна робота студентів магістратури систематизована нами за методами дослідження, а також за змістовою та організаційною формою.

За методами дослідницької практики науково-дослідна робота може бути представлена в сукупності теоретичних, теоретико-експериментальних та експериментальних досліджень. Теоретичні дослідження ґрунтуються на застосуванні аналітико-логічних методів пізнання соціально-педагогічної проблеми. Результатом теоретичного дослідження має стати встановлення нових теоретичних взаємозалежностей і взаємозумовленостей між соціально-педагогічними об'єктами; виявлення властивостей і закономірностей соціально-педагогічних процесів тощо. Вірогідність результатів теоретичного соціально-педагогічного дослідження підтверджується їх практичним втіленням під час професійної діяльності магістра соціальної педагогіки.

Теоретико-експериментальні дослідження передбачають проведення експериментального підтвердження теоретичних розробок, здійснених у ході соціально-педагогічного дослідницького пошуку.

Експериментальні дослідження передбачають проведення соціально-педагогічного експерименту, який складається з різних етапів (пілотажний, констатувальний, формувальний, оціночний тощо). Результатом експериментального дослідження є встановлення нових властивостей, залежностей і закономірностей і підтвердження\заперечення висунутих теоретичних гіпотез.

Схожим до цього поділу соціально-педагогічних досліджень є також їх подання в єдності *фундаментальних і прикладних* досліджень. Фундаментальні соціально-педагогічні дослідження мають на меті вирішення новітніх соціально-педагогічних проблем, встановлення нових закономірностей і взаємозв'язків між соціально-педагогічними процесами, явищами, об'єктами. Натомість прикладні дослідження передбачають пошук і вирішення практичних завдань соціально-педагогічного характеру на основі результатів фундаментальних досліджень [61].

За змістовою формою науково-дослідні роботи студентів магістратури з соціальної педагогіки можна структурувати таким чином:

1. Реферативні творчі роботи – створені на підставі вивчення кількох наукових джерел; головним завданням реферативної роботи є виведення якомога більш якісної й повної інформації про соціально-педагогічне явище, процес, об'єкт, проблему.

Робота з науковими джерелами ставить перед магістром соціальної педагогіки вимогу швидкого читання, сприймання й аналізу прочитаного, концентрації уваги на головному істотному для розкриття теми дослідження. Тому повільне й індиферентне читання стає почасти проблемою, яка заважає доцільному опрацюванню наукової літератури магістрантом.

Причинами повільного читання є: мала ефективність роботи аналізаторів при читанні – мовнорухового, мовнослухового та зорових рецепторів, які постачають інформацію у мозок; мале поле зору, регресивний рух очей (повернення назад до прочитаного); недостатня мобільність уваги; пасивність пам'яті; в'ялий механізм мислення, відсутність навичок смислової здогадки; мала поінформованість про лінгвістичну природу тексту та ін. [19].

Особливості джерел, обраних для реферату з соціальної педагогіки, визначають його структуру. Наприклад, огляд наукової літератури повинен складатися з таких структурних компонентів: вступу, який дає уявлення про актуальність теми і завдання учня; основної частини, що містить стислий огляд і критичну оцінку наукових видань, їх порівняльне зіставлення, аргументацію положень, які автор вважає найвагомішими; висновків про можливість використання набутих знань у науковій чи практичній роботі; списку використаних джерел.

Якщо реферат відображає результати виконання соціально-педагогічного дослідження, наведена структура доповнюється компонентами розкриття експериментальної частини дослідження, його

теоретичної та практичної вагомості, а також рекомендаціями щодо доцільності використання у практичній діяльності.

Реферати з соціально-педагогічної науки можуть розрізнятися за формою і змістом, але загальне у них те, що вони містять короткий, узагальнений виклад інформації з соціально-педагогічної проблематики. Часто реферати використовуються на семінарських заняттях з соціально-педагогічних дисциплін для магістрів з метою більш глибокого оволодіння студентами тією чи іншою темою. У вигляді рефератів можна давати комплексі самостійні завдання магістрантам, які входять до тематики науково-дослідної лабораторії, до якої вони прикріплені. Або, наприклад, на захисті дипломної роботи магістрант повинен стисло, в реферативному вигляді доповісти про результати своєї розробки вибраної теми. Претендент вченого ступеня, написавши дисертацію, представляє також автореферат, де в скороченому, стислому вигляді висловлює свої висновки і аргументи.

Реферат зазвичай пишеться в процесі вивчення однієї з важливих соціально-педагогічних проблем. Мета реферату при цьому – показати, як осмислена ця проблема. Є також додаткові цілі: вироблення навичок самостійної навчально-дослідної діяльності магістранта, навчання методиці аналізу, узагальнення, осмислення інформації і перевірка знань магістранта за матеріалом соціально-педагогічної дисципліни.

Головними *вимогами* до написання реферату є: осмислення теми дослідження, усвідомлення логіки викладання реферату, врахування вимог до оформлення (тема, керівник, план та зміст за схемою: вступна частина, головна та заключна, список використаної літератури з урахуванням бібліографічних вимог).

Критеріями оцінки якості складання реферату є: формулювання мети реферативної роботи; складання плану реферативної роботи; виділення головного, суттєвого при розкритті теми соціально-педагогічного дослідження; виділення головного при роботі з науковими джерелами; висловлення особистого ставлення до соціально-педагогічних явищ та

подій, що вивчаються; використання логічних прийомів мислення; наукова аргументованість викладеного матеріалу; підведення підсумків та написання соціально-педагогічних висновків; дотримання умов оформлення реферативної роботи.

Прикладами реферативних робіт майбутніх соціальних педагогів можуть бути: «Етапи соціалізації особистості», «Соціальна педагогіка в системі гуманітарних наук», «Соціологічні теорії в соціально-педагогічній науці» і т.ін. Орієнтовний перелік тем реферативних робіт студентів магістратури спеціальності «Соціальна педагогіка» подано в Додатку Ж.

2. Описові роботи – це вид науково-дослідної роботи, де викладено результати спостереження за соціально-педагогічною реальністю (фактом, ситуацією, проблемою) з елементарним її аналізом. Ці роботи створюються на підставі розробленої науковцями методики, в них не висувається власна гіпотеза і не інтерпретується отриманий матеріал. Прикладами такого роду науково-дослідних робіт можуть бути: «Структура та типологія сімей старшокласників школи № 3 м. Києва», «Статусно-рольова структура у молодших класах гімназії № 6 м. Києва» та ін. Специфіка робіт описового характеру полягає у їх локальній зосередженості (в межах класу, двору, групи, школи, сім'ї) та відсутності залученого науково-теоретичного підґрунтя, крім загальновідомих соціально-педагогічних понять – статус, роль, сім'я тощо.

3. Емпіричні експериментальні роботи – різновид науково-дослідних робіт, які передбачають емпіричне вивчення соціально-педагогічного явища із залученням певного методологічного апарату, категоріально-поняттєвого поля, теоретичних підходів та методик дослідження. Особливість емпіричного дослідження на рівні магістратури з соціальної педагогіки полягає у тому, що його загальний результат фактично вже описаний у науковій літературі, а дослідник-магістрант може лише підтвердити чи заперечити окремі елементи такого результату. Прикладами емпіричних експериментальних робіт з соціальної педагогіки для студентів магістратури

вважаємо, наприклад, такі: «Діагностика соціальних відхилень у поведінці підлітків старшої школи»; «Форми та методи соціального контролю в умовах сільського соціуму»; «Соціально-педагогічна діагностика тривожності у молодших школярів» та ін.

4. Проектні науково-дослідні роботи – це вид творчої дослідницької діяльності, пов'язаний з плануванням, реалізацією та описом результатів соціально-педагогічного проекту дослідницького характеру. Соціально-педагогічний проект має чітку структуру, яка узгоджується до виконання основного етапу роботи; спрогнозований у вигляді гіпотези результат дослідження; пропозиції чи рекомендації щодо вирішення соціально-педагогічних проблем, схожих з тими, що розглядаються у межах проекту.

Успішність проектувальної соціально-педагогічної діяльності, на нашу думку, залежить від рівня вже розвинених науково-дослідницьких компетенцій магістранта соціальної педагогіки. Значущість цього методу формування науково-дослідницької компетентності полягає у тому, що: магістранти здобувають навички самостійного поповнення знань; самостійно здобуті знання використовуються для реальних соціально-педагогічних завдань, що виникають у ході соціально-педагогічної практики; у студентів розвиваються комунікативні, організаторські, конструктивні, проектувальні вміння; зростає роль науково-дослідницького компонента практичної соціально-педагогічної діяльності. Метод проектів завжди передбачає вирішення проблеми, що передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого – необхідність інтегрування знань і умінь із різних сфер науки, техніки, культури, повсякденного життя тощо [59].

5. Дослідницька робота – це вид творчої роботи, виконаний за допомогою коректних і доцільних дослідницьких методик, які дають можливість отримати авторський узгоджений з методиками дослідницький результат, формують дослідницьку позицію, дослідницькі здібності, дослідницькі вміння й особистісні якості майбутнього магістра.

Дослідницькі роботи є завершеними самостійними дослідженнями, на підставі виконання яких магістранти доходять висновку про характер досліджуваного соціально-педагогічного явища. До дослідницьких належить також і магістерські дисертації (роботи), наприклад: «Технологія соціально-педагогічної підтримки неповнолітніх матерів в умовах ЗОШ», «Категоріально-понятійний розвиток методології соціальної педагогіки», «Теоретико-методичні засади соціально-педагогічної діяльності в умовах сільського соціуму» тощо.

Магістерська дисертація з соціальної педагогіки є кваліфікаційною роботою на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр соціальної педагогіки», яка містить сукупність результатів соціально-педагогічних досліджень, має внутрішню єдність, і свідчить про те, що автор володіє сучасними методами соціально-педагогічного дослідження і здатний самостійно проводити їх на підставі отриманих знань, умінь і практичного досвіду соціально-педагогічної діяльності. Магістерська дисертація, на відміну від дипломної роботи бакалавра соціальної педагогіки, є не проектуванням (розробкою) певного соціально-педагогічного об'єкта, а дослідженням певних властивостей об'єкта.

Магістерська дисертація має бути пов'язана з вирішенням конкретних наукових або прикладних соціально-педагогічних завдань, які обумовлені специфікою соціально-педагогічної професії. Магістерська дисертація є кваліфікаційною роботою з соціальної педагогіки, тому її зміст має розкрити наявність у магістранта відповідних науково-дослідницьких компетенцій, які зазначені у відповідній освітньо-кваліфікаційній характеристиці стандарту вищої освіти зі спеціальності «Соціальна педагогіка». Магістерська робота виконується на базі теоретичних соціально-педагогічних знань і практичного досвіду, отриманого студентом протягом усього терміну навчання й самостійної науково-дослідної роботи.

Зміст магістерської роботи має відповідати її темі. Матеріал дисертації має бути цілком присвячений темі роботи, досягненню мети, вирішенню соціально-педагогічних завдань, що поставлені перед роботою.

Зміст магістерської роботи у галузі соціальної педагогіки передбачає:

- формулювання наукової соціально-педагогічної задачі, визначення об'єкта, предмета та мети дослідження, аналіз стану вирішення цієї соціально-педагогічної проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних наукових праць, обґрунтування цілей дослідження;

- аналіз можливих методів та методик соціально-педагогічного дослідження, обґрунтований вибір доцільних методик соціально-педагогічної діагностики стану соціально-педагогічної проблеми, явища, процесу;

- науковий аналіз і узагальнення фактичного соціально-педагогічного матеріалу, який використовується в процесі дослідження;

- викладення отриманих результатів та оцінювання їхнього теоретичного, прикладного чи науково-методичного значення;

- перевірку можливостей практичної реалізації отриманих результатів вивчення соціально-педагогічного явища, проблеми;

- апробацію отриманих результатів і висновків у вигляді сформульованих рекомендацій для соціальних служб, органів соціального захисту, педагогічних колективів, органів управління освітніми процесами тощо; доповідей на наукових конференціях (не нижче факультетського рівня) або публікацій у наукових журналах і збірниках з обов'язковими результатами рецензування (за результатами виконання магістерської дисертації має бути опубліковано не менше двох праць).

У процесі підготовки й захисту роботи магістрант має продемонструвати:

- здатності проводити системний аналіз соціально-педагогічної проблеми та розв'язувати її на підставі відомих науково-теоретичних підходів, пропонувати нові шляхи до вирішення проблеми;

- уміння обґрунтовано вибирати методи соціально-педагогічного дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методики соціально-педагогічної діагностики, виходячи із задач конкретного дослідження;
- здатності застосування сучасних методів експериментальних досліджень у соціальній педагогіці, методи планування експериментальної частини дослідження та оброблення його результатів;
- здатність до наукового аналізу отриманих результатів і розроблення висновків та положень, уміння аргументовано їх захищати;
- уміння оцінити можливості використання отриманих результатів у практичній соціально-педагогічній діяльності;
- володіння сучасними інформаційними технологіями при проведенні соціально-педагогічних досліджень та оформленні кваліфікаційної роботи.

За *організаційною формою* науково-дослідна робота магістрів може бути представлена у вигляді студентських наукових гуртків і проблемних груп, наукових конференцій студентів та магістрантів, студентського наукового товариства, студентських наукових олімпіад і конкурсів тощо. Проблема діяльності цих організаційних форм відображена певною мірою у наукових розробках С. Вітвицької, Т. Рябової, Т. Долговицької, Є. Нікітіної, Є. Коточигової та ін. [35; 212; 61; 155; 108].

Студентське наукове товариство ВНЗ – це добровільна некомерційна організація студентів вузу, які здійснюють науково-дослідну діяльність на кафедрах і в наукових підрозділах університетів та інститутів. Програма діяльності студентських наукових товариств безпосередньо не пов'язана з навчальним планом. Підрозділом студентського наукового товариства на рівні кафедри є студентський науковий гурток.

Науковий гурток – це форма організації науково-дослідної роботи студентів та магістрантів, яка функціонує переважно як відокремлений підрозділ студентського наукового товариства. Науковим керівником гуртка є найчастіше завідувач кафедри або провідні доценти кафедр. Тематика та

система діяльності наукового гуртка визначаються кафедрою і нею ж оцінюються.

Наукова олімпіада студентів і магістрантів – це форма організації та здійснення науково-дослідницької діяльності в галузі соціальної педагогіки, за допомогою якої виявляється рівень науково-дослідницької компетентності та практичної професійної підготовленості представників одного (I етап Всеукраїнських студентських олімпіад) чи різних (II етап олімпіади) ВНЗ у конкурсній формі. Метою студентських і магістерських наукових олімпіад є перевірка рівня знань і вмінь магістрів соціальної педагогіки вирішувати нестандартні завдання соціально-педагогічного характеру.

Специфіка цих організаційних форм, на нашу думку, полягає у тому, що вони:

- 1) забезпечують наступність у науково-дослідницькій підготовці студентів магістратури, оскільки дають змогу поступального розвитку дослідницьких здібностей, дослідницької позиції і дослідницької поведінки;
- 2) не відображають вповні характеристики науково-дослідної роботи магістрів, оскільки рівнозначно можуть стосуватися як першокурсників, так і студентів п'ятого курсу;
- 3) мають досить добре розроблену структурно-функціональну модель, оскільки використовуються звіддавна й не підлягали реформуванню протягом останніх кілька десяти років.

Зміст професійної підготовки магістра соціальної педагогіки передбачає, на нашу думку, єдність трьох базових компонентів – навчально-пізнавального, науково-дослідницького і практично-професійного. При цьому сегментна частка науково-дослідного компонента з часом лише зростатиме, особливо за умови введення в дію розробленого проекту реформування магістратури, в якому передбачено спеціальний напрямок підготовки магістрів – науково-дослідницький [146].

Для формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки важливе значення мають розвинені у нього науково-дослідні (частіше в науковій літературі зустрічається – дослідницькі) вміння. Науковці (Г. Артемчук, М. Кочерган, В. Курило та ін.) [10] відзначають, що дослідницькі вміння є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність студента до творчого пошукового рішення пізнавальних задач. В. Литовченко виокремлює такі дослідницькі вміння: операційні (розумові прийоми і операції, що використовуються в дослідницькій діяльності: порівняння, аналіз і синтез, абстрагування і узагальнення, висунення гіпотези, співставлення), організаційні (застосування прийомів організації в науково-дослідній діяльності, планування дослідної роботи, проведення самоаналізу, регуляція власних дій у процесі дослідницької діяльності), практичні (опрацювання літературних джерел, проведення експериментальних досліджень, спостереження фактів, подій та обробка даних спостережень, впровадження результатів у практичну діяльність), комунікативні (застосування прийомів співробітництва в процесі дослідницької діяльності, для здійснення взаємодопомоги, взаємоконтролю) [92].

Згідно з розробленими нами рівнями науково-дослідної діяльності магістра соціальної педагогіки ми виокремлюємо також у структурі його дослідних умінь операційні, тактичні та стратегічні [103]. *Операційні* дослідні вміння знаходяться на межі звичайних навчально-пізнавальних умінь студентів та їхніх дослідницьких умінь, оскільки відображають як уміння працювати з навчальною інформацією, так і вміння застосовувати на певному рівні дослідницькі методи: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування тощо. Науковці вважають, що такі вміння формуються найбільш ефективно, оскільки піддаються тренуванню [233].

Тактичні дослідні вміння формуються на основі операційних, але передбачають уміння застосовувати дослідницькі методи з певним рівнем

творчості, нестандартного підходу, з метою поетапного вирішення поставленої дослідницької мети під керівництвом викладача-керівника. На основі сформованих операційних і тактичних умінь розвиваються *стратегічні* дослідницькі вміння, рівня яких, однак досягають далеко не всі магістри соціальної педагогіки, оскільки вони передбачають високий рівень пізнавальної рефлексії, вміння творчо вирішувати поставлене дослідне завдання, розв'язувати дослідницьку задачу цілісно, комплексно, із застосуванням новітніх технологічних підходів.

Проблема науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки передбачає її науковий аналіз на рівні *структурування* цього складного науково-теоретичного феномена. О. Піскуновою було виокремлено такі компоненти дослідницької компетентності майбутнього фахівця: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний, світоглядний (ціннісно-смісловий) [175]. Кожен з означених компонентів має свої *компетенції*, які в сукупності складають загальну структуру дослідницької компетентності фахівця. В. Мазілов розглядає науково-дослідницькі компетенції магістрів як передумову для розвитку дослідницької компетентності аспіранта університету [138].

На підставі розглянутих наукових праць, визначивши поняття науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки, ми пропонуємо виділяти в ній такі структурні **компоненти**: мотиваційний, когнітивний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Мотиваційний компонент науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки реалізує систему мотиваційно-ціннісних й емоційних установок особистості соціального педагога у кількох базових виявах: до соціального середовища; до самого себе як суб'єкта науково-дослідної діяльності; до своїх науково-дослідницьких здібностей. Мотивація до науково-дослідної діяльності вивчається у наукових працях Г. Щукіної, Н. Морозової [154], А. Орлова, В. Якуніна [262], Я. Мараш, И. Наумченко [140] та ін. Мотивація науково-дослідної роботи ґрунтується на

стимулюванні у магістрантів внутрішньої активності й сприйнятті поставлених науково-дослідних цілей як особистісно значущих. Тому особливо важливо, наскільки науково-дослідна проблематика співвідноситься з потребами, інтересами й можливостями магістрантів. У сутності мотиваційного компонента закладено цільовий компонент їх науково-дослідної діяльності; зазначені цілі можуть бути внутрішніми (ініціативними), що висуваються студентом самостійно, а також зовнішніми (такими, що сформулював керівник науково-дослідної роботи).

Попри відносну розробленість проблеми мотивації до діяльності (зокрема, до науково-дослідної) в науковій літературі не склалося єдиної думки стосовно всього комплексу мотиваційних чинників. Однією з найбільш системних є класифікація мотивів особистості, висунута в працях Ф. Лютенса [137, с. 162-169], який визнає первинні (вроджені, але не зумовлені фізіологією) та вторинні (набуті в процесі соціалізації – мотиви влади, досягнень, належності, статусу, безпеки) мотиви. Якщо йдеться про мотиви науково-дослідної діяльності, то домінуючими, на нашу думку, є вторинні мотиви. Так, науковець реалізує свій мотив досягнення, займаючись науково-дослідною роботою у вигляді прагнення до успіху, досягнення мети, відповідності достатнім критеріям науковця й конкурентоспроможності в умовах вищої освіти та сфери професійної діяльності. При цьому *умовами* формування успішної мотивації на здійснення науково-дослідної роботи є: постійне зростання престижу науково-дослідної роботи у ВНЗ та практичної соціально-педагогічної діяльності; надання магістрантам можливості вивчати актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії і практики; стимулювання кращих учасників науково-дослідної діяльності у магістратурі.

Мотивація до науково-дослідної діяльності розглядається в окремих наукових працях (Г. Кирилова, А. Савенков, Т. Цибізова та ін.) [91; 215] з двох позицій:

1. *Внутрішня* мотивація, яка, як правило, виступає у вигляді пізнавальної потреби, тобто сприйняття інформації, вміщеної в об'єкті, що становить пізнавальний інтерес. Критеріями наявності та розвитку пізнавальної потреби як основи внутрішньої мотивації виступає: активне прагнення магістранта до пізнавальної діяльності, вибір соціально-педагогічної спрямованості пізнавальної активності; формулювання соціально-педагогічної проблеми як наукової; здійснення цілеспрямованої науково-дослідної діяльності протягом усього періоду навчання.

2. *Зовнішній* мотив, який може виражатися як утилітарний (прагматичний), мотив соціального престижу науково-дослідної діяльності (потреба особистості у виявленні свого статусу в межах певної соціальної групи, – наприклад, групи магістрів), мотив соціальної значущості науково-дослідної діяльності (прагнення не лише виявити сутність соціально-педагогічного явища, але й зорієнтувати його дослідження на розв'язання значущої соціально-педагогічної проблеми в суспільстві).

Внутрішня мотивація в контексті пізнавальної потреби виявляється на трьох рівнях: рівні потреби у враженнях (прагнення студента до нових стимулів, позитивна реакція на новизну інформації); рівні допитливості (особистісно виражений відбір наукової інформації; поява інтересу та особистісного ставлення до соціально-педагогічного знання); рівні потреби в науковій діяльності (суб'єкт навчання має необхідність в цілеспрямованій науковій діяльності, яка відображає стійкі життєві пріоритети; пізнавальна потреба виражається як схильність до соціально-педагогічної професійної діяльності).

Специфічною формою пізнавальної потреби є *дослідницька пізнавальна потреба*, в основі якої лежить як потреба в засвоєнні готових знань, так і потреба в дослідній діяльності з метою отримання нового знання. Потреба, предметом якої є не лише нове знання, але й його пошук та самостійне отримання, називається *дослідницьким мотивом*.

Позитивна мотивація на здійснення науково-дослідницької діяльності в галузі соціальної педагогіки, на нашу думку, може розвиватися за допомогою:

- навчально-пізнавальної діяльності ігрового характеру;
- дискусійних та проблемних занять;
- методів емоційного стимулювання студентів;
- спеціальних завдань дослідницького характеру для соціально-педагогічних практик і т.ін. [168].

Таким чином, позитивна мотивація на науково-дослідну діяльність формується у майбутніх соціальних педагогів ще до навчання у магістратурі. Однак почасти бакалаври соціальної педагогіки не мають достатнього мотиваційного рівня в проведенні соціально-педагогічних досліджень, і тим більше не мотивовані до їх здійснення після закінчення навчання. Тому завданням навчального процесу в магістратурі є *актуалізація* мотиваційного чинника щодо науково-дослідної роботи магістрантів соціальної педагогіки за допомогою індивідуальних чи групових дослідницьких проектів, тематика яких узгоджується зі студентами індивідуально. В умовах запропонованої нами наскрізної дослідницької програми такі зміни можуть бути як у межах тематики науково-дослідної роботи на молодших курсах, так і поза межами наскрізної програми, якщо магістрант не виявляє мотивації до продовження науково-дослідної діяльності в раніше затвердженій тематиці.

Зростання мотивації до науково-дослідницької діяльності формує у магістрів соціальної педагогіки критичне мислення, навички системного аналізу соціально-педагогічних проблем, вміння добору змісту та методик дослідження, здатність до конструювання особистісно значущого змісту наукового дослідження.

Когнітивний компонент формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки вміщує систему знань майбутнього фахівця про соціальні процеси у суспільстві й у розвитку

особистості, про мислення й способи діяльності людини, про специфіку соціально-педагогічної діяльності, в тому числі й науково-дослідницької. Зазначена система знань створює у магістра соціальної педагогіки власне соціально-педагогічне сприйняття оточуючого світу та явищ, що в ньому відбуваються.

Крім того, когнітивний компонент передбачає засвоєння магістром соціальної педагогіки основ науково-дослідної діяльності – її сутності, методологічних категорій, принципів, форм і методів. Важливість такого тлумачення когнітивного компонента підкреслює у своїх працях І. Лернер: «Обсяг знань і вмінь при розвинених творчих потенціях зумовлює напрями, масштаби проблем, до вирішення яких буде готова та чи інша людина» [127, с. 27].

Когнітивна науково-дослідницька підготовка студентів магістратури має будуватися, на нашу думку, шляхом:

- співставлення максимально можливої кількості наукових позицій та ідей, які забезпечуватимуть можливість внутрішнього діалогу;
- виявлення відкритих для наукового пошуку «проблемних полів» соціально-педагогічної науки, результатом чого має стати здатність магістра соціальної педагогіки віднаходити й самостійно виокремлювати значущу наукову проблему, яка потребує теоретичного осмислення й індивідуального практичного вирішення.

У процесі реалізації когнітивного компонента суттєвого значення набуває рівень його методологічної культури в галузі соціально-педагогічного знання. Проблема наукового аналізу методологічної культури магістра належить до недостатньо вивчених – у сутнісному та змістовому відношенні. Так, В. Краєвський до змісту методологічної культури відносить знання, досвід творчої діяльності й досвід емоційного ціннісного ставлення до цієї діяльності [112], а до структури методологічної культури – різнорівневі методологічні знання, здатність до проектування й організації навчально-виховного процесу; методологічну рефлексію.

Когнітивний компонент науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки вміщує, на нашу думку, такі *складові*:

- орієнтуватися в типах і видах соціально-педагогічного дослідження;
- знати специфіку змісту і процесу застосування різних видів соціально-педагогічного дослідження;
- володіти комплексом знань щодо організації й проведення соціально-педагогічного дослідження;
- знати особливості методології і методики науково-дослідної роботи в галузі соціальної педагогіки;
- бути обізнаним з цінностями й норми дослідницької діяльності в сучасному суспільстві.

Змістово-діяльнісний компонент науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки відображає досвід творчості як дослідницької характеристики. Науково-педагогічним працівникам важливо при цьому вилучити й організувати цей дослідницький досвід, накопичений протягом попередніх років навчання – як у школі, так і до отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра.

Змістово-діяльнісний компонент науково-дослідницької компетентності виявляє себе у формуванні стійких навичок вирішення дослідницьких завдань у нестандартному, творчому вигляді. У магістранта формується вміння: постановки дослідницької проблеми; добору необхідного інформаційного матеріалу; переведення отриманих знань, умінь та навичок з дисциплінарного на міждисциплінарний та наддисциплінарний методологічний рівень.

У змісті підготовки магістра соціальної педагогіки відображаються:

1. Загальні вимоги до професійної компетентності, що визначають професійний стиль магістра соціальної педагогіки. Ці вимоги детермінують загальний рівень дослідної культури магістра соціальної педагогіки.

2. Вимоги до загальної культури фахівця, які забезпечують методологічну культуру магістра соціальної педагогіки.

3. Вимоги до медико-біологічного змісту підготовки магістрів соціальної педагогіки, які дають змогу здійснювати науково-дослідницьку підготовку із запозиченням дослідницьких здобутків природничих дисциплін.

4. Вимоги до психолого-педагогічної підготовки випускника, які дають можливість засвоїти знання в галузі загальної та спеціальної педагогіки, психології (вікової, соціальної, педагогічної), соціальної педагогіки, педагогіки вищої школи та ін.

5. Вимоги до знань та вмінь спеціальної предметної підготовки – теорії та історії соціальної педагогіки, методики й технології соціально-педагогічної діяльності, соціально-педагогічного менеджменту та ін.

Провідними *компетенціями* науково-дослідної роботи в межах змістово-діяльнісного компонента науково-дослідницької компетентності вважаємо такі:

- володіти базовими методами соціально-педагогічного дослідження;
- добирати доцільний інструментарій соціально-педагогічного дослідження залежно від його специфіки;
- вміти складати програму і план науково-дослідної роботи за обраною метою;
- вміти прогнозувати результати науково-дослідної роботи;
- вміти знаходити необхідну інформацію з проблеми дослідження й доцільно нею скористатися для досягнення оптимального результату науково-дослідної діяльності;
- володіти базовими загальнонауковими методами дослідження й застосовувати їх в галузі соціальної педагогіки: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, систематизації, абстрагування, моделювання тощо;

- вміти володіти комп'ютерною і мультимедійною технікою для досягнення оптимальних результатів соціально-педагогічного дослідження;
- набувати досвіду підготовки й представлення результатів науково-дослідної роботи перед науковим співтовариством.

Реалізація змістово-діяльнісного компонента в практиці науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, на нашу думку, є досить успішною. У розділі «Цикл дисциплін професійно-орієнтованої та соціально-економічної підготовки» науково-дослідну спрямованість мають, насамперед, навчальні курси «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень» «Філософські проблеми наукового пізнання», «Інформаційні технології в навчанні». Натомість у розділі вибіркових вузівських навчальних дисциплін програма передбачає дисципліни «Нові інформаційні технології у ВНЗ», «Методика проведення соціально-педагогічного тренінгу», «Культура мовлення та культура ділового спілкування», «Організація роботи з різними соціальними групами», які, на нашу думку, мають вузько специфічно орієнтований характер, оскільки відображають практичну соціально-педагогічну діяльність і соціальну роботу, не роблячи фактично жодного акценту на майбутній науково-дослідній діяльності соціального педагога. Не передбачено такого роду навчальних курсів і в розділі «Дисципліни за вибором студента» (Див. Додаток Г). У цьому розділі лише три навчальні курси: «Економіка вищої школи», «Менеджмент соціально-педагогічної діяльності» та «Вища освіта України та Болонський процес». Можна дійти висновку, що розділ дисциплін за вибором має загальнонауковий ухил, але не містить науково-дослідного змісту професійної підготовки магістра соціальної педагогіки.

Отже, змістово-діяльнісний компонент наявної науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки (за навчальними планами НУБіП) може вважатися таким, що детермінує формування певного рівня науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців соціальної

педагогіки, але має додаткові ресурси, які мають достатній потенціал для розвитку, щоб науково-дослідницька компетентність магістрів соціальної педагогіки формувалася більш успішно. Фактично науково-дослідницька підготовка магістрів покладена в межі курсу «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень» (108 год., 3 кредити, див. Додаток Д). Саме завдяки вивченню цього навчального курсу у них є можливість набувати дослідницьких компетенцій.

Рефлексивно-оцінний компонент науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки може розглядатися як такий, що дає можливість для оцінки й самооцінки результатів реалізації спроектованої нами моделі у практиці науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

Французький філософ П. Тейяр де Шарден, російський психолог В. Слободчиков тлумачать рефлексію в контексті людської суб'єктивності, зазначаючи, що саме рефлексія дає можливість зробити думки, дії, відношення предметом спеціального самоаналізу. Б. Ломов писав, що потреба в дослідній діяльності безпосередньо пов'язана з необхідністю рефлексивно приводити до відповідності рівень наявного розвитку спеціаліста й того, що вимагає від нього суспільство [134]. Це самопізнання має чітко виражений дослідницький зміст, оскільки відбувається, як зазначає Г. Батіщев, «шляхом спроб, випробувань, вибору серед альтернатив, способів, стилів, способів поведінки й свідомості» [14].

Таким чином, проведене нами теоретичне дослідження проблеми розвитку науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки дає можливість стверджувати, що формування науково-дослідницької компетентності магістрантів соціальної педагогіки є наріжним, стрижневим компонентом їх професійної підготовки як магістрів. Науково-дослідницька компетентність магістра соціальної педагогіки має чітко виражену соціальну сутність і значущість, професійний соціально-педагогічний діяльнісний зміст, особистісну орієнтованість з огляду на індивідуальні

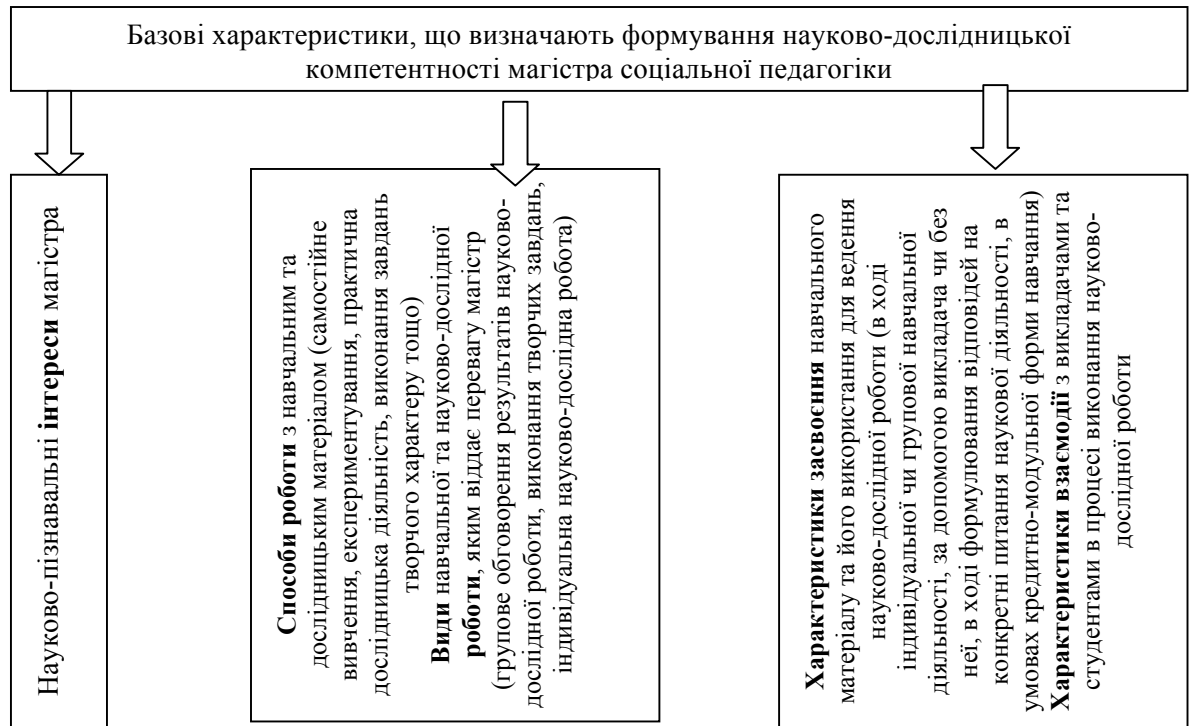

психологічні й професійні характеристики підготовленості магістра соціальної педагогіки до практичної професійної діяльності.

2.2. Педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки

Як показує аналіз основних вимог Болонського процесу, провідне місце у підготовці майбутніх спеціалістів належить покращенню навчально-дослідної роботи студентів, що має сприяти розвитку їхньої самостійності й творчої активності. Реалізація цих вимог має відбуватися за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти, переорієнтації процесу навчання з суто лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму, пошуку нових видів навчально-дослідної роботи студентів. Але, все нове буде ефективним лише тоді, коли будуть реалізовані певні педагогічні, психологічні, методичні, організаційні умови науково-дослідницької підготовки фахівців. На рис. 2.1. представлено базові чинники формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки, які визначають необхідність формулювання спеціальних педагогічних умов науково-дослідницької підготовки та її змістові характеристики.

Науково-дослідна робота магістрів соціальної педагогіки здійснюється у двох основних формах – аудиторній та позааудиторній. Аудиторні можливості науково-дослідницької діяльності магістрів, на нашу думку, є достатньо обмеженими, але нехтувати ними не можна, оскільки вони забезпечують прямий контакт викладача і студента задля узгодження науково-дослідної діяльності в організаційному та змістовому відношенні. Позааудиторна форма науково-дослідної роботи магістра соціальної педагогіки побудована на основних теоретико-методичних засадах організації самостійної діяльності студентів, є достатньо науково розробленою і забезпечує:

Рис.2.1. Базові характеристики, що визначають формування науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки

- **цілісність** процесу дослідження, яка ґрунтується на досягнутих на 1-4 курсах результатах науково-дослідницької підготовки магістра;
- **самостійність** отримання нових знань магістрами соціальної педагогіки, що ґрунтується на сформованих вміннях і навичках ведення самостійної наукової пошукової діяльності;
- **інтегративність** дослідницької діяльності, підґрунтям якої є використання науково-методологічних можливостей суміжних з соціальною педагогікою галузей знання, введення в площину наукових досліджень методології і методики гуманітарного знання;
- **ієрархічність** дослідницької діяльності – підпорядкування сукупності науково-дослідної тематики магістрів загальному комплексу дослідницької діяльності кафедри;
- **функціональність** – зосередженість науково-дослідної тематики на провідних функціях соціально-педагогічної діяльності.

Педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки визначаються низкою суперечностей в організації

науково-дослідної діяльності та професійній підготовці соціального педагога, а саме:

1) між потребою суспільства у соціальному педагогу, який виявляє науково-дослідницьку компетентність у вигляді дослідницького підходу до соціально-педагогічної діяльності та відсутністю системної цілеспрямованої науково-дослідної підготовки студентів;

2) між необхідністю формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки, та недостатнім рівнем реалізації педагогічних умов науково-дослідної підготовки в процесі професійного навчання.

Для визначення педагогічних умов, орієнтованих на характер і природу проблем, що їх покликані вирішити ці умови у процесі перетворюючої педагогічної діяльності, був проведений аналіз наявного стану професійної освіти магістрів соціальної педагогіки щодо виявлення актуальних проблем науково-дослідницької підготовки, його результати висвітлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Співвідношення проблем науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки та педагогічних умов, спрямованих на їх подолання

Проблеми науково-дослідної підготовки магістрів	Педагогічні умови для їх розв'язання
Низький рівень сформованості мотивації магістрантів до виконання творчих науково-дослідницьких завдань	Наявність у магістрів соціальної педагогіки вираженої потреби в науково-дослідній діяльності. Організація активної цілеспрямованої самостійної позиції магістрантиву процесі науково-дослідницької підготовки. Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нетрадиційних форм навчання як засіб формування пізнавальних і науково-дослідницьких інтересів магістрів

<p>Незабезпеченість процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки практичною науково-дослідницькою діяльністю</p>	<p>Впровадження форм набуття магістрами соціальної педагогіки досвіду здійснення науково-дослідницької діяльності. Опора на особистісний і професійний досвід студентів у процесі формулювання науково-дослідницьких завдань</p>
<p>Неврахування у процесі науково-дослідницької підготовки магістрантів їх індивідуальних здібностей, інтересів, рівня ЗУН</p>	<p>Відповідність науково-дослідницької діяльності магістрів їх індивідуальному рівню знань, умінь і навичок здійснення науково-дослідницької діяльності. Достатній рівень змістового забезпечення науково-дослідницької діяльності студентів магістратури. Спрямованість науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки на розвиток їх творчості, самостійності у вирішенні дослідницьких завдань</p>
<p>Неадекватність самооцінки студентів щодо виконання науково-дослідницьких завдань, що зумовлює негативне емоційне ставлення до їх виконання</p>	<p>Забезпечення емоційно-психологічного комфорту магістрів соціальної педагогіки під час здійснення науково-дослідницької діяльності. Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Активізація особистісного потенціалу магістрів соціальної педагогіки за рахунок зростання значущості науково-дослідного компонента професійної підготовки у ВНЗ. Надання студентам можливості самостійного вибору науково-дослідницьких завдань, проблем, ситуацій для вирішення та ін.</p>
<p>Незадовільність ресурсного і матеріально-технічного забезпечення науково-дослідницької діяльності у ВНЗ</p>	<p>Достатнє матеріально-технічне й методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки. Наявність відповідного кадрового забезпечення науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Наявність науково-методичного забезпечення процесу науково-дослідницької підготовки магістрів</p>
<p>Широта соціально-педагогічного інструментарію науково-дослідницької діяльності внаслідок залучення</p>	<p>Регулярність, систематичність й коректність використання міждисциплінарних методик у соціально-педагогічних дослідженнях. Комплексне використання методів і форм науково-дослідницької підготовки магістрів</p>

діагностичних методів різних наук (психології, соціології, педагогіки), що спричиняє труднощі у його виборі для студентів магістратури	Забезпечення неперервності науково-дослідницької підготовки соціальних педагогів протягом усього процесу навчання у ВНЗ
Неврахування цілей і специфіки підготовки магістрів як викладачів соціально-педагогічних дисциплін та керівників наукової роботи учнів і студентів	Доцільне формулювання цілей науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Організація навчального процесу в магістратурі з урахуванням вимог та особливостей майбутньої професійної діяльності студентів магістратури
Відсутність інструментарію для виявлення рівня науково-дослідницької підготовленості магістрів соціальної педагогіки	Регулярність і своєчасність контролю за рівнем ефективності науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Моніторинг рівня науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності, що включає можливість оцінки рівня науково-дослідної підготовки на кожному етапі навчального процесу у магістратурі. Розробка й впровадження науково обґрунтованих критеріїв і показників сформованості науково-дослідницької компетентності студентів магістратури до науково-дослідницької діяльності

Для вибору педагогічних умов, що перевірятимуться у процесі експериментальної роботи, нами була проведена експертна оцінка важливості впровадження окремих педагогічних умов у процес науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Експертами виступили науково-педагогічні працівники – викладачі кафедр соціальної педагогіки експериментальних ВНЗ. Процедура оцінки актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки побудована на методі ранжування – експертам було запропоновано визначити рейтинг доцільності впровадження визначених педагогічних умов. Результати експертної оцінки висвітлено у табл. 2.2. і 2.3.

Результати експертного оцінювання педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки (за рейтингом)

Педагогічні умови		Середня оцінка
1.	Наявність у магістрів соціальної педагогіки вираженої потреби в науково-дослідній діяльності	6,54
2.	Достатній рівень змістового забезпечення науково-дослідницької діяльності студентів магістратури	6,15
3.	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нетрадиційних форм навчання як засіб формування пізнавальних і науково-дослідницьких інтересів магістрів	5,72
4.	Комплексне використання методів і форм науково-дослідницької підготовки магістрів	5,71
5.	Розробка й впровадження науково обґрунтованих критеріїв і показників сформованості готовності студентів магістратури до науково-дослідницької діяльності	5,08
6.	Забезпечення неперервності науково-дослідницької підготовки соціальних педагогів протягом усього процесу навчання у ВНЗ	5,01
7.	Організація навчального процесу в магістратурі з урахуванням вимог та особливостей майбутньої професійної діяльності студентів магістратури	4,87
8.	Активізація особистісного потенціалу магістрів соціальної педагогіки за рахунок зростання значущості науково-дослідного компонента професійної підготовки у ВНЗ	4,58
9.	Достатнє матеріально-технічне й методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки	4,43
10.	Спрямованість науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки на розвиток їх творчості, самостійності у вирішенні дослідницьких завдань	4,36
11.	Відповідність науково-дослідницької діяльності магістрів їх індивідуальному рівню знань, умінь і навичок здійснення науково-дослідної діяльності	4,28
12.	Впровадження форм набуття магістрами соціальної педагогіки досвіду здійснення науково-дослідницької діяльності	4,02
13.	Опора на особистісний і професійний досвід студентів у процесі формулювання науково-дослідницьких завдань	3,94

14.	Надання студентам можливості самостійного вибору науково-дослідницьких завдань, проблем, ситуацій для вирішення та ін.	3,92
15.	Регулярність, систематичність й коректність використання міждисциплінарних методик у соціально-педагогічних дослідженнях	3,86
16.	Наявність відповідного кадрового забезпечення науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,82
17.	Регулярність і своєчасність контролю за рівнем ефективності науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,74
18.	Моніторинг рівня готовності магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності, що включає можливість оцінки рівня науково-дослідницької готовності на кожному етапі навчального процесу у магістратурі	3,65
19.	Наявність науково-методичного забезпечення процесу науково-дослідницької підготовки магістрів	3,56
20.	Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,51
21.	Забезпечення емоційно-психологічного комфорту магістрів соціальної педагогіки під час здійснення науково-дослідницької діяльності	3,28
22.	Організація активної цілеспрямованої самостійної позиції магістрантів у процесі науково-дослідницької підготовки	3,22
23.	Доцільне формулювання цілей науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,19

Таблиця 2.3

Результати експертного оцінювання педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки

Педагогічні умови		Середня оцінка	Рейтинг
1.	Наявність у майбутніх магістрів соціальної педагогіки вираженої потреби в науково-дослідній діяльності	6,54	1
2.	Організація активної цілеспрямованої самостійної позиції магістрантів у процесі науково-дослідницької підготовки	3,22	22
3.	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нетрадиційних форм навчання як засіб формування пізнавальних і науково-дослідницьких інтересів магістрів	5,72	3
4.	Впровадження форм набуття магістрами соціальної педагогіки досвіду здійснення науково-дослідної діяльності	4,02	12
5.	Опора на особистісний і професійний досвід студентів у процесі формулювання науково-дослідницьких завдань	3,94	13

6.	Відповідність науково-дослідної діяльності майбутніх магістрів їх індивідуальному рівню знань, умінь і навичок здійснення науково-дослідної діяльності	4,28	11
7.	Достатній рівень змістового забезпечення науково-дослідницької діяльності студентів магістратури	6,15	2
8.	Спрямованість науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки на розвиток їх творчості, самостійності у вирішенні дослідницьких завдань	4,36	10
9.	Забезпечення емоційно-психологічного комфорту магістрів соціальної педагогіки під час здійснення науково-дослідної діяльності	3,28	21
10.	Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,51	20
11.	Активізація особистісного потенціалу магістрів соціальної педагогіки за рахунок зростання значущості науково-дослідного компонента професійної підготовки у ВНЗ	4,58	8
12.	Надання студентам можливості самостійного вибору науково-дослідницьких завдань, проблем, ситуацій для вирішення та ін.	3,92	14
13.	Достатнє матеріально-технічне й методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки	4,43	9
14.	Наявність відповідного кадрового забезпечення науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,82	16
15.	Наявність науково-методичного забезпечення процесу науково-дослідницької підготовки магістрів	3,56	19
16.	Регулярність, систематичність й коректність використання міждисциплінарних методик у соціально-педагогічних дослідженнях	3,86	15
17.	Комплексне використання методів і форм науково-дослідницької підготовки магістрів	5,71	4
18.	Забезпечення неперервності науково-дослідницької підготовки майбутніх соціальних педагогів протягом усього процесу навчання у ВНЗ	5,01	6
19.	Доцільне формулювання цілей науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,19	23
20.	Організація навчального процесу в магістратурі з урахуванням вимог та особливостей майбутньої професійної діяльності студентів магістратури	4,87	7
21.	Регулярність і своєчасність контролю за рівнем ефективності науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,74	17
22.	Моніторинг рівня готовності магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності, що включає	3,65	18

	можливість оцінки рівня науково-дослідницької готовності на кожному етапі навчального процесу у магістратурі		
23	Розробка й впровадження науково обґрунтованих критеріїв і показників сформованості готовності студентів магістратури до науково-дослідницької діяльності	5,08	5

Тобто, аналіз даних табл. 2.2. свідчить, що найбільш доцільними для впровадження у процес професійної освіти магістрів соціальної педагогіки педагогічними умовами науково-дослідницької підготовки є: наявність у магістрів соціальної педагогіки вираженої потреби в науково-дослідній діяльності; достатній рівень змістового забезпечення науково-дослідницької діяльності студентів магістратури; домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нетрадиційних форм навчання як засіб формування пізнавальних і науково-дослідницьких інтересів магістрів; комплексне використання методів і форм науково-дослідницької підготовки магістрів; розробка й впровадження науково обґрунтованих критеріїв і показників сформованості готовності студентів магістратури до науково-дослідницької діяльності (перші 5 за рейтингом експертного оцінювання). Тобто, основними проблемами у науково-дослідницькій підготовці магістрів соціальної педагогіки викладачами визначено: проблему мотивації як процес формування стійких свідомих дослідницьких потреб і інтересів студентів; проблему посилення змісту, форм і методів науково-дослідницької підготовки та проблему моніторингу якості досліджуваного процесу. Оскільки критерії та показники сформованості науково-дослідницької компетентності студентів магістратури до науково-дослідницької діяльності є змінними залежно від специфіки підготовки у ВНЗ, а також виділені нами у п. 2.2. дослідження, а також виходячи з науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, ми визначаємо такі базові педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, що будуть експериментально перевірені.

Виходячи з науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, ми визначаємо такі базові педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки:

1. Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури.
2. Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру).
3. Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій.

Педагогічна умова № 1. *Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури.*

Виходячи з провідних теоретичних засад дослідження, з'ясовано, що магістр соціальної педагогіки формує науково-дослідницьку компетентність у процесі науково-дослідницької діяльності. На підставі аналізу наукової літератури з проблем науково-дослідницької підготовки майбутніх фахівців (О. Безпалько, С. Вітвицька, І. Доброскок, А. Капська, О. Карпенко, З. Фалинська та ін.) сформульовано висновок про специфіку індивідуальної траєкторії науково-дослідної діяльності магістра соціальної педагогіки в умовах ступеневого навчання, у вигляді покрокового алгоритму: на *першому* курсі – опрацювання базової соціально-педагогічної літератури, засвоєння категорійно-понятійного апарату соціальної педагогіки; підготовка реферативних робіт, виконання завдань для самостійного опрацювання з кількох тем соціально-педагогічної проблематики; на *другому* курсі – визначення базової теми подальшої науково-дослідної діяльності з тих, які виконувалися на першому курсі; пробна реалізація методів соціально-педагогічного дослідження під час першої ознайомлювальної практики у навчальних закладах та закладах соціального

захисту (проектування опитувальників, виконання стандартизованих методик дослідження, робота з соціальними картами тощо); на *третьому* курсі – закріплення обраної теми науково-дослідної роботи; підготовка курсової роботи в обраній галузі дослідження; виконання подальшого плану науково-дослідної роботи під час практики; на *четвертому* курсі – апробація результатів науково-дослідної діяльності під час соціально-педагогічної практики; розробка теоретичних засад обраної проблеми дослідження; підготовка випускної кваліфікаційної роботи бакалавра; участь у студентській науковій конференції (підготовка тез виступу); під час навчання у *магістратурі* – апробація авторських методик дослідження; розробка теоретико-методологічного апарату наукової роботи; здійснення повного експериментального циклу дослідження (констатувальний та формувальний етапи) або часткового експерименту (констатувальний етап); підготовка наукової статті та участь у студентсько-аспірантській науковій конференції; підготовка конкурсної студентської наукової роботи.

Формування дослідницької компетентності особистості майбутнього фахівця пов'язане з проблемою визначення мотиваційних чинників, що залежать від безлічі зовнішніх по відношенню до людини факторів, включаючи в себе соціально-організаційні. Саме тому необхідно враховувати особливості освітнього середовища як умови розвитку творчої активності майбутнього фахівця.

Мотивування студентів до активної участі у різноманітних видах науково-дослідної діяльності досягається через:

- реалізацію їх прагнення до пізнання нового й невідомого;
- інтерес до соціально-педагогічної нуки;
- бажання принести користь своїми науковими дослідженнями практиці соціального захисту дітей та молоді;
- бажання досягти успіху шляхом реалізації своїх наукових ідей;
- застосування методів, що сприяють активній науково-дослідній роботі та ін.

У мотивації студентів до науково-дослідницької діяльності можна виокремити як *зовнішні, так і внутрішні мотиви*, а саме:

1. Зовнішні (екстринсивні) мотиви – це мотиви, не пов’язані зі змістом науково-дослідної діяльності; вони дають можливість реалізуватися зовнішнім впливам на той чи інший вид діяльності. У нашому випадку – це визнання студентської громади та викладачів університету, престижність занять наукою в процесі професійної підготовки соціального педагога, зв’язок соціально-педагогічних досліджень із загальним розвитком соціуму та сфери освіти та ін.

2. Внутрішні (інтринсивні) мотиви до діяльності – це мотиви, не пов’язані із зовнішніми обставинами, а зі змістом самої діяльності. Вони забезпечуються усвідомленням її важливості для особистості; тому внутрішніми мотивами до науково-дослідницької діяльності можуть бути: усвідомлення практичної користі виконаного соціально-педагогічного дослідження для соціалізації дітей та молоді; усвідомленням цінності науково-дослідної діяльності в галузі соціальної педагогіки для власного професійного зростання; бажання бути задіяним у науково-дослідній діяльності референтної групи та ін.

Методами, які сприяють активізації участі студентів у науково-дослідній роботі, є проблемний та пошуковий, адже саме ці методи потребують активної пізнавальної діяльності студентів, творчого пошуку, аналізу власного досвіду і накопичених знань.

Задоволеність процесом науково-дослідницької діяльності залежить від ступеня задоволеності потреби досягнення. Ця потреба примушує студентів більше концентруватися на дослідницькій діяльності, що стимулює розвиток їх пізнавальної активності.

Таким чином, однією з важливих педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у процесі науково-дослідницької діяльності є забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до

магістратури, досягнення якої можливе завдяки мотивації та застосуванню проблемних (пошукового, дослідницького) методів. Також зазначимо, що ефективність науково-дослідницької діяльності у розвитку науково-дослідницької компетентності буде вища в тому випадку, якщо зовнішні мотиви співпадатимуть із внутрішніми мотивами (бажанням, прагненням, інтересом) студентів.

Педагогічна умова № 2. *Посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру)*

Зміст сучасної вищої освіти в галузі соціальної педагогіки як складова гуманітарної вищої освіти перебуває в стані змінної, яка підлягає постійним трансформаціям, викликаним деформаціями у соціальному замовленні на фахівця соціальної педагогіки, з одного боку, за деформаціями в структурно-функціональній системі соціальних проблем, що потребують соціально-педагогічного супроводу – з іншого. Поряд з цією змінною постійно знаходиться також і константа – інваріантна частина змісту професійної підготовки, сталість якої забезпечується навчальними планами та програмами, включеними в основу освітнього стандарту за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка». Водночас маємо справу зі змінами в ціннісних орієнтаціях та цілях вищої освіти. С. Осипова [168] стверджує, що сучасна вища освіта зі змістової точки зору вміщує метапредметну (таку, що відноситься до всіх предметів й існує поза ними), міжпредметну (об'єднує цикли навчальних дисциплін чи змістові галузі) й предметну (відображає зміст кожної навчальної дисципліни) складові. У межах компетентнісного підходу ці складові детермінують наявність ключових, міжпредметних та предметних компетенцій. При цьому дослідницька компетентність належить фактично до всіх рівнів компетенцій випускника ВНЗ.

Посилення методичної й теоретичної складової науково-дослідницької підготовки студентів магістратури з соціальної педагогіки відбувається в

процесі засвоєння ними методологічного компонента кількох найважливіших у цьому відношенні навчальних курсів, а саме:

- 1) Курсу «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень» (180 год., 5 кредитів);
- 2) курсу «Філософія науки та інноваційного розвитку» (48 год.);
- 3) курсу «Педагогіка вищої школи» (180 год., 5 кредитів);
- 4) курсу «Нові інформаційні технології у ВНЗ» (180 год., 5 кредитів);
- 5) курсу «Правові засади наукової та педагогічної діяльності» (36 год., 1 кредит).

Серед названих вище навчальних дисциплін найбільш концентровано відображає процес формування науково-дослідницької компетентності, безперечно, курс «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень», програма якого подана в додатку Д.

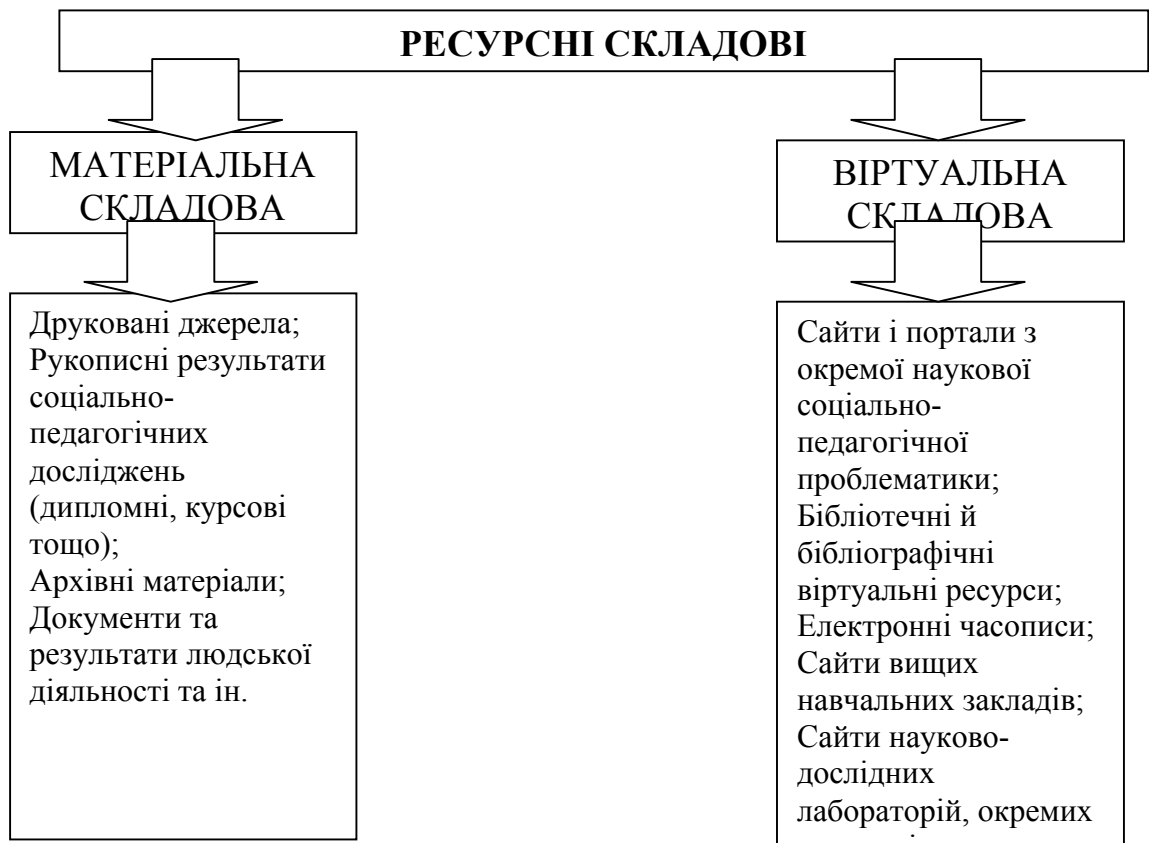
У комплексі тем, які вивчаються протягом цього курсу, найбільшої уваги заслуговують теми:

- 1) «Теоретичні основи організації та проведення соціально-педагогічних досліджень» (особливості соціально-педагогічних досліджень у професійній діяльності соціального педагога; вивчення особистості, групи, колективу як необхідна умова їх успішної соціалізації; соціально-педагогічне дослідження як основа реалізації особистісного та індивідуального підходів у системі соціально-педагогічної роботи з населенням; розробка проекту дослідження; технологія підготовки програми дослідження; науковий апарат соціально-педагогічного дослідження; календарний план дослідження; змістовні та формалізовані способи дослідження соціально-педагогічної дійсності; класифікація методів соціально-педагогічних досліджень);
- 2) «Експеримент як складова частина наукового дослідження соціально-педагогічної дійсності» (експеримент як метод дослідження соціально-педагогічних явищ; основні ознаки застосування експериментального методу; гіпотеза і програма експерименту; способи

формування вибіркової сукупності у соціально-педагогічному експерименті; функції соціально-педагогічного експерименту; експериментальний фактор, експериментальна ситуація, експериментальний об'єкт; етапи організації і проведення експерименту; методика проведення експерименту; умови успішності проведення соціально-педагогічного експерименту;

3) «Методика обробки даних і аналізу результатів соціально-педагогічного дослідження» (кількісна і якісна інтерпретація результатів соціально-педагогічних досліджень; обробка даних, визначення методів статистичного аналізу; способи графічного і табличного представлення результатів експерименту; обробка даних опитування; зміст та якісна інтерпретація кількісних характеристик досліджуваного явища; літературне оформлення отриманих дослідницьких матеріалів. Обґрунтування висновків і рекомендацій) тощо.

Зростання рівня науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки прямо пов'язане з можливостями ВНЗ щодо *ресурсного забезпечення* цього процесу і формування науковця-дослідника в галузі соціальної педагогіки. Забезпечення методологічної й науково-теоретичної складової формування науково-дослідницької компетентності студентів магістратури з соціальної педагогіки, на нашу думку, має дві головні ресурсні складові: матеріальну й віртуальну, як це показано на рис. 2.2.

*Рис.2.2. Ресурсні складові науково-дослідного простору сучасної
магістратури з соціальної педагогіки*

Структурною одиницею, що характеризує інформаційні ресурси та інформаційні продукти з кількісної сторони, є науковий документ, під яким розуміється матеріальний об'єкт, що містить наукову інформацію й призначений для її зберігання й використання.

Залежно від способу подання інформації розрізняють документи: текстові (книги, журнали, звіти й ін.), графічні (креслення, схеми, діаграми), аудіовізуальні (звукозаписи, кіно- і відеофільми), машинозалежні (наприклад, що утворюють базу даних, на мікрофотоносіях) і ін.

Крім того, документи підрозділяються на первинні (такі, що містять безпосередні результати наукових досліджень і розробок, нові наукові відомості або нове осмислення відомих ідей і фактів) і вторинні (у яких вміщено результати аналітико-синтетичної й логічної обробки одного чи кількох первинних документів або відомості про них).

У числі первинних документів – книги (неперіодичні текстові видання обсягом понад 48 сторінок); брошури (неперіодичні текстові видання

обсягом понад чотири, але не більше 48 сторінок). Серед книг і брошур важливе наукове значення мають монографії, що містять всебічне дослідження однієї проблеми або теми й приналежні одному або декільком авторам, а також збірники наукових праць, що містять низку наукових розробок одного або декількох авторів, реферати й офіційні наукові матеріали.

Для навчальних цілей видаються підручники й навчальні посібники (навчальні видання). Це неперіодичні видання, що містять систематизовані відомості наукового й прикладного характеру, викладені у формі, зручній для викладання й вивчення. До основних видів первинних документів, які не публікуються, відносяться науково-технічні звіти, дисертації, депоновані рукописи, наукові переклади, інформаційні повідомлення про проведені наукові конференції й т.ін.

Вторинні документи й видання підрозділяють на довідкові, оглядові, реферативні та бібліографічні.

У довідкових виданнях (довідники, словники) знаходяться результати теоретичних узагальнень, різні величини і їхні значення, матеріали виробничого характеру. В оглядових виданнях зберігається концентрована інформація, отримана в результаті відбору, систематизації й логічного узагальнення відомостей з великої кількості першоджерел по певній темі за певний проміжок часу. Реферативні видання (реферативні журнали, реферативні збірники) містять скорочений виклад первинного документа або його частини з основними фактичними відомостями й висновками.

Бібліографічні покажчики є виданнями книжкового або журнального типу, що містять бібліографічні описи опублікованих видань. Залежно від принципу розміщення бібліографічних описів покажчики підрозділяються на систематичні (описи розташовуються по галузях науки й техніки відповідно до тої або іншої системи класифікації) і предметні (описи розташовуються в порядку перерахування найважливіших предметів відповідно до предметних рубрик, розташованими за абеткою).

Вміле й доцільне використання науково-педагогічним персоналом та магістрантами інформаційних ресурсів, на нашу думку, має забезпечити оптимальний шлях до розробки обраної теми соціально-педагогічного дослідження й публікації чи оприлюднення його результатів.

Вважаємо, що відповідні змістові зміни мають бути введені й у програму науково-дослідної соціально-педагогічної практики магістрантів соціальної педагогіки. Як відомо, науково-дослідна переддипломна практика проводиться протягом 8 тижнів і посідає особливе місце у процесі практичної підготовки, удосконаленні професійних умінь та навичок, підвищенні науково-дослідницької компетентності, адаптації до обраної професії, розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця, творчого потенціалу магістрів соціальної педагогіки [185]. Відповідно до розвитку науково-дослідницької компетентності магістранти під час проходження цієї практики повинні навчитися: науково аналізувати практичний досвід фахівців в галузі соціальної педагогіки, власну професійну діяльність; діагностувати проблеми особистості фахівця, знаходити оптимальні шляхи їх вирішення; планувати етапи науково-дослідної діяльності соціального педагога в конкретному закладі чи установі; проектувати соціально-педагогічні програми допомоги на підставі здійсненого науково-дослідного процесу; здійснювати вибір засобів, методів, прийомів соціально-педагогічної діяльності у типових і нетипових ситуаціях; прогнозувати кінцевий результат діяльності; самостійно реалізовувати програму надання соціально-педагогічної допомоги та підтримки клієнта; володіти технологіями управління і коригування соціальної ситуації розвитку особистості; науково обґрунтовувати результати соціально-педагогічної діяльності, реалізувати творчий потенціал для удосконалення її форм, методів, технологій [183].

Особистісно-орієнтований підхід дає можливість реалізувати в науково-дослідній діяльності суб'єкт-суб'єктну парадигму професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки, оскільки пропонує замість

традиційної паралелі «викладач-студент» іншу – «колега-колега». Така модель взаємин суб'єктів освітнього процесу в магістратурі детермінується тим, що в реальному соціально-педагогічному просторі почасти немає готових еталонів знання для вирішення соціально-педагогічних ситуацій, пізнання соціально-педагогічних явищ і процесів. Тому науково-дослідна діяльність магістранта передбачає особистісно орієнтовану передачу навичок практичної науково-дослідної діяльності від викладача до студента, пов'язаних з освоєнням соціально-педагогічної реальності. Цей процес передачі відбувається в тісному особистісному суб'єкт-суб'єктному контакті, що вимагає від науково-педагогічних працівників постійної роботи над власною науково-дослідною позицією, розвитком власних науково-дослідницьких здібностей, здійснення власних науково-дослідних проектів, які виражають сутнісні характеристики діяльності науково-дослідних лабораторій кафедри. Суб'єкт-суб'єктні відносини учасників науково-дослідної діяльності спричиняють розширення меж толерантності поля діяльності й розвиток дослідницьких знань, умінь та навичок магістрантів соціальної педагогіки.

Для успішної суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і магістрантів в науково-дослідницької їх підготовці науково-педагогічний склад кафедри має дотримуватися певних вимог роботи зі студентами в науково-дослідному просторі, а саме:

1. Навчати магістрів самостійно розширювати межі своїх знань, умінь та навичок шляхом зміни діяльності, головною функцією якої є не інформування, а спрямованість на самостійно відкриті й тому більш ціннісно значущі знання [121, с. 246].

2. Надавати студентам свободу вибору тематики науково-дослідної роботи, а також наукової проблеми, що розглядається [64, с. 209, 211].

Педагогічна умова № 3. *Домінування у системі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій*

Головне завдання української системи вищої освіти у сучасних умовах полягає у вмілому поєднанні її «форматів» з вимогами суспільства, творчою природою особистості майбутнього фахівця та реальним вираженням творчого потенціалу студентів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що для активного включення студентів до науково-дослідницької діяльності і формуванню у них високого рівня науково-дослідницької компетентності займають провідне місце активні методи навчання, що спрямовані не лише на оволодіння конкретними знаннями, але й на вдосконалення різних психічних навичок майбутнього фахівця. До таких методів можна віднести: кейс-метод, «мозковий штурм», ролева гра, метод проектів.

Не аби яке значення у формуванні дослідницької компетентності має метод проектів. Виходячи з аналізу наукової літератури (М. Лебедева, Є. Полат, М. Цветкова, І. Чечель, О. Шилова) [255; 249], ми дійшли висновку, що **метод проектів** забезпечує ефективну побудову будь-якого виду діяльності. Науково-дослідна діяльність магістра не є в цьому разі винятком, оскільки цей метод дозволяє спланувати наукове дослідження з метою досягнення наукового результату найбільш оптимальним способом. Метод проектів цілком відповідає закладеному нами в методологічну базу системному підходові, оскільки забезпечує системність як самого дослідження, так і формування відповідних науково-дослідницьких знань, умінь, навичок та якостей дослідника.

У такому тлумаченні проектної діяльності можна дійти висновку, що будь-яка свідомо діяльність є проектом, оскільки передбачає досягнення результату та діяльність, що забезпечує планований рух до нього. Науковці застерігають, що сам проект реалізації дослідження не є, по суті, проектом, а є дослідженням, організованим за допомогою проектної методики (проектного методу) [13]. Тому, у нашому дослідженні йдеться про *науково-дослідницький проект* магістра соціальної педагогіки, який розробляється ним з різним ступенем наукової самостійності відповідно до етапів

дослідної роботи. У ході організації науково-дослідної роботи за основу береться модель з відповідним методологічним підґрунтям, характерним для обраної дослідницької проблеми і розробленим протягом останніх десятиліть. Головною метою науково-дослідного проекту магістра є отримання уявлення про те чи інше явище на підставі теоретичних та емпіричних пошуків, а також розробка авторської моделі (технології, програми) сприяння вирішенню соціально-педагогічної проблеми, обраної об'єктом (предметом) дослідження.

Метод проектів і проектні методики цікавлять нас у контексті проблеми дослідження ще й тому, що ми маємо справу з *трирівневим* проектом, а саме:

1) проекти першого рівня – це магістерські дисертації (роботи), які становлять результативну частину підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної діяльності;

2) проекти другого рівня – це комплекс форм, методів, засобів підготовки магістрів до науково-дослідної діяльності (у нашому випадку таким проектом виступає науково-дослідна лабораторія);

3) проекти третього рівня вміщують весь комплекс наскрізної науково-дослідної діяльності майбутніх соціальних педагогів від 1 до 4 курсу і далі – під час навчання в магістратурі.

Як справедливо зазначає С. Ізбаш [85], значення методу проектів у зростанні науково-дослідницької компетентності майбутнього фахівця полягає у тому, що:

1) дослідницький характер проектування сприяє формуванню соціально значущих мотивів навчальної діяльності студента;

2) виконання проектів підвищує самооцінку студента, сприяє самореалізації його особистості;

3) у студентів формується вміння взаємодіяти в ході вирішення проектного завдання;

4) розробка й реалізація навчальних проектів дає можливість студентів сформувати вміння самостійно вирішувати професійні завдання.

Метод проектів, як зазначає Е. Федорчук, це спосіб досягнення навчальної чи науково-дослідницької мети шляхом розробки проблеми, в результаті чого має бути досягнений відчутний практичний результат [236, с. 57]. Виходячи з цього визначення, ми окреслюємо метод проектів у науково-дослідницькій діяльності магістрів соціальної педагогіки як спосіб розв'язання науково-дослідного завдання в галузі соціальної педагогіки шляхом вирішення поставленого завдання, створення соціально-педагогічної технології як практичного результату науково-дослідної діяльності. Таким чином, науково-дослідницький проект у підготовці соціальних педагогів має на меті здобуття досвіду практичної діяльності і/або засвоєння певних фундаментальних знань. У процесі виконання проекту магістранти навчаються самостійно здобувати знання й застосовувати їх для формування системи професійних ЗУНів, виробляти вміння користуватися дослідницькими прийомами. Для застосування проектування в науково-дослідній роботі магістрантів соціальної педагогіки треба, щоб виконувалися такі вимоги: існування значущої дослідницької соціально-педагогічної проблеми; окреслення результатів у вигляді дипломної роботи, доповіді, конкурсної роботи, статті тощо; наявність групи дослідників, об'єднаних однією метою; використання дослідницьких методів і узгодженого алгоритму дослідницької діяльності. Зазначимо, однак, що науково-дослідницький проект є особливим видом проекту, оскільки алгоритм виконання проекту може суттєво змінюватися в процесі його реалізації, завдяки творчому підходові студентів до виконання проекту.

Визначаючи метод проектів як один з провідних у науково-дослідницькій підготовці студента-магістранта, ми виходили з того, що освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра передбачає наявність у нього спеціальних вмінь конструювати й проектувати свою професійну

діяльність на засадах інноваційного підходу, що сприяє його самостійному мисленню, готовності приймати зважені професійні рішення на підставі отриманих наукових даних і т.ін. [51].

Розробляючи проблему науково-дослідної діяльності у форматі проектів, ми дійшли висновку, що цей вид діяльності *має певні відмінності* від діяльності проектної чи конструктивної: так, головним результатом дослідної діяльності є інтелектуальний продукт, який наближає магістранта до істини в її соціально-педагогічному відношенні. Ця істина встановлюється в результаті здійснення процедури дослідження і подається в стандартизованому вигляді. Натомість проектна діяльність найчастіше спрямована на набуття магістрантами соціально-педагогічного досвіду, здобуття певного рівня соціалізації як дослідника і т.ін. Однак межі нашого дослідження, на нашу думку, дозволяють переважно ототожнювати проекту діяльність і науково-дослідну, оскільки підготовка магістрів соціальної педагогіки якраз і має на меті набуття дослідницьких ЗУНів та особистісних якостей дослідника – тобто продовження соціалізаційних процесів у професійно-дослідницькому полі.

Науково-дослідна соціально-педагогічна лабораторія магістратури – це, на нашу думку, робоче середовище у вигляді особливого науково-дослідного простору, який вміщує як фізичну, так і віртуальну складову науково-дослідної діяльності в межах окресленого загальною дослідною темою науково-дослідного проекту та дослідницьких проектів окремих магістрантів.

З особистісної точки зору науково-дослідна соціально-педагогічна лабораторія є співтовариством дослідників, які вивчають окрему наукову проблему; це співтовариство функціонує в межах інформаційно-дослідницького простору – матеріального чи віртуального.

Таких лабораторій, з досвіду їх вивчення, в межах однієї випускаючої кафедри соціальної педагогіки оптимально може бути дві-три: одна, як правило, займається історичними проблемами соціально-педагогічної

діяльності, друга – технологічними й методичними, третя – вивчає проблеми методології соціальної педагогіки.

Таким чином, розроблені нами в ході теоретичного пошуку педагогічні умови розвитку науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки мають сутнісні, змістові та результативні характеристики. Вони мають забезпечити доцільність, ефективність та успішність процесу формування науково-дослідних знань, умінь та навичок магістрів соціальної педагогіки і будуть експериментально перевірені в ході подальшої дослідної роботи.

2.3. Модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ

Реалізація завдання формувального етапу педагогічного експерименту передбачає проектування моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

У науковій літературі поняття «модель» розглядається у двох площинах – 1) як схема чи опис досліджуваного явища або процесу; 2) як аналог визначеної частини природної або соціальної реальності. Отже, модель – це уявно чи реально реалізована система, яка відображає та відтворює найбільш важливі компоненти, властивості, зв'язки досліджуваних систем та процесів [46].

Як основна категорія пізнання, моделювання (з лат. *modulus* – міра, норма; з франц. *modele* – зразок, праобраз) – це метод, який передбачає дослідження реально існуючих об'єктів на їх аналогах (тобто моделях) на рівні конструкцій, функцій та результатів [238].

Як метод наукового пізнання модель здатна змінювати об'єкт моделювання таким чином, що її вивчення дозволяє дати нову інформацію про нього. Використання моделювання у дослідній діяльності дозволяє представити освітній процес у динаміці, представити істотні зв'язки між головними суб'єктами і об'єктами досліджуваного явища, спроектувати

результат майбутнього педагогічного впливу. Педагогічне моделювання виступає посередником трансформації теоретичного знання в нормативний педагогічний засіб [50].

Отже, модель науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ – це схематичне відображення базових компонентів процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної роботи (див. рис. 2.3).

Зміст представленої моделі полягає у введенні нової змінної – системи педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрантів, що зумовлює зміну інваріантів навчально-виховного процесу вищої школи – мети, засобів, результатів.

Відповідно, представлена модель складається з чотирьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: організаційний, цільовий, процесуальний, оцінно-результативний.

Провідною ідеєю представленої моделі є її спрямованість на усіх суб'єктів освітнього простору ВНЗ, що дозволяє розширити сфери впливу та більш ефективно і раціонально використовувати можливості процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки. Тобто, процес формування науково-дослідницької компетентності магістрів залежить від усіх суб'єктів професійної підготовки – викладачів, ВНЗ і студентів.

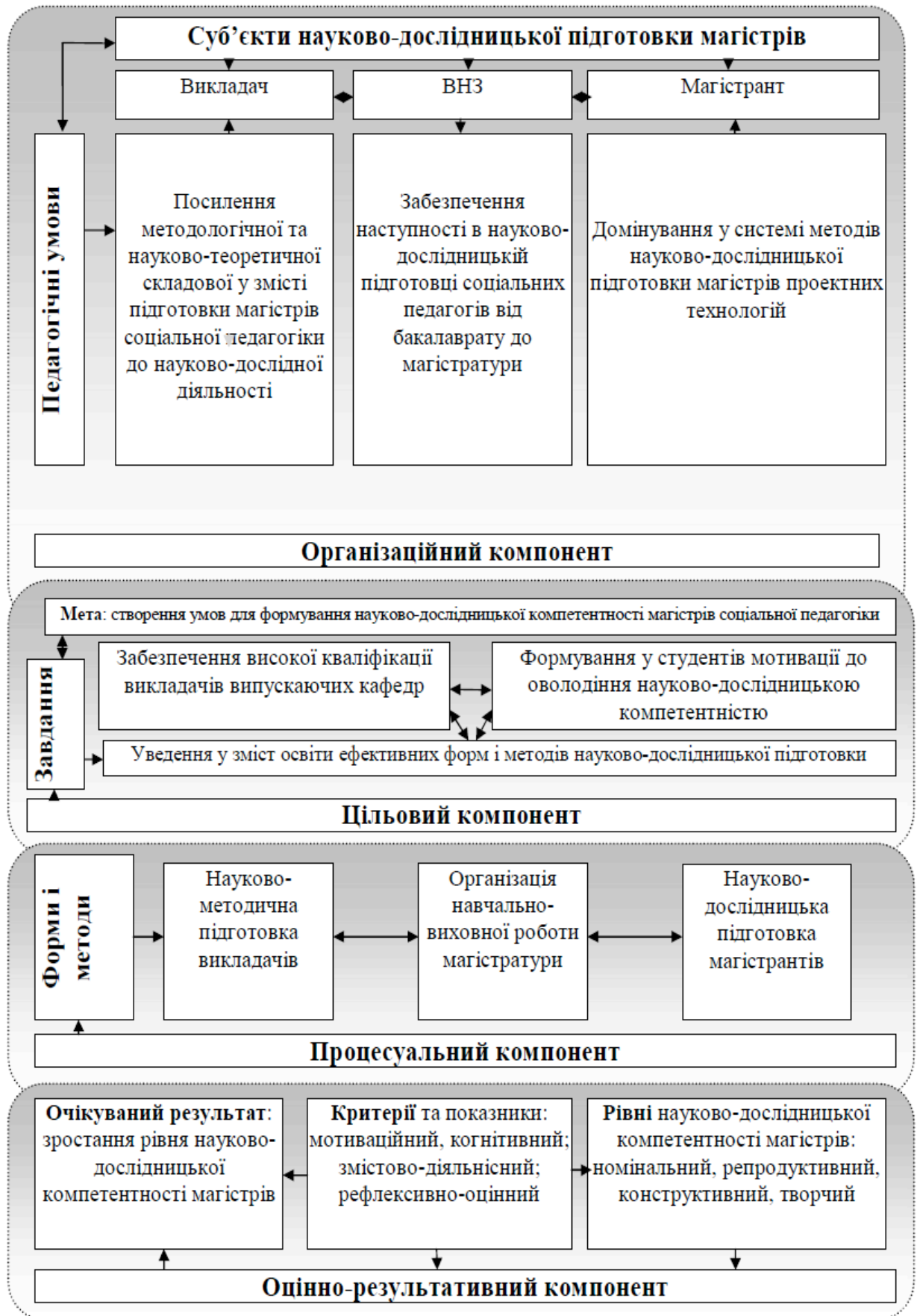

Рис. 2.3. Модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки

Обґрунтовано процес формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки на кожному з етапів моделі: організаційному (обґрунтування педагогічних умов та суб'єктної структури науково-дослідницької підготовки магістрів), цільовому (формулювання мети і завдань науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки), процесуальному (реалізовано основні форми і методи науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки), оцінно-результативному (обґрунтовано критерії та показники сформованості науково-дослідницької компетентності, та досягнуто результату реалізації моделі – формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки).

Представлені педагогічні умови, теоретично обґрунтовані нами у п. 2.2. наукового дослідження, визначають порядок організації навчально-виховного процесу у ВНЗ і спрямовані на перетворення усіх визначених об'єктів науково-дослідницької підготовки.

Процесуальний об'єднує основні компоненти процесу професійної підготовки: зміст, форми та методи навчання, мотиви пізнавальної діяльності, аналіз і оцінювання навчальної роботи студентів. Відповідно до потреб нашого дослідження форми і методи ми класифікували на групи: форми і методи організації навчально-виховної роботи магістратури; безпосередньо форми і методи науково-дослідницької підготовки магістрантів. Виділені групи відповідають завданням моделі, педагогічним умовам, на яких вона будується та розкривають необхідні зміни суб'єктів науково-дослідницької підготовки у ВНЗ.

Оцінно-результативний компонент моделі є проектуванням очікуваного результату розробленої системи роботи та впровадження педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ. Частково його сутність представлена у п. 2.2 дисертаційної роботи, де розкрита система критеріїв, показників і рівнів науково-дослідницької компетентності магістрантів. Спроекованим

гіпотетичним результатом запропонованої системи роботи є зростання рівня науково-дослідницької компетентності магістрантів експериментальної групи. З цією метою після формувального етапу педагогічного експерименту було проведене повторне дослідження учасників експерименту, результати якого висвітлено у п. 3.3.

Як зазначено у програмі педагогічного експерименту за темою дисертаційного пошуку, об'єктами діагностування виступали викладачі кафедр, які готують магістрів соціальної педагогіки. На констатувальному етапі педагогічного експерименту було встановлено, що більшість викладачів прагнуть до поглиблення власних знань, умінь і навичок науково-дослідницької підготовки студентів, рівень якої вважають недостатнім. Тому викладачі, зайняті у освітньому процесі експериментальних груп, протягом формувального етапу педагогічного експерименту відвідували спеціально створені методологічні семінари, дискусії, майстер-класи, аналіз результатів діяльності магістрантів, тренінги (див. табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Організації методичної роботи з педагогами, що мають різні рівні дослідницької діяльності [52]

Структурні компоненти	Групи педагогів			
Мотиви участі педагогів у дослідницькій роботі	Низький рівень мотивації до здійснення науково-дослідницької підготовки	Бажання відповідати вимогам адміністрації, працювати професійно, домогтися позитивних результатів навчання	Бажання використовувати нові технології, пошук нових ефективних форм і методів навчання	Потреба в самореалізації, самовдосконаленні

Задачі методичної роботи	Підвищити мотивацію до дослідницької діяльності. Формувати вміння і навички дослідницької діяльності	«Вирощування» педагога професіонала. Формування й розвиток навичок дослідницької діяльності	«Вирощування» педагога – творця. Включення педагога в активну дослідницьку діяльність	«Вирощування» педагога-особистості
Включення педагогів у дослідницьку діяльність	Забезпечення зразками діяльності, рекомендаціями	Залучення до реалізації запропонованих проблем	Створення простору для творчості шляхом моделювання, конструювання	Створення умов для самореалізації
Планування методичної роботи з розвитку дослідницьких навичок	Спланувати підвищення мотивації до дослідницької діяльності	Планування на основі діагностики потреб педагогів	Спільне планування на основі діагностики і самоаналізу	Самостійне планування роботи на основі самоаналізу
Форми методичної роботи	Традиційні. Рівень участі педагогів невисокий	Традиційні. Рівень участі педагогів достатній	Рівень включення і самостійність висока	Активні, високий рівень самоуправління дослідницькою діяльністю
Контроль результатів дослідницької діяльності	Здійснюється контроль процесу і результатів дослідницької діяльності організатором	Контроль процесу досягнення цілей здійснюється організатором і педагогом	Самоконтроль процесу і результатів дослідницької діяльності	Самоконтроль процесу і результатів дослідницької діяльності

Щодо організації навчально-виховної роботи магістратури, то, на нашу думку, необхідно забезпечити багаторівневий процес формування у студентів науково-дослідницької компетентності, а саме:

- на макрорівні (загальної освіти) – шляхом уведення спеціальних дисциплін (як-от: методологія і методи наукових досліджень, основи соціально-педагогічних досліджень, філософія науки та ін.), проведення відповідних спецкурсів – див. додаток 3 – (організація науково-дослідної практики магістрантів, «Запозичені методи дослідження у соціальній

роботі», тощо), уведення у програми неспеціальних дисциплін тем і завдань науково-дослідної роботи, орієнтованих на всіх студентів групи;

- на мезорівні (груповому) – через організацію позааудиторної науково-дослідної роботи студентів шляхом діяльності науково-дослідних лабораторій, творчих груп, круглих столів, наукових дискусій, методу проектів і цілеспрямованої тренінгової технології «рівний-рівному»;

- на мікрорівні (індивідуальному) – засобами підготовки й апробації магістерської дипломної роботи, участі у конференціях, семінарах, публікації статей.

Схожої думки дотримується А. Кузьмінський: вчений наголошує на необхідності уведення до процесу підготовки робочих навчальних програм з основних дисциплін тих видів робіт, які спрямовані на виконання студентами наукових досліджень, є узгодженими і співвіднесеними на міжпредметному рівні. Відповідно, процес включення студентів у науково-дослідну роботу повинен здійснюватися на декількох рівнях: на рівні спеціальних дисциплін; на рівні загальних дисциплін; на рівні позааудиторної роботи [120, с. 389].

Науково-дослідницька підготовка магістрантів базується на узгодженні змісту, форм і методів професійної освіти. Актуальність глибокого вивчення, систематизації та класифікації змісту, форм і методів науково-дослідницької підготовки магістрів визначається політикою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо підвищення якості магістерських програм. Згідно з ними, магістратура не є обов'язковим освітнім рівнем, її основне призначення – поглиблення наукових і дослідницьких умінь фахівців, стимулювання наукової діяльності університетів.

Окремі аспекти проблеми професійної підготовки магістрів представлено у працях С. Вітвицької [36], С. Дзюби, І. Подопріхіної [57], А. Кузьмінського [120] та ін.

Однак недостатньо вивченою залишається проблема визначення змісту, форм і методів професійної освіти магістрів з позиції їх науково-дослідницької підготовки.

Тому подальшим завданням дослідження є висвітлення, аналіз, порівняння й узагальнення змісту, форм і методів науково-дослідницької підготовки магістрів.

Зміст науково-дослідницької підготовки магістрів

Зміст вищої освіти – структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує фахівцеві можливість здобуття освіти і певної кваліфікації, а також обумовлена потребами суспільства система знань, умінь і навичок фахівця, її професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури. Вимоги до змісту освіти відображені у освітньо-кваліфікаційних характеристиках стандартів освіти. Одним із провідних завдань змісту вищої освіти є формування у випускників вищої школи здатності сприймати, аналізувати і відтворювати наукові ідеї в умовах самостійної професійної діяльності [82].

Таким чином, зміст науково-дослідницької підготовки магістрів можна визначити як систему дослідницьких знань, умінь, навичок і компетенцій студентів магістратури, оволодіння якої опосередковано навчальним планом, навчальними предметами і їх програмами, комплексом взаємопов'язаних форм і методів освіти.

Розглянемо основні положення дослідницьких знань, умінь, навичок та компетенцій на прикладі ОКХ студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка». Згідно з освітнім стандартом, зазначені фахівці повинні бути підготовленими до виконання певних видів робіт. Серед зазначених у стандарті видів робіт є такі, які прямо вимагають володіння дослідницькими знаннями, уміннями і навичками, як-от: проектування соціально-педагогічної діяльності у різних мікросоціумах; вивчення вікових та

індивідуальних особливостей клієнтів, визначення пріоритетних і перспективних напрямів роботи; розробка програм діагностування суб'єктів соціальної роботи; обґрунтування і вибір методів корекційно-реабілітаційної роботи; прогнозування різних напрямів діяльності; моделювання етичних норм комунікативної діяльності; виявлення причин девіацій і вибір форм і змісту соціально-профілактичної роботи. Однак, задекларованими є і види робіт, які майбутні соціальні педагоги можуть ефективно виконувати лише за умови творчого володіння дослідницькими ЗУНами – організація та проведення соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю; здійснення посередницької функції у ході розв'язання та зменшення конфліктних ситуацій; розробка методичних матеріалів для організації діяльності дітей та молоді за різними напрямками; проведення соціально-терапевтичної роботи; сприяння створенню умов для соціалізації особистості; здійснення соціального супроводу прийомних сімей та будинків сімейного типу. Адже в першооснові будь-якої соціально-педагогічної технології лежать цілепокладання, дослідження проблеми та вибір оптимальних шляхів і методів її розв'язання.

Отже, забезпечення оволодіння магістрантами змісту науково-дослідної роботи, на нашу думку, полягає у чотирьох напрямках:

1) введення у навчальні програми спеціалізованих дисциплін (Основи соціально-педагогічних досліджень; Методологія і методи наукових досліджень; Професійна література іноземною мовою; Організація дослідницько-експериментальної діяльності; Соціальне проектування; Психодіагностика; Використання інформатики та обчислювальної техніки в навчальному процесі та наукових дослідженнях; Філософія науки; Методологічні основи соціальної педагогіки);

2) впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів (наприклад, при вивченні курсу «Соціально-правовий захист дитинства» - тем «Вивчення громадської думки щодо рівня соціально-правового захисту

дитинства в Україні», «Порівняльний аналіз законодавства про дітей в Україні та за кордоном»; при вивченні курсу «Технології роботи з дітьми вулиці» – тем «Соціально-психологічний портрет дитини вулиці», «Моделювання системи державної опіки дітей вулиці в Україні», тощо);

3) забезпечення організаційно-педагогічних умов ефективної переддипломної та науково-дослідної практик на кафедрах ВНЗ;

4) підготовка і публічний захист магістерської роботи у межах наукових програм, планів, тем кафедри.

Однак, на нашу думку, запровадження дослідницького компоненту у зміст професійної освіти магістрів повинно відбуватися шляхом використання спеціальних форм і методів науково-дослідницької підготовки студентів.

Форми науково-дослідницької підготовки магістрів

Форми навчання – це способи організації навчального процесу; форми зумовлюють часовий і організаційний режими навчання, місце його проведення, склад учнівської молоді, характер зовнішнього виявлення функцій суб'єктів процесу навчання, їх порядок спілкування, тощо [139].

Таким чином, форми науково-дослідницької підготовки магістрів – це способи організації навчального процесу у вищій школі, які відображають характер взаємодії, взаємозв'язків суб'єктів освітнього простору і спрямовані на засвоєння магістрантами знань, умінь і навичок підготовки та проведення наукових досліджень у сфері майбутньої професійної діяльності.

А. Кузьмінський описує такі форми науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах України:

- участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень;
- індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями;

- науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках, конструкторських бюро тощо;
- участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах;
- участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах та ін.;
- проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних закладах та на виробництві [120].

За С. Вітвицькою до форм науково-дослідницької підготовки магістрів належать: самостійна робота, конференції, підготовка і проведення лекційних і семінарських занять, виконання магістерської роботи, асистентська практика, переддипломна практика, виробнича практика, експериментальні дослідження (що мають теоретичний і/або емпіричний характер) [36].

Таким чином, форми науково-дослідницької підготовки магістрів визначаються змістом професійної освіти, охоплюють навчальну та позанавчальну діяльність студентської молоді та зумовлюють методи науково-дослідницької підготовки магістрів.

Методи науково-дослідницької підготовки магістрів

Метод – це сукупність прийомів і операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності. Науковий метод – це цілеспрямований підхід, шлях, за допомогою якого досягається поставлена мета; комплекс пізнавальних підходів і практичних операцій, спрямованих на набуття наукових знань. До характерних ознак наукових методів С.У. Гончаренко відносив об'єктивність, відтворюваність, евристичність, необхідність, конкретність [49].

Отже, методи науково-дослідницької підготовки магістрів – це шляхи, засоби і прийоми оволодіння магістрами дослідницькими знаннями, уміннями, навичками і компетенціями.

Відповідно діяльнісному підходу як теоретико-методологічному підґрунтя навчально-виховного процесу, знання, уміння, навички і компетенції формуються лише у результаті практично перетворюючої діяльності, тобто науково-дослідницька підготовка магістрів можлива лише за умови виконання магістрантами науково-дослідницьких завдань. Завданнями для науково-дослідної роботи студентів магістратури у процесі вивчення неспеціальних дисциплін можуть бути: створення узагальнюючих таблиць; розробка структурних блок-схем; розроблення тестів з теми (одиничний, множинний, альтернативний, впорядкований вибори); підготовка переліку визначень ключових понять курсу з посиланням на джерела; анування статей, книг або окремих розділів; написання рефератів і доповідей за визначеними викладачем темами; розв'язання або підготовка проблемних ситуацій [36, с. 263].

До видів науково-дослідної роботи магістрантів належать: аналіз наукової літератури, систематизація матеріалів опрацювання літературних джерел, добір наукової літератури, складання бібліографій з визначених тем, підготовка наукових повідомлень і рефератів, наукові доповіді, тези, наукові статті, методичні розробки з актуальних питань професійної діяльності, наукові звіти про виконання елементів досліджень під час практики, конструкторські розробки приладів, пристроїв та ін., дослідні комп'ютерні програми, курсові, магістерські роботи та ін. [120].

У психолого-педагогічній науці найбільш поширеною є класифікація методів за рівнем проникнення у суть психолого-педагогічних явищ, відповідно виділяють методи емпіричного і теоретичного дослідження.

Завданнями теоретичних досліджень виступають: розвиток і вдосконалення категорійно-поняттєвого апарату науки; визначення суттєвих ознак, зв'язків і закономірностей об'єкту пізнання; аналіз фактичного матеріалу; пояснення зовнішнього внутрішнім; пояснення й інтерпретація раніше відкритих фактів; прогнозування можливих фактів,

явищ та процесів. Саме теоретичні методи дослідження дозволяють вірно й об'єктивно інтерпретувати отримані емпіричні дані [120].

До теоретичних методів належать: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, моделювання, ідеалізація (побудова ідеалізованих об'єктів), конкретизація, аналогія, індукція, дедукція, мисленний експеримент, монографічний метод [49].

Тобто, теоретичні методи наукових досліджень спрямовані на вивчення сутності об'єкту пізнання, в той час як реальні явища та процеси вивчаються завдяки емпіричним методам. Завданнями емпіричних методів науково-дослідної діяльності є: встановлення нових наукових фактів, виявлення явищ, закономірностей, процесів та їх кількісна й якісна оцінка на базі спостережень та експериментів, безпосереднє сприйняття об'єктивних явищ і процесів.

До емпіричних методів відносять: спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, рейтинг, самооцінка, консиліум, діагностуючі контрольні роботи, експеримент, контент-аналіз, узагальнення досвіду, експедиція, експертне опитування, тестування, шкалування, рейтинг, соціометрія, вивчення продуктів діяльності [49].

Як відзначає А. Кузьмінський, між емпіричним і теоретичним рівнями пізнання існує тісний взаємозв'язок: програма емпіричного дослідження зумовлена результатами теоретичного пізнання [120].

Крім того, у науково-дослідницькій підготовці магістрів окреме місце посідають методи математичної статистики, оволодіння якими дозволяє обробити отримані емпірично матеріали, виявити закономірності в розвитку процесів, прослідкувати зв'язки між явищами, перевірити достовірність отриманих даних.

Визначені компоненти професійної підготовки магістрів до науково-дослідної діяльності – зміст, форми і методи утворюють, на нашу думку, цілісну й нерозривну систему; взаємозв'язки в межах якої нами відображені на рис. 2.4.

Таким чином, нами проаналізовані зміст, форми і методи науково-дослідницької підготовки магістрів; визначено їх взаємозумовленість, базові характеристики та умови застосування. Визначено, що зміст, форми і методи професійної підготовки магістрів визначаються провідною метою – формуванням у студентів магістратури дослідницьких компетенцій і особистісних характеристик, що відповідає процесуальному компоненту моделі та забезпечує реалізацію діагностично-результативного компоненту. Таким чином, нами охарактеризовано блоки моделі науково-дослідницької підготовки магістрантів, які існують у тісному взаємозв'язку та розкривають систему роботи, засновану на педагогічних умовах науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Рис. 2.4. Організаційна система науково-дослідницької підготовки магістрів

Висновки до другого розділу

У дослідженні проаналізовано сутність та особливості науково-дослідницької підготовки магістрів в системі вищої професійної освіти. Виділено головні форми науково-дослідної роботи магістрантів соціальної педагогіки – реферативні творчі роботи, описові роботи, емпіричні експериментальні роботи, проектні науково-дослідні роботи, дослідницькі роботи (магістерські дисертації). Розглянуто роль і значення студентських наукових товариств, наукових гуртків, студентських олімпіад як організаційних форм науково-дослідної підготовки магістрів. На підставі розглянутих наукових праць, визначивши поняття науково-дослідницької компетентності магістра соціальної педагогіки, запропоновано виділяти в ній такі структурні компоненти: мотиваційний, когнітивний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-оцінний; у розділі подано сутнісну характеристику цих компонентів.

Виходячи з науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, у дисертації визначено базові педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрантів соціальної педагогіки: забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури; посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру); домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій.

Доведено, що розроблені в ході теоретичного пошуку педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки мають сутнісні, змістові та результативні характеристики. Вони мають забезпечити доцільність, ефективність та успішність процесу формування науково-дослідних знань, умінь та навичок магістрів соціальної педагогіки й експериментально підтверджуються в ході подальшої дослідної роботи.

У дослідженні спроектовано модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

Обґрунтовано процес формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки на кожному з етапів моделі: організаційному (обґрунтування педагогічних умов та суб'єктної структури науково-дослідницької підготовки магістрів), цільовому (формулювання мети і завдань науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки), процесуальному (реалізовано основні форми і методи науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки), оцінно-результативному (обґрунтовано критерії та показники сформованості науково-дослідницької компетентності, та досягнуто результату реалізації моделі – формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки). Розробка й реалізація педагогічних умов та моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки відбувалася і в процесі експериментальної роботи – на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

Основний зміст 2 розділу представлено у кількох публікаціях авторів [199; 190; 194; 201].

РОЗДІЛ 3
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ
СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

3.1. Методика експериментального дослідження

Методика проведення експериментального дослідження ґрунтується на забезпеченні поділу цілісного педагогічного явища (науково-дослідницька підготовка магістрів) на систему взаємозумовлених елементів (суб'єкти науково-дослідної підготовки магістрів, педагогічні умови організації науково-дослідної роботи магістрів, цілі і завдання науково-дослідної підготовки, відповідні форми і методи, результати); внесенні змін до умов, в яких ці елементи функціонують; відстеженні окремих досліджуваних сторін і явищ; фіксуванні результатів навчально-виховного процесу в умовах експерименту.

Така побудова експериментального дослідження дозволяє створити умови для:

- перевірки ефективності впровадження педагогічних умов і моделі у процес професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки;
- порівняння ролі та впливу різних факторів на процес формування науково-дослідницької компетентності магістрів;
- виявлення специфіки та закономірностей протікання процесу формування науково-дослідницької компетентності магістрів в реальних та експериментальних педагогічних умовах.

Аналіз наукової літератури щодо методики організації експериментального дослідження виявив необхідність покрокової реалізації таких задач:

- визначення мети та завдань експерименту; місця, часу проведення експерименту та його об'єму;

- характеристика генеральної та вибіркової сукупностей дослідження та задіяних в експерименті груп;
- опис використовуваних для проведення експерименту матеріалів, методик, інструментарію;
- опис методики фіксування, обробки та інтерпретації результатів експериментального дослідження.

У процесі аналізу літератури та теоретичного обґрунтування сутності і структури науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки як результату науково-дослідницької підготовки магістрантів нами були виділені **етапи педагогічного експерименту** з виявлення стану сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки та перевірки ефективності педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності у ВНЗ: аналітико-пошуковий, констатувальний, формувальний, оцінно-результативний (див. п. 1.3.).

Розглянемо результати реалізації представлених етапів педагогічного експерименту.

На аналітико-пошуковому етапі роботи нами була сформульована **гіпотеза** наукового дослідження: ефективна підготовка магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької роботи забезпечується системою педагогічних умов:

1. Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури.
2. Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру).
3. Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій.

Відповідно визначеній гіпотезі нами було вирішено такі **завдання** емпіричної роботи:

- виявити актуальний стан науково-дослідницької компетентності суб'єктів професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки;
- у навчально-виховний процес експериментальних груп викладачів і студентів впровадити педагогічні умови та модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ;
- порівняти та оцінити результати контрольної й експериментальної груп щодо впливу запропонованої системи роботи по формуванню науково-дослідницької компетентності;
- на основі отриманих емпіричних даних визначити рівень ефективності педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ.

Згідно з визначенням В. Ядова, **генеральну сукупність** складають усі одиниці визначеного у програмі дослідження об'єкту [260, с. 119]. У нашому дослідженні – це суб'єкти професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки – студенти ОКР «Магістр» за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Вибіркова сукупність дослідження є спосіб виділення з генеральної сукупності окремих об'єктів дослідження, які володіють усіма властивостями загального об'єкта дослідження. Репрезентативність вибірки означає, що за виділеними критеріями склад досліджуваних повинен наближатися до відповідних пропорцій в генеральній сукупності [260, с. 112]. Тип представленої у нашому дослідженні вибірки є цільовим аналітичним, оскільки у ході дисертаційної роботи проведено загальне опитування з вирівнюванням істотних характеристик об'єктів, що порівнюються, що відповідає аналітико-експериментальному плану дослідницької діяльності. **Вибірку** дослідження склали студенти і викладачі

ОС «Магістр» за спеціальністю «Соціальна педагогіка». Усього у дослідженні взяло участь 147 осіб – суб'єктів професійної підготовки. З них – 78 магістрантів (38 досліджуваних експериментальної групи і 40 – контрольної групи) та 69 викладачів (процес професійної підготовки експериментальних груп забезпечували 31 особа, контрольної – 38 осіб).

Таким чином, **експериментальну базу** дослідження склали: Житомирський державний університет імені Івана Франка, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Національний університет біоресурсів і природокористування України; Чернігівський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Бердянський державний педагогічний університет, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки лежить в основі організації педагогічного експерименту, оскільки дозволяє створити систему координат і визначити точки відліку досліджуваного явища.

Задля виявлення рівня формування науково-дослідницької компетентності досліджуваних необхідно сформулювати критерії та показники науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

Критерій у науковій літературі розглядається як якісна характеристика об'єкту дослідження [34]; мірило або ознака для визначення або класифікації предмету пізнання; засіб оцінки сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.

При вивченні шляхів оптимізації вищої професійної освіти дослідники розробляють критеріальну програму, що дозволяє визначити відправні точки оцінки певного педагогічного явища (системи, процесу) задля забезпечення єдиної системи формулювання наукових результатів

дослідження. Для створення системи критеріїв об'єкта дослідження вчені послуговуються:

- вимогами до діяльності майбутнього фахівця – сукупність умінь, професійних позицій, психологічних якостей, тощо;
- психологічними законами розвитку і становлення особистості студентів ВНЗ – спрямованість, компетентність, гнучкість, самосвідомість, самореалізація та ін.;
- концепцією розвитку професійної творчості як основи професійної самореалізації – сукупність професійних знань, глибина їх осмислення, вміння застосовувати набуті знання у практичній діяльності, формування індивідуального стилю;
- структурою професійної компетентності – система знань, умінь і навичок майбутніх педагогів;
- за рівнями професійних задач майбутніх спеціалістів – прості (алгоритмізовані, безальтернативні), складні (суперечливі), динамічні;
- функціями майбутньої професійної діяльності – діагностична, організаторська, комунікативна, прогностична, інформаційна, дослідницька, оціночна і т.ін.

Ми вважаємо за доцільне співвідносити структурні компоненти науково-дослідницької компетентності магістрів, виділені нами при теоретичному аналізі об'єкту дослідження із критеріями, оскільки це забезпечить їх взаємозв'язок і дозволить уникнути багатозначності в дослідженні. Тому до критеріїв науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки нами віднесено: *мотиваційний* – як рівень спрямованості суб'єктів професійної діяльності на оволодіння науково-дослідною компетентністю; *змістово-діяльнісний* – як відповідність змісту вищої освіти завданням практичної науково-дослідної роботи і відповідний рівень володіння магістрантами дослідницькими вміннями та навичками; *когнітивний* – як рівень теоретичних знань студентів про методологію та методи науково-дослідної роботи у діяльності соціального педагога;

рефлексивно-оцінний – як рівень свідомої й адекватної самооцінки магістрами своєї компетентності у науково-дослідній діяльності.

У літературі параметр визначається як засіб якісної або кількісної оцінки критерію [34]. І хоча у науковій літературі точаться дискусії щодо характеру співвіднесення понять «критерій» та «показник», у нашому дослідженні кожний критерій описується через низку показників, які дозволяють уточнити точки фіксації досліджуваних явищ (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Критерії та показники науково-дослідницької компетентності
магістрів соціальної педагогіки**

№	Критерій	Показники
1	Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень розвитку пізнавальних інтересів; - Професійна спрямованість особистості; - Стійка свідомо мотивація до науково-дослідницької діяльності; - Мотивація на досягнення успіху; - Прагнення до самореалізації
2	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень знань теоретико-методологічних засад науково-дослідної роботи; - Рівень знань методичних засад науково-дослідної роботи; - Рівень пізнавальної активності; - Конструювання власного вирішення соціально-педагогічних науково-дослідних завдань
3	Змістово-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень володіння теоретичними і емпіричними методами наукового пізнання; - Рівень володіння уміннями і навичками дослідницької діяльності; - Творчість; - Самостійність; - Здатність генерувати ідеї, проектувати і реалізовувати їх для вирішення науково-дослідних завдань; - Рівень володіння методикою соціально-педагогічних досліджень
4	Рефлексивно-оцінний	<ul style="list-style-type: none"> - Самооцінка науково-дослідницьких компетенцій; - Усвідомлення необхідності використання елементів науково-

		дослідницької роботи у практичній діяльності соціального педагога; - Рефлексія власних здібностей; - Рефлексія перспектив професійної діяльності
--	--	--

Представлена у табл. 3.1 система критеріїв та показників дозволяє виділити чотири **рівні** науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки: номінальний, репродуктивний, конструктивний, творчий.

Номінальний рівень науково-дослідницької компетентності магістрантів визначається низьким рівнем знань теоретико-методологічних засад науково-дослідної роботи, недостатнім рівнем володіння теоретичними і емпіричними методами наукового пізнання, відсутністю умінь і навичок дослідницької діяльності; низьким рівнем розвитку пізнавальних інтересів й пізнавальної активності, творчості і самостійності; відсутністю стійкої свідомої мотивації до науково-дослідницької діяльності; неадекватною самооцінкою власних науково-дослідницьких компетенцій, неусвідомленістю необхідності використання елементів науково-дослідницької роботи у практичній діяльності соціального педагога.

Репродуктивний рівень науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки характеризується нестійкими, відтворювального характеру знаннями щодо теоретико-методологічних засад і методики проведення науково-дослідної роботи; середнім рівнем умінь і навичок науково-дослідної діяльності; мотивацією до уникнення невдач у професійній діяльності – тобто прагнення бути як усі, не гірше інших; відсутністю прагнення до самореалізації у науково-дослідній роботі; магістранти цієї групи можуть працювати на основі чітких алгоритмів, наданих їм викладачем та під їх суровим контролем; необхідність використання знань, умінь і навичок науково-дослідної роботи у практичній діяльності соціального педагога усвідомлюється на рівні використання

стандартизованих методик і технологій; низький рівень дослідницької творчості, активності та самостійності.

Конструктивний рівень науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки відрізняється свідомою мотивацією до вивчення і використання теоретико-методологічних і методичних засад науково-дослідної роботи; достатнім рівнем сформованості науково-дослідницьких знань, умінь і навичок та їх використання на основі власного досвіду та аналізу професійної діяльності соціального педагога; конструюванням власного вирішення соціально-педагогічних науково-дослідних завдань; стійкими пізнавальними інтересами й активністю, але недостатнім рівнем творчої діяльності й пізнавальної самостійності; самооцінка рівня науково-дослідної компетентності адекватна.

Творчий рівень науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки описується через високий рівень розвитку творчої пізнавальної активності та самостійності магістрантів; свідому стійку мотивацію до науково-дослідної діяльності, здатністю генерувати ідеї, проектувати і реалізовувати їх для вирішення науково-дослідних завдань; творче оволодіння досвідом науково-дослідної діяльності, оригінальністю, новизною і результативністю використання елементів науково-дослідної роботи у практичній діяльності соціального педагога; високим рівнем рефлексії власних здібностей та перспектив професійної роботи; володіння методикою соціально-педагогічних досліджень.

Вибір діагностичного інструментарію дослідження зумовлений визначеними критеріями, показниками і рівнями науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

Діагностичний інструментарій дослідження склали два опитувальники стану науково-дослідницької підготовки магістрів із соціальної педагогіки (для викладачів і студентів магістратури), представлені у додатках А, Б наукового дослідження і розроблені нами відповідно до результатів теоретичного пошуку за темою роботи.

Таким чином, обґрунтована система критеріїв, показників та рівнів сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки забезпечує виконання комплексу вихідних принципів педагогічного експерименту, а саме: об'єктивності, чіткого обґрунтування вихідних позицій, дотримання логіки та вибраних засобів дослідження, забезпечення доказовості одержаних висновків і узагальнень, виділення основних факторів, які визначають кінцевий результат, системного підходу.

Отже, нами охарактеризована програма педагогічного експерименту з виявлення рівня сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки; результати експериментальної роботи визначено у п. 3.2 і 3.3 наукового дослідження.

3.2. Результати констатувального експерименту та їх аналіз

Завданням констатувального етапу педагогічного експерименту є виявлення наявного стану професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності шляхом проведення первинного діагностування магістрантів контрольної й експериментальної груп, опитування викладачів контрольної й експериментальної груп, кількісного та якісного аналізу отриманих результатів дослідження, поділу магістрантів на основі отриманих результатів дослідження на групи з рецептивно-продуктивним, репродуктивним, конструктивним і творчим рівнем науково-дослідницької компетентності. Розглянемо отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту результати.

Рівень педагогічної майстерності викладачів ВНЗ як суб'єктів процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності визначався за допомогою опитувальника (див. Додаток А), який вмещував декілька блоків: формальні показники (як-от стаж педагогічної діяльності, стаж науково-дослідної роботи, вчений ступінь і звання), оцінка респондентами стану загально-професійної підготовки магістрантів (зміст, форми і методи науково-дослідницької

підготовки), керівництво написанням магістерської кваліфікаційної роботи і практикою, ефективність участі магістрантів у науковій роботі кафедри та ВНЗ, актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки. Проаналізуємо отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту результати дослідження.

Аналіз отриманих даних показує, що розподіл викладачів за стажем носить нормально виражений характер. При вивченні педагогічного стажу викладачів ми керувалися необхідністю врахування досвіду і майстерності у професійній підготовці магістрів. Стаж науково-дослідної роботи викладачів також є передумовою для професійної підготовки магістрів, оскільки наявність наукового ступеню і вченого звання викладача визначає, на нашу думку, рівень його науково-дослідницької компетентності, що є передумовою орієнтації професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки. Переважна більшість досліджуваних викладачів мають стаж науково-дослідної роботи від 5 до 10 років (у середньому по обох групах – 48,2%), ми пояснюємо це відносною молодістю професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в Україні.

Щодо наявності у викладачів, які беруть участь у професійній підготовці магістрів соціальної педагогіки наукового ступеню і/або вченого звання, то в ході опитування було виявлено, що 86,85% досліджуваних викладачів контрольної групи і 87,1% – експериментальної групи мають науковий ступінь. Ми вважаємо наявність наукового ступеню викладача передумовою для розвитку науково-дослідницької компетентності студентів на якісно іншому рівні. Схожа ситуація розподілу викладачів за наявністю/відсутністю вченого звання: 78,95% досліджуваних контрольної групи і 80,65% досліджуваних експериментальної групи мають вчене звання доцента або професора, тобто достатній рівень кваліфікації для підготовки магістрів до науково-дослідної діяльності.

Отже, представлені об'єктивні характеристики викладачів як суб'єктів процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки свідчать, на нашу думку, про достатній рівень їх педагогічної готовності. Однак, не менш важливими є суб'єктивні характеристики, як от оцінка викладачами змісту, форм, методів, методичних прийомів та педагогічних умов формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

Зміст науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки ми розглядаємо як синергетичну цілісність навчальних і робочих програм, їх насиченість спеціалізованими дисциплінами, вживаністю особливих форм і методів професійної підготовки до науково-дослідної діяльності. Тому викладачі контрольної і експериментальної груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту оцінювали ефективність змісту науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки за 5-ти бальною шкалою. Узагальнені результати представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Відповідність навчально-методичного забезпечення ВНЗ
завданням науково-дослідницької підготовки магістрів**

	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
	Відповідність навчальних планів завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,35	3,41
	Відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,61	3,66
	Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	2,89	2,94
	Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,95	3,87

	Ефективність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи	3,84	3,88
	Ефективність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів	3,52	3,56
	Середнє	3,53	3,55

Аналіз отриманих результатів виявив, що найвище викладачі контрольної групи оцінили необхідність відповідності кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів – 3,95 балів. Крім того, високі результати обох груп досліджуваних викладачів спостерігаються за шкалою «Ефективність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи» – 3,84 бали у досліджуваних контрольної групи і 3,88 балів – у експериментальній групі. Таким чином, на констатувальному етапі педагогічного експерименту ефективність науково-дослідницької підготовки магістрів пов’язується викладачами з рівнем кваліфікованості викладача (який оцінюється позитивно, що підтверджує попередні отримані дані) та з необхідністю уведення у процес професійної підготовки магістрантів спеціалізованих дисциплін.

Найнижчі оцінки, отримані в результаті опитування за шкалою № 3 – «Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів» свідчить про недостатню увагу ВНЗ до створення відповідних інформаційних ресурсів – електронних бібліотек, підручників і навчально-методичних посібників, баз рефератів, тощо (2,89 і 2,94 бали відповідно в контрольній і експериментальній групах). За іншими шкалами отримані середні оцінки (у середньому по обох групах 3,54 бали), що свідчить про недостатню, на нашу думку, ефективність і забезпеченість змісту професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Наступним показником, що оцінювався викладачами, була ефективність визначених в опитувальнику форм професійної підготовки

магістрів соціальної педагогіки щодо формування у них науково-дослідницької компетентності (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Оцінка викладачами ефективності форм науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень	3,78	3,82
2	Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями	4,08	4,13
3	Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках	3,83	3,82
4	Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах	3,75	3,79
5	Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах	3,86	3,91
6	Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах	3,45	3,53
Середнє		3,79	3,83

Отримані результати оцінки викладачами форм професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності у середньому вищі за оцінки змісту (3,79 балів у контрольній групі та 3,83 бали – у експериментальній групі).

Найвище викладачі обох груп оцінили індивідуальну форму організації науково-дослідної роботи зі студентами; найнижче – проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і

соціальних закладах. На нашу думку, це є недооцінкою потенціалу цієї цікавої форми роботи, спрямованої на практичні аспекти професійної підготовки магістрів, тобто засвоєння магістрантами умінь та навичок науково-дослідної діяльності у процесі безпосередньої роботи. Крім того, достатньо низько оцінено досліджуваними викладачами обох груп ефективність участі студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах як підґрунтя формування їх науково-дослідницької компетентності.

Таким чином, загальні оцінки викладачами змісту і форм науково-дослідницької підготовки магістрантів, отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту, є низькими і потребують окремої освітньо-методичної роботи кафедр.

Також при проведенні експерименту нами оцінювався рівень запровадження методів науково-дослідницької роботи магістрів соціальної педагогіки у процесі їх професійної підготовки, отримані середні значення висвітлені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Оцінка викладачами рівня оволодіння магістрантами методами наукового дослідження, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Аналіз	3,86	3,84
2	Синтез	2,95	3,02
3	Абстрагування	2,88	2,93
4	Узагальнення	3,74	3,75
5	Моделювання	3,69	3,66
6	Ідеалізація	2,16	2,21
7	Конкретизація	3,46	3,52
8	Аналогія	3,72	3,71
9	Індукція	3,16	3,19
10	Дедукція	3,18	3,18
11	Спостереження	3,52	3,55

12	Бесіда	3,61	3,66
13	Інтерв'ю	3,43	3,46
14	Анкетування	3,69	3,74
15	Рейтинг	3,45	3,43
16	Контент-аналіз	3,54	3,52
17	Експертне опитування	3,32	3,37
18	Тестування	3,71	3,82
19	Соціометрія	3,85	3,88
20	Вивчення продуктів діяльності	3,17	3,14
Середнє		3,40	3,43

На думку викладачів, які брали участь в опитуванні, найбільша увага в освітньому процесі вищої школи надається таким теоретичним методам, як аналіз, узагальнення, моделювання та аналогія, що забезпечує оволодіння ними студентами на середньому рівні ($\Sigma \geq 3,66$); найменша увага – ідеалізації, синтезу й абстрагуванню ($\Sigma \leq 3$). Щодо емпіричних методів соціально-педагогічного пізнання, то найвищі оцінки отримані за шкалами анкетування, тестування та соціометрія ($\Sigma \geq 3,69$); найнижчі оцінки – за шкалами «експертне оцінювання» та «вивчення продуктів життєдіяльності» ($\Sigma \leq 3,37$).

Взагалі, на думку опитаних викладачів, студенти гірше володіють саме теоретичними методами пізнання, які оцінюються нижчими оцінками впровадження їх у процес професійної підготовки, що, на нашу думку, є парадоксальним: з одного боку, переважна затеоретизованість освітнього процесу вищої школи, з іншого боку – низький рівень володіння теоретичними методами наукового пізнання. Корені проблеми ми вбачаємо у тому, що у процесі професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки відсутній зворотній зв'язок, рефлексія та свідомість цілей вивчення як окремих дисциплін, так і окремих теоретичних тем; також у низькому рівні спрямованості процесу професійної підготовки на розвиток рівня володіння студентами теоретичними методами наукового пошуку – низькій пізнавальній та науковій активності й самостійності студентів.

Відповідно, викладачами оцінювався рівень самостійності та ініціативності магістрантів при написанні випускної кваліфікаційної роботи за різними критеріями, визначеними у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Оцінка викладачами рівня самостійності та ініціативності магістрантів при написанні випускної кваліфікаційної роботи, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Вид роботи</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Вибір теми дослідження	2,98	3,05
2	Робота з літературою	3,43	3,50
3	Проведення емпіричного дослідження	3,19	3,12
4	Формулювання висновків дослідження	2,95	2,96
5	Оформлення результатів роботи	3,72	3,71
6	Впровадження результатів магістерського дослідження	3,32	3,36
Середнє		3,27	3,28

Низький рівень самостійності магістрантів спостерігається, на думку викладачів, при формулюванні висновків дослідження (що підтверджує результати низького рівня володіння студентами такими методами, як синтез й абстрагування) – 2,95 бали за оцінкою викладачів контрольної групи та 2,96 – за оцінкою досліджуваних експериментальної групи. Крім того, недостатню активність магістранти проявляють при виборі теми магістерського дослідження ($\Sigma=3,02$) та при проведенні емпіричного дослідження ($\Sigma=3,15$).

Найвища, однак, на нашу думку, недостатня активність проявляється магістрантами за шкалою «Оформлення результатів роботи» ($\Sigma=3,715$). Таким чином, недостатність пізнавальної самостійності та ініціативності студентів при написанні магістерської роботи вимагає реорганізації

освітнього процесу за умови переорієнтації її на досягнення магістрами соціальної педагогіки науково-дослідницької компетентності.

Крім того, нами були проаналізовані труднощі студентів при написанні магістерського дослідження як випускної кваліфікаційної роботи освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Оцінка викладачами основних труднощів магістрантів при написанні випускної кваліфікаційної роботи, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Труднощі</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Низький рівень володіння теоретичними методами наукового пізнання	3,56	3,52
2	Низький рівень пізнавальної активності магістрантів	4,01	4,06
3	Відсутність творчості у науково-дослідній роботі	3,15	3,19
4	Низький рівень володіння емпіричними методами наукового пізнання	3,56	3,60
5	Низький рівень володіння методологією наукового пізнання	3,87	3,88
6	Відірваність досліджень від практики соціально-педагогічної діяльності	3,92	3,95
Середнє		3,68	3,70

При оцінці змісту професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки викладачами обох груп недостатня увага приділялася організації практики магістрантів як структурного компоненту їх науково-дослідницької підготовки. Оцінка ефективності змісту окремих завдань і напрямків практики магістрантів подана у табл. 3.7.

**Оцінка викладачами науково-дослідної практики магістрантів,
середні значення на констатувальному етапі педагогічного
експерименту**

<i>№</i>	<i>Зміст</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Змістовність науково-дослідної практики магістрантів	3,69	3,72
2	Відповідність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики	3,87	3,88
3	Використання у практичній діяльності методів теоретичного дослідження	3,24	3,20
4	Використання у практичній діяльності методів емпіричного дослідження	3,66	3,65
5	Зв'язок науково-дослідних завдань із практикою майбутньої професійної діяльності	3,96	3,99
Середнє		3,68	3,69

Аналіз представлених результатів показує, що найбільше схвалення викладачів отримано за шкалами «Зв'язок науково-дослідних завдань із практикою майбутньої професійної діяльності» (3,96 і 3,99 для досліджуваних контрольної й експериментальної груп відповідно) та «Наявність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики» (відповідно 3,87 і 3,88 бали). Найменший потенціал для формування науково-дослідницької компетентності магістрантів у процесі практики викладачі вбачають у використанні в практичній діяльності методів теоретичного дослідження (3,24 бали за оцінкою викладачів контрольної групи та 3,20 – за оцінкою експериментальної групи педагогів).

Щодо оцінки ефективності науково-викладацьким складом участі магістрантів у науковій роботі кафедри, представленої у таблиці 3.8, то у середньому вона оцінена як більш результативна (3,71 бали).

**Оцінка викладачами участі магістрантів у науковій роботі
кафедри, середні значення на констатувальному етапі педагогічного
експерименту**

<i>№</i>	<i>Форми</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Творчі лабораторії	3,84	3,82
2	Науково-дослідницькі семінари	3,55	3,56
3	Участь у конференціях	3,52	3,51
4	Публікації	3,95	3,97
Середнє		3,71	3,71

Як видно з табл. 3.8, участь студентів у конференціях та науково-дослідницьких семінарах оцінена викладачами обох груп нижче, ніж підготовка статей і доповідей (шкала «Публікації»).

Узагальнення усіх представлених даних знайшли своє відображення в оцінці викладачами актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, запропонованих нами у дисертаційному дослідженні на засадах моделювання освітнього процесу магістрантів спеціальності «Соціальна педагогіка». Оцінки викладачів на констатувальному етапі педагогічного експерименту систематизовано у табл. 3.9.

Як видно з табл. 3.9, найвище викладачами обох груп оцінюється необхідність забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури ($\Sigma \geq 4,02$), що передбачено спроектованою нами моделлю науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ.

Оцінка викладачами актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Педагогічні умови</i>	<i>Контроль на група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури	4,02	4,08
2	Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру)	3,99	4,03
3	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій	3,87	3,85
Середнє		3,96	3,98

Найнижче досліджуваними педагогами оцінено умови «Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій». Таким чином, увага викладачів концентрується на відповідності рівня кваліфікації та підготовленості суб'єктів освітнього простору ВНЗ; конкретні ж технології та методичні прийоми професійної підготовки оцінюються недостатньо.

Отже, на констатувальному етапі педагогічного експерименту при оцінюванні викладачами змісту та умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нами виявлено актуальний стан досліджуваної проблеми, визначено ставлення до неї науково-педагогічного складу кафедр, окреслено напрямки педагогічного вдосконалення професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки з позиції

формування у них високого рівня науково-дослідницької компетентності на засадах педагогічного моделювання.

Для визначення рівня науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки нами було створено опитувальник, складові частини якого відповідають визначеній у теоретичному розділі дисертації структурі компетентності: мотиваційний, когнітивний, змістово-діяльнісний і рефлексивно-оцінний блоки, а також оцінка студентами актуальності впровадження педагогічних умов (див. Додаток Б).

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було проведене первинне опитування студентів, яке дало змогу виявити самооцінку наявного рівня науково-дослідницької компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп. Розглянемо отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту результати дослідження.

Мотиваційний блок опитування мав на меті виявити спрямованість особистості студентів магістратури на оволодіння науково-дослідницькою компетентністю, отримані результати представлено у табл. 3.10.

Як видно з табл. 3.10., самооцінка магістрантами рівня своєї мотивації щодо оволодіння науково-дослідною компетентністю переважно характеризується репродуктивним рівнем науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки, коли потреби є нестійкими та характеризуються прагненням уникнення невдач у навчальній та професійній роботі (середній показник – 2,97 бали для обох груп досліджуваних).

**Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп
потреб і мотивів оволодіння науково-дослідницькою компетентністю,
середні значення на констатувальному етапі педагогічного
експерименту**

<i>№</i>	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Актуальність науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	2,97	2,96
2	Необхідність володіння методологією дослідницької діяльності у соціально-педагогічній практиці	2,49	2,52
3	Необхідність володіння теоретичними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці	2,51	2,55
4	Необхідність володіння емпіричними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці	3,29	3,30
5	Зв'язок науково-дослідницької діяльності із практикою роботи соціального педагога	2,96	2,92
6	Спрямованість соціально-педагогічної діяльності на дослідження соціально-педагогічних явищ і процесів	3,11	3,08
7	Актуальність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи	3,24	3,27
8	Актуальність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки	3,19	3,16
Середнє		2,97	2,97

Як видно з табл. 3.10, найвищі бали спостерігаються за шкалами «Необхідність володіння емпіричними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці» – 3,29 балів для контрольної групи і 3,30 балів для експериментальної групи; «Актуальність впровадження

спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи» – 3,24 і 3,27 балів відповідно; «Актуальність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідної підготовки магістрів» – відповідно 3,19 і 3,16 балів. Таким чином, студенти розуміють необхідність лише практичних знань, умінь та навичок науково-дослідницької діяльності і спрямовані на набуття їх у процесі аудиторної професійної підготовки.

Найнижча мотивація студентів обох груп спостерігається за шкалами «Необхідність володіння методологією дослідницької діяльності у соціально-педагогічній практиці» (2,49 бали – самооцінка студентів контрольної групи і 2,52 – досліджуваних експериментальної групи), «Необхідність володіння теоретичними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці» (2,51 і 2,55 бали у контрольній та експериментальній групі відповідно). Тобто студенти не усвідомлюють важливість володіння теоретичними і методологічними засадами наукового пізнання, а тому не спрямовані на засвоєння відповідних знань, концепцій та положень, що відображається на рівні їх компетентності.

Когнітивний блок опитувальника був спрямований на самооцінку студентами рівня власних знань про теоретичні й емпіричні методи наукового пізнання, отримані результати відображено у табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп рівня сформованості знань щодо методів науково-дослідної роботи, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Аналіз	3,56	3,58
2	Синтез	3,54	3,57
3	Абстрагування	3,40	3,45
4	Узагальнення	3,94	3,92

5	Моделювання	3,97	3,99
6	Ідеалізація	2,99	3,02
7	Конкретизація	3,06	3,11
8	Аналогія	3,25	3,24
9	Індукція	2,96	2,97
10	Дедукція	2,96	2,97
11	Спостереження	3,71	3,78
12	Бесіда	3,75	3,80
13	Інтерв'ю	3,74	3,77
14	Анкетування	3,94	3,92
15	Рейтинг	3,55	3,52
16	Контент-аналіз	3,14	3,13
17	Експертне опитування	3,10	3,12
18	Тестування	3,94	3,91
19	Соціометрія	3,97	4,02
20	Вивчення продуктів діяльності	2,86	2,81
Середнє		3,47	3,48

Середні показники когнітивного блоку вищі за показники мотиваційного блоку ($\Sigma=3,475$), однак також знаходяться переважно на репродуктивному та конструктивному рівнях науково-дослідницької компетентності. Оцінка студентами своїх знань про теоретичні методи наукового пізнання більш рівна, в той час як по емпіричним методам спостерігаються значні коливання.

Серед теоретичних методів студенти контрольної та експериментальної груп найвище оцінюють свої знання стосовно таких методів, як узагальнення та моделювання (це відрізняється від думки викладачів, які надали перевагу аналізу, аналогії та узагальненню); найнижче – індукцію, дедукцію та ідеалізацію ($\Sigma \leq 2,99$).

Щодо емпіричних методів наукового пізнання, то найкраще магістранти ознайомлені з тестуванням, анкетуванням та соціометрією ($\Sigma \geq 3,92$), що повністю відповідає результатам опитування викладачів (напевне, саме ці завдання переважно застосовуються у навчально-виховному процесі та на практиці). Найнижча самооцінка досліджуваних

спостерігається щодо рівня їх знань про вивчення продуктів діяльності як метод експериментального дослідження (2,86 бали магістранти контрольної групи і 2,81 бали – експериментальної). Таким чином, у ході констатувального етапу педагогічного експерименту було виявлено переважно низький рівень володіння студентами знань про методи наукового пізнання, що вимагає переорієнтації освітнього процесу ВНЗ, побудованого на системі педагогічних умов науково-дослідницької підготовки.

Самооцінка змістово-діяльнісного компоненту науково-дослідницької компетентності досліджуваних контрольних і експериментальних груп представлена у табл. 3.12.

Як видно з отриманих результатів, студенти низько оцінюють рівень спрямованості змісту професійної підготовки ОКР «магістр» щодо набуття ними науково-дослідницької компетентності ($\Sigma=2,89$ бали – середня оцінка обох груп на констатувальному етапі експерименту). Як і викладачі, студенти найвище оцінюють рівень кваліфікації науково-викладацького складу як умови для успішного оволодіння ними відповідних знань, умінь та навичок (3,42 бали в контрольній групі та 3,45 балів – в експериментальній групі) та змістовність науково-дослідної практики (3,15 і 3,12 балів відповідно). На нашу думку, це є негативним свідченням спрямованості студентів на репродуктивний рівень засвоєння інформації – вони готові вивчати те, що їм дають викладачі, однак не готові взяти на себе відповідальність за рівень власної науково-дослідницької компетентності, що опосередковано свідчить про низький рівень пізнавальної самостійності, активності та творчості. Тобто така ситуація потребує психолого-педагогічної корекції зміни орієнтації та ставлення студентської молоді до освітнього процесу вищої школи, яка частково відображена в педагогічних умовах та моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп рівня відповідності професійної підготовки завданням науково-дослідної діяльності, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Твердження</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Відповідність навчальних планів завданням науково-дослідницької підготовки магістрів соціально педагогіки	2,98	2,94
2	Відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	2,45	2,51
3	Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	2,63	2,60
4	Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,42	3,45
5	Змістовність науково-дослідної практики магістрантів	3,15	3,12
6	Відповідність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики	2,74	2,68
Середнє		2,90	2,88

Найнижче магістри соціальної педагогіки оцінили відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів (2,45 бали в контрольній групі і 2,51 бали – в експериментальній групі магістрантів). Це може бути об'єктивною причиною недостатності фінансування системи вищої освіти на сучасному періоді розвитку, однак і суб'єктивною необхідністю переорієнтації потреб та доміант оснащення ВНЗ.

Щодо ефективності використання різних форм науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, то отримані на

констатувальному етапі педагогічного експерименту дані представлені у табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп ефективності форм професійної підготовки щодо формування науково-дослідницької компетентності, середні значення на констатувальному етапі педагогічного експерименту

<i>№</i>	<i>Форми підготовки</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень	3,13	3,15
2	Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями	3,82	3,80
3	Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках	3,49	3,52
4	Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах	3,11	3,07
5	Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах	3,16	3,10
6	Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах	3,46	3,50
7	Самостійна робота з літературою	2,97	2,96
8	Проведення емпіричного дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи	3,54	3,55
9	Формулювання висновків дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи	3,12	3,15
10	Оформлення результатів випускної кваліфікаційної роботи	3,12	3,13
11	Впровадження результатів магістерського дослідження	3,08	3,10
	Середнє	3,27	3,28

Студенти магістратури контрольної і експериментальної груп у середньому однаково оцінюють форми професійної підготовки щодо

формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки ($\Sigma=3,274$). Як і викладачі, майбутні магістри найбільш ефективною вважають індивідуальну роботу викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями (3,82 бали – оцінка контрольної групи студентів, 3,80 – експериментальної групи), що підтверджує отримані нами раніше дані. При цьому найменше оціненою виявилася така форма підготовки, як самостійна робота з літературою, тобто рівень пізнавальної самостійності студентів є номінальним. На нашу думку, така ситуація потребує корекції шляхом зростання кількості годин та уваги викладачів саме до самостійних форм роботи студентів, тим більше, що це відповідає вимогам Болонської декларації.

Результати самооцінки магістрами соціальної педагогіки рівня науково-дослідницької компетентності представлено у табл. 3.14.

Таблиця 3.14

**Самооцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп
рівня науково-дослідницької компетентності, середні значення на
констатувальному етапі педагогічного експерименту**

<i>№</i>	<i>Компоненти</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Рівень знань про методологію та методику проведення науково-дослідної роботи	2,95	2,99
2	Рівень сформованості умінь науково-дослідної роботи	3,02	3,10
3	Рівень розвитку навичок науково-дослідної роботи	2,91	2,93
4	Рівень вмотивованості до здійснення науково-дослідної роботи	3,16	3,18
Середнє		3,01	3,05

Серед усіх запропонованих в опитуванні компонентів науково-дослідницької компетентності найвище магістранти контрольної (3,02 бали) і експериментальної (3,10 балів) груп оцінили рівень сформованості умінь науково-дослідної роботи. Крім того, магістри соціальної педагогіки

достатньо високо, порівняно з іншими компонентами, оцінили рівень своєї вмотивованості до здійснення науково-дослідної роботи (3,16 бали в контрольній групі та 3,18 балів – в експериментальній). Однак, якщо враховувати, що для опитування застосовувалася 5-ти бальна шкала, то оцінки співвідносяться з репродуктивним рівнем науково-дослідницької компетентності і є недостатніми для магістрів.

Узагальнені результати діагностики по охарактеризованим критеріям і показникам дозволяють визначити рівень науково-дослідницької компетентності магістрів (див. табл. 3.15).

Таблиця 3.15

**Оцінка рівня науково-дослідницької компетентності магістрантів
контрольної і експериментальної груп, у % на констатувальному етапі
педагогічного експерименту**

№	Рівні	Експ. група		Контр. група	
		к-сть	у %	к-сть	у %
1	Номінальний	7	18,42	6	15,00
2	Репродуктивний	15	39,47	17	42,50
3	Конструктивний	14	36,84	16	40,00
4	Творчий	2	5,26	1	2,50
Всього		38	100	40	100

Таким чином, узагальнені дані констатувального етапу педагогічного експерименту визначають недостатній рівень творчості у науково-дослідницькій підготовці магістрів з соціальної педагогіки (5,26% досліджуваних експериментальної групи і 2,5% - контрольної). Найбільш загальним рівнем науково-дослідницької підготовки магістрантів є репродуктивний – шляхом відтворення отриманих від викладачів знань. Отримані результати вимагають упровадження системи педагогічних умов і моделі задля підвищення ефективності професійної підготовки магістрів.

Оцінка досліджуваними магістрантами актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки майбутніх соціальних педагогів зображена у табл. 3.16.

**Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп
актуальності впровадження педагогічних умов науково-дослідницької
підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на
констатувальному етапі педагогічного експерименту**

<i>№</i>	<i>Компоненти</i>	<i>Контрольна група</i>	<i>Експериментальна група</i>
1	Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури	3,85	3,91
2	Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру)	4,12	4,16
3	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій	3,15	3,17
Середнє		3,70	3,74

Найвище досліджувані оцінили посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (4,12 і 4,16 балів відповідно в контрольній та експериментальній групі). Таким чином, підтверджується наша теза про те, що студенти не готові нести самостійну відповідальність за рівень своєї науково-дослідницької компетентності та спрямовані на репродуктивне оволодіння знаннями.

Найнижче досліджуваними оцінено домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій (3,15 балів у контрольній групі та 3,17 балів – у експериментальній групі). Ми пояснюємо отриманий факт низькою обізнаністю магістрантів з цілями та можливостями застосування проектної

методики, а також низькою вмотивованістю до участі в роботі науково-дослідних лабораторій.

Таким чином, отримані результати констатувального етапу педагогічного експерименту виявили переважно рецептивно-продуктивний рівень сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки, що підкреслює актуальність нашого дисертаційного дослідження та необхідність теоретичного обґрунтування й експериментального впровадження педагогічних умов і моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

3.3. Аналіз результатів формувального етапу експерименту

Педагогічні умови та модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ, обґрунтовані нами у пп. 2.2 - 2.3 наукового дослідження та впроваджені в ході формувального етапу педагогічного експерименту у навчально-виховний процес експериментальних груп, розглядають необхідність змін усіх суб'єктів освітнього процесу – як студентів, так і викладачів. На засадах цього припущення для викладачів експериментальних груп у процесі формувального етапу педагогічного експерименту нами проводилися майстер-класи, методологічні семінари, дискусії та круглі столи, що дозволили змінити ставлення та рівень педагогічної майстерності викладачів експериментальної групи. Оцінка змін проводилася повторним опитуванням викладачів після формувального етапу педагогічного експерименту, проаналізуємо отримані повторно результати.

Динаміка зміни оцінки викладачами ефективності змісту науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки представлена у табл. 3.17.

**Оцінка викладачами змісту науково-дослідницької підготовки
магістрів соціальної педагогіки, середні значення на формувальному
етапі педагогічного експерименту**

№	Твердження	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Відповідність навчальних планів завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,35	3,34	3,41	4,02
2	Відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,61	3,59	3,66	4,23
3	Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	2,89	2,92	2,94	3,89
4	Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів	3,95	3,99	3,87	4,37
5	Ефективність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи	3,84	3,91	3,88	4,56
6	Ефективність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів	3,52	3,54	3,56	4,53
Середнє		3,53	3,55	3,55	4,27

Як видно з табл. 3.16, середні показники експериментальної групи до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту значно змінилися (різниця значень $d=0,72$), що визначає успішність запропонованої системи педагогічної роботи з викладачами; перехід викладачів з групи з середнім рівнем готовності до науково-дослідницької підготовки магістрів до групи з високим рівнем. Відповідна різниця середніх значень оцінки

змісту науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки викладачами експериментальної групи становить $d=0,02$, тобто зміни у їх ставленні незначні.

Найбільше показники експериментальної групи зросли за шкалами «Ефективність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів» ($d=0,97$) і «Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів» ($d=0,95$); найменше – «Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів» ($d=0,5$). Таким чином, після проведення формувального етапу педагогічного експерименту у ставленні викладачів експериментальної групи відбулися зміни: переорієнтація процесу професійної підготовки з особистості викладача та відповідальності окремих спеціалізованих дисциплін, що було зафіксовано на констатувальному етапі педагогічного експерименту, на необхідність створення серйозної інформаційної бази та відповідальність кожного викладача і кожного предмету за рівень формування науково-дослідної компетентності магістрантів.

У контрольній групі оцінки ставлень викладачів до змісту науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки змінилися не значно і є ситуативними.

Щодо оцінки ефективності вживаних форм науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, то при повторному опитуванні нами також відмічена певна динаміка (див. табл. 3.18).

Оцінка викладачами ефективності форм науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на формувальному етапі педагогічного експерименту

№	Форми	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень	3,78	3,81	3,82	3,89
2	Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями	4,08	4,12	4,13	4,46
3	Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках	3,83	3,86	3,82	4,21
4	Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах	3,75	3,77	3,79	4,18
5	Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах	3,86	3,86	3,91	4,22
6	Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах	3,45	3,47	3,53	4,27
Середнє		3,79	3,82	3,83	4,21

Різниця середніх показників оцінки ефективності форм науково-дослідницької підготовки студентів магістратури після формувального етапу педагогічного експерименту в контрольній групі становлять $d=0,03$, в експериментальній групі – $d=0,38$. При цьому в експериментальній групі викладачів найбільш позитивна динаміка спостерігається щодо проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах ($d=4,27-3,83=0,74$), тобто спостерігається зростання питомої ваги діяльності, спрямованої на засвоєння магістрами

соціальної педагогіки практичних умінь та навичок науково-дослідної роботи у процесі професійної діяльності.

Одночасно майже не змінилося ставлення викладачів до ефективності теоретичного навчання – різниця показників за шкалою «Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень» є найменшою і становить $d=0,07$. Таким чином, це частково підтверджує ефективність запропонованої нами на формульованому етапі педагогічного експерименту системи методичної роботи з науково-педагогічними працівниками випускаючих кафедр.

У контрольній групі також спостерігається позитивна динаміка, однак вона носить менш виражений характер, а лінія розподілу повторює розподіл даних констатувального етапу: за шкалою «Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями» $d=0,04$, тобто зберігається тенденція до перекладання відповідальності за рівень науково-дослідницької компетентності студентів на окремих суб'єктів освітнього простору.

Характер оцінок викладачами методів науково-дослідної роботи майбутніх магістрів соціальної педагогіки після формульованого етапу педагогічного експерименту представлено у додатку Л. Якісний аналіз даних свідчить, що після формульованого етапу педагогічного експерименту у викладачів експериментальної групи змінилося ставлення до оцінки ефективності засвоєння студентами емпіричних методів наукового пізнання, як-от: соціометрії (показники зросли до 4,51 бали), тестування (4,42 бали після формульованого етапу), анкетування й інтерв'ювання (відповідно 4,36 і 4,32 бали), контент-аналіз (4,26 бали). Однак, хоч і менш виражено, але зросли показники експериментальної групи щодо оволодіння студентами і теоретичними методами наукового пізнання – ідеалізації ($d=0,94$), синтезу ($d=0,62$), абстрагування ($d=0,47$), тощо. Тобто у ході впровадження педагогічних умов науково-дослідницької підготовки майбутніх магістрів нами відмічена позитивна динаміка зростання педагогічної майстерності

викладачів й орієнтації освітнього процесу на засвоєння студентами науково-дослідницької компетентності. Однак, на нашу думку, подальше впровадження запропонованих у моделі умов та системи роботи дозволить постійно покращувати отримані дані.

У контрольній групі показники у середньому змінилися на 0,02 бали, що не може характеризувати якісні зміни у освітньому просторі.

Після формульовального етапу педагогічного експерименту змінилася оцінка викладачами й рівня пізнавальної самостійності студентів експериментальної групи (див. табл. 3.19), що пов'язано із двобічним характером змін обох суб'єктів освітнього простору ВНЗ.

Таблиця 3.19

Оцінка викладачами самостійності та ініціативності майбутніх магістрантів при написанні випускної кваліфікаційної роботи, середні значення на формульовальному етапі педагогічного експерименту

№	Вид роботи	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Вибір теми дослідження	2,98	3,02	3,05	3,96
2	Робота з літературою	3,43	3,50	3,50	4,23
3	Проведення емпіричного дослідження	3,19	3,21	3,12	4,26
4	Формулювання висновків дослідження	2,95	3,03	2,96	3,87
5	Оформлення результатів роботи	3,72	3,73	3,71	4,21
6	Впровадження результатів магістерського дослідження	3,32	3,29	3,36	4,16
Середнє		3,27	3,30	3,28	4,12

Оскільки зріс рівень володіння студентами емпіричними методами наукового пізнання, що вже зазначалося вище, то й якісно зріс рівень їх самостійності при проведенні емпіричного дослідження магістерської роботи – з 3,12 балів на констатувальному етапі до 4,26 балів після формульовального етапу ($d=1,14$). Крім того, значно вирости показники за шкалами «Вибір теми дослідження» ($d=0,91$) і «Формулювання висновків

дослідження» ($d=0,91$). Таким чином, описана система роботи дозволяє підвищити ефективність науково-дослідної підготовки студентів за рахунок вільного володіння ними методами наукового пошуку, що призводить до зростання рівня пізнавальної самостійності й активності.

У контрольній групі викладачів оцінки рівня самостійності студентів контрольних груп змінилися у середньому на 0,03 бали, що не може слугувати вагомими підставами для підтвердження ефективності традиційної системи роботи ВНЗ.

Отримані дані підтверджуються результатами щодо основних труднощів студентів магістратури при підготовці випускної кваліфікаційної роботи, представленими у табл. 3.20.

Таблиця 3.20

Оцінка викладачами основних труднощів магістрантів при написанні випускної кваліфікаційної роботи, середні значення на формульованому етапі педагогічного експерименту

№	Труднощі	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Низький рівень володіння теоретичними методами наукового пізнання	3,56	3,55	3,52	2,59
2	Низький рівень пізнавальної активності магістрантів	4,01	3,97	4,06	3,66
3	Відсутність творчості у науково-дослідній роботі	3,15	3,16	3,19	2,19
4	Низький рівень володіння емпіричними методами наукового пізнання	3,56	3,57	3,60	2,40
5	Низький рівень володіння методологією наукового пізнання	3,87	3,92	3,88	3,42
6	Відірваність досліджень від практики соціально-педагогічної діяльності	3,92	3,88	3,95	2,96
Середнє		3,68	3,67	3,70	2,87

У ході експерименту було виявлено, що запропонована система роботи, заснована на впровадженні педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ, дозволяє подолати такі труднощі у роботі викладачів і студентів експериментальних груп над випускною кваліфікаційною роботою, як відірваність досліджень від практики соціально-педагогічної діяльності ($d=-0,99$); низький рівень володіння студентами магістратури теоретичними методами наукового пізнання ($d=-0,93$); низький рівень володіння емпіричними методами наукового пізнання ($d=-1,2$).

Середні показники зниження труднощів у експериментальній групі становлять 0,83 бали, тобто є свідченням переходу їх учасників на якісно інший рівень володіння науково-дослідницькою компетентністю. У контрольній групі цей показник змінився мало – у середньому на 0,01 бала. Отримані дані дозволяють стверджувати про ефективність педагогічних умов і моделі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ.

Важливу роль у професійній підготовці магістрів соціальної педагогіки посідає практика роботи у закладах і установах освітньої та соціальної сфер, тому нами оцінювалася ефективність способів організації практики магістрантів, динаміка результатів обох груп до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту представлена у табл. 3.21.

**Оцінка викладачами ефективності способів організації практики
магістрантів, середні значення на формувальному етапі педагогічного
експерименту**

№	Зміст	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Змістовність науково-дослідної практики магістрантів	3,69	3,75	3,72	4,42
2	Відповідність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики	3,87	3,86	3,88	4,19
3	Використання у практичній діяльності методів теоретичного дослідження	3,24	3,27	3,20	3,95
4	Використання у практичній діяльності методів емпіричного дослідження	3,66	3,82	3,65	4,08
5	Зв'язок науково-дослідних завдань із практикою майбутньої професійної діяльності	3,96	4,03	3,99	4,50
Середнє		3,68	3,75	3,69	4,23

Оцінки викладачів експериментальної групи у середньому зросли на 0,54 бали (у контрольній групі педагогів – на 0,07 балів). При цьому найбільш значимі результати експериментальної групи отримані за шкалами «Використання у практичній діяльності методів теоретичного дослідження» ($d=0,75$) і «Змістовність науково-дослідної практики магістрантів» ($d=0,70$), тобто у ході формувального експерименту змінилося ставлення викладачів контрольних груп до ролі практики у процесі формування науково-дослідної компетентності магістрантів.

Однак, на нашу думку, недостатньою є оцінка викладачами необхідності впровадження науково-дослідних завдань у програми стажерської практики магістрантів (найменша різниця серед усіх показників блоку, $d=0,31$), тобто відсутність у викладачів свідомого ставлення до

проблеми діалектичної підготовки студентів не як простої суми розрізнених науково-дослідних знань, умінь та навичок.

У контрольній групі найвищі показники спостерігаються за шкалою «Використання у практичній діяльності методів емпіричного дослідження», зміни оцінки якої є найвищими для цієї групи і становлять 0,16 балів.

Запропонована система професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки опосередковано змінила рівень активності студентів у науковій роботі кафедри (див. табл. 3.22).

Таблиця 3.22

Оцінка викладачами рівня активності магістрантів у науковій роботі кафедри, середні значення на формульованому етапі педагогічного експерименту

№	Форми	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Творчі лабораторії	3,84	3,86	3,82	4,10
2	Науково-дослідницькі семінари	3,55	3,60	3,56	4,13
3	Участь у конференціях	3,52	3,57	3,51	3,98
4	Публікації	3,95	4,02	3,97	4,25
Середнє		3,71	3,76	3,71	4,12

Зокрема спостерігається зростання участі студентів експериментальних груп у роботі науково-дослідницьких семінарів ($d=0,57$) та участі у конференціях ($d=0,47$); показники за цими шкалами на констатувальному етапі дисертаційного дослідження були найнижчими. Тобто можна простежити позитивні тенденції зміни пізнавальної активності та самостійності студентів експериментальної групи, на відміну від контрольної.

Оцінка рівня ефективності впроваджених на формульованому етапі експерименту педагогічних умов є важливою для нас як передумова свідомої рефлексії суб'єктів освітнього простору ВНЗ щодо досліджуваної проблеми. Отримані результати представлено у табл. 3.23.

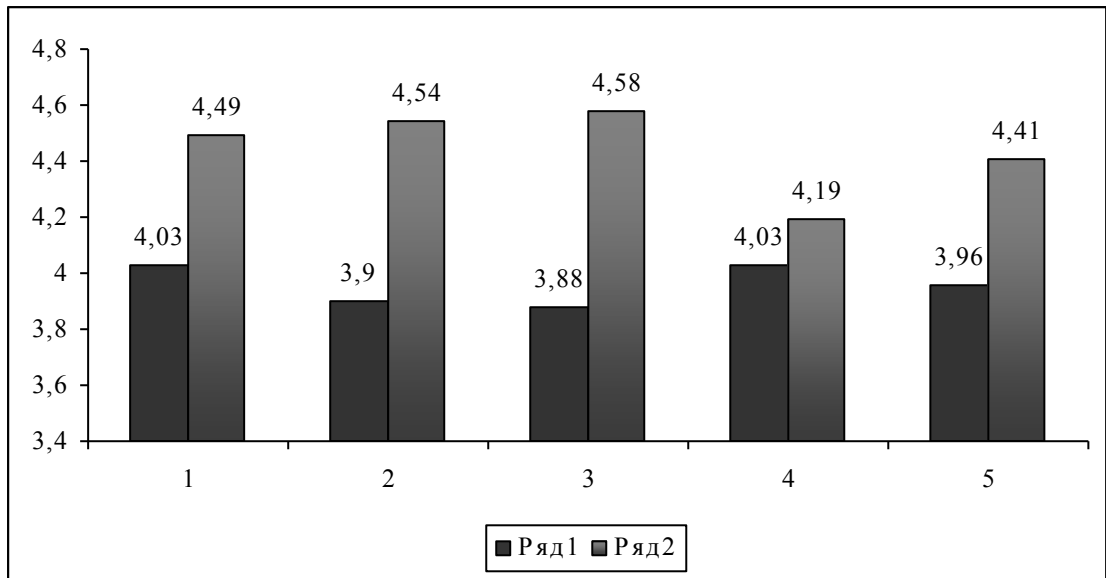
Оцінка викладачами актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на формувальному етапі педагогічного експерименту

№	Педагогічні умови	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури	4,02	4,03	4,08	4,49
2	Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру)	3,87	3,88	3,85	4,58
3	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій	3,99	4,03	4,03	4,19
Середнє		3,93	3,96	3,96	4,41

Найбільш значимими для процесу формування науково-дослідницької компетентності магістрантів, на думку викладачів експериментальної групи, стали умови щодо забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури ($d \geq 0,55$). Таким чином, це свідчить про усвідомлення викладачами комплексної пролонгованої роботи з науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки на засадах конкретних методичних рішень і прийомів. Найменш значимою, на думку викладачів, є умова щодо домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій ($d=0,32$ бали). Ми пояснюємо це як складністю забезпечення цієї умови внаслідок необхідності залучення

значної кількості фахівців різних сфер, так і зі зростанням ролі студентів при інформаційному пошуку.

Рис. 3.1. Порівняння оцінки викладачами актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на формульовальному етапі педагогічного експерименту

Як видно з рис. 3.1, загальна оцінка викладачами експериментальної групи ефективності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки зросла з 3,96 до 4,41 балів ($d=0,45$), що підтверджує нагальність та продуктивність уведених на формульовальному етапі педагогічного експерименту змін та є, на нашу думку, свідченням ефективності їх впровадження у освітній простір експериментальних груп.

У контрольній групі після формульовального етапу педагогічного експерименту також спостерігаються незначні позитивні зміни в бік зростання оцінки ефективності педагогічних умов (у середньому – на 0,03 бали).

Після впровадження у навчально-виховний процес експериментальних груп магістрів соціальної педагогіки педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ нами було проведене повторне діагностування рівня науково-дослідницької компетентності досліджуваних магістрантів обох

груп з метою аналізу ефективності запропонованої системи роботи. Проведемо кількісний та якісний аналіз отриманих результатів за мотиваційним, когнітивним, змістово-діяльним та оцінно-рефлексивним блоками.

Щодо виявлення сформованості мотивації майбутніх магістрів до оволодіння науково-дослідницькою компетентністю, була застосована методика розроблена А. Реаном та В. Якуніним, яка дала можливість з'ясувати динаміку рівня вмотивованості студентів за визначеними показниками, а саме:

1. Актуальність науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

2. Володіння методологією дослідницької діяльності у соціально-педагогічній практиці.

3. Володіння теоретичними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці.

4. Зв'язок науково-дослідної діяльності із практикою роботи соціального педагога.

5. Зв'язок науково-дослідної діяльності із практикою роботи соціального педагога.

6. Спрямованість соціально-педагогічної діяльності на дослідження соціально-педагогічних явищ і процесів.

7. Впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи.

8. Впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідницької підготовки магістрів.

Аналізу результатів в обох групах після формувального етапу педагогічного експерименту дав можливість виявити позитивні зміни (див. табл. 3.24).

Сформованість мотиваційного компоненту у магістрів контрольної і експериментальної груп до науково-дослідницької підготовки, середні значення на формувальному етапі педагогічного експерименту, %

№	Рівні	Групи			
		До		Після	
		К	Е	К	Е
1	Номінальний	6,25	4,15	2,93	4,12
	Репродуктивний	7,61	5,11	6,25	5,13
	Конструктивний	6,15	6,61	6,34	6,61
	Творчий	2,32	2,45	4,03	2,53
2	Номінальний	3,30	3,97	2,25	2,30
	Репродуктивний	5,22	6,45	6,30	5,78
	Конструктивний	4,03	4,87	3,03	4,00
	Творчий	3,12	3,18	3,84	2,09
3	Номінальний	4,21	4,60	3,21	3,21
	Репродуктивний	4,83	5,03	5,83	5,13
	Конструктивний	5,07	5,01	4,10	3,01
	Творчий	3,09	2,00	4,90	1,98
4	Номінальний	2,13	1,57	1,12	1,57
	Репродуктивний	4,10	5,87	3,54	5,65
	Конструктивний	3,06	4,64	4,10	4,00
	Творчий	2,56	2,00	3,01	1,99
5	Номінальний	2,84	3,06	3,86	3,41
	Репродуктивний	2,93	3,99	1,93	4,00
	Конструктивний	3,02	3,01	4,25	3,01
	Творчий	0,53	1,00	1,50	1,67
6	Номінальний	1,32	2,75	2,25	3,05
	Репродуктивний	3,42	3,61	4,04	3,61

	Конструктивний	2,55	3,56	2,98	3,60
	Творчий	2,01	1,48	2,67	1,46
7	Номинальний	2,65	2,78	2,05	2,98
	Репродуктивний	2,30	3,99	2,65	4,00
	Конструктивний	2,31	2,65	3,00	2,65
	Творчий	0,93	1,00	1,65	1,00
8	Номинальний	2,30	2,02	0,30	1,02
	Репродуктивний	1,99	2,00	3,00	2,05
	Конструктивний	1,65	1,99	3,34	1,74
	Творчий	0,73	1,22	2,12	1,02

У ході формувального етапу експерименту сформованість мотиваційного компоненту студентів контрольної групи знизився (у середньому з 3,14 % до 3,02 %; $d=-0,12$) порівняно з результатами експериментальної групи (у середньому з 3,22 % до 3,46 %; $d=0,24$); тобто в експериментальних групах спостерігається перехід студентів з групи з рецептивно-продуктивним рівнем науково-дослідницької компетентності в групу з конструктивним і творчим рівнями, тобто підтверджується ефективність запропонованої системи роботи на рівні мотивації майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери.

Найбільші зміни показників спостерігаються за шкалами, пов'язаними із майбутньою практичною професійною діяльністю соціальних педагогів: «Зв'язок науково-дослідної діяльності із практикою роботи соціального педагога» ($d=1,46$); «Спрямованість соціально-педагогічної діяльності на дослідження соціально-педагогічних явищ і процесів» ($d=1,45$); «Актуальність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи» ($d=1,41$).

У магістрантів контрольної групи знизилися результати оцінки необхідності володіння методологією дослідницької діяльності у соціально-педагогічній практиці – $d=-0,01$; найзначніше зросла оцінка за шкалою

«Актуальність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи» – $d=0,06$.

Володіння методами науково-дослідної роботи магістрантів соціальної педагогіки визначалося через самооцінку рівня знань студентів про методи наукового пізнання, розподіл отриманих результатів відтворено у табл. 3.25.

Таблиця 3.25

**Володіння методами науково-дослідної роботи магістрами
контрольної і експериментальної груп (середні значення на
формульованому етапі педагогічного експерименту, %)**

№	Методи	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Аналіз	3,56	3,58	3,58	4,01
2	Синтез	3,54	3,53	3,57	4,03
3	Абстрагування	3,40	3,39	3,45	3,84
4	Узагальнення	3,94	3,98	3,92	4,26
5	Моделювання	3,97	3,98	3,99	4,43
6	Ідеалізація	2,99	3,02	3,02	3,34
7	Конкретизація	3,06	3,08	3,11	3,87
8	Аналогія	3,25	3,31	3,24	4,28
9	Індукція	2,96	3,05	2,97	3,34
10	Дедукція	2,96	3,06	2,97	3,30
11	Спостереження	3,71	3,82	3,78	4,19
12	Бесіда	3,75	3,79	3,80	4,19
13	Інтерв'ю	3,74	3,74	3,77	4,35
14	Анкетування	3,94	4,02	3,92	4,36
15	Рейтинг	3,55	3,51	3,52	3,96
16	Контент-аналіз	3,14	3,19	3,13	4,16
17	Експертне опитування	3,10	3,08	3,12	3,40

18	Тестування	3,94	4,05	3,91	4,50
19	Соціометрія	3,97	4,15	4,02	4,56
20	Вивчення продуктів діяльності	2,86	2,83	2,81	3,23
Середнє		3,47	3,51	3,48	3,98

Самооцінка рівня знань щодо методів науково-дослідної роботи у студентів контрольної групи у середньому зросла на 0,04 % (при цьому за окремими шкалами №№ 2, 3, 15, 17, 20 простежується негативний результат); у експериментальній групі – на 0,5 %, крива розподілу значення в експериментальній групі набула більш рівного характеру.

Найкраще, на думку студентів-магістрантів експериментальної групи, по завершенню формувального етапу педагогічного експерименту вони володіють такими теоретичними методами, як моделювання, аналогія, узагальнення. У ході формувального експерименту найбільше зростання спостерігається за такими методами, як аналогія ($d=1,04$), конкретизація ($d=0,76$), контент-аналіз ($d=1,03$).

Однак низькі результати в експериментальній групі простежуються за методами, важкими для забезпечення оволодіння у практичному використанні: експертне опитування і вивчення продуктів діяльності. Однак отримані позитивні зміни експериментально підтверджують ефективність теоретично обґрунтованої роботи.

Характеристика сформованості змістово-діяльнісного компоненту відповідно до опитувальника (Додаток Б) за рівнями науково-дослідної компетентності учасників експерименту представлена у табл. 3.26.

Сформованість змістово-діяльнісного компоненту за рівнями науково-дослідницької компетентності у магістрантів контрольної і експериментальної груп (середні значення на формувальному етапі педагогічного експерименту, %)

№	Рівні	Групи			
		<i>До</i>		<i>Після</i>	
		<i>Е</i>	<i>К</i>	<i>Е</i>	<i>К</i>
1	Номінальний	6,25	5,15	2,25	7,15
	Репродуктивний	8,61	5,11	6,61	5,25
	Конструктивний	7,15	5,61	8,15	5,68
	Творчий	2,32	2,53	3,58	1,53
2	Номінальний	3,30	4,97	1,30	5,00
	Репродуктивний	6,22	6,45	7,78	4,36
	Конструктивний	5,03	4,87	6,46	4,25
	Творчий	3,12	2,09	3,16	1,87
3	Номінальний	4,21	4,60	2,02	5, 56
	Репродуктивний	5,83	6,03	6,65	6,35
	Конструктивний	6,07	5,01	6,04	5,03
	Творчий	3,09	1,98	4,75	2,00
4	Номінальний	4,13	4,99	1,43	5,03
	Репродуктивний	5,10	5,87	5,98	5,98
	Конструктивний	3,06	4,64	4,56	4,64
	Творчий	2,56	1,99	2,88	2,01
5	Номінальний	4,84	5,06	1,34	5,06
	Репродуктивний	2,75	4,99	3,45	5,00
	Конструктивний	3,02	3,01	4,24	3,45
	Творчий	1,53	1,67	1,53	1,96
6	Номінальний	3,32	3,75	3,54	3,75

	Репродуктивний	3,42	4,61	4,75	3,65
	Конструктивний	2,55	3,56	3,55	3,98
	Творчий	2,01	1,46	4,00	1,46

Порівняння отриманих даних досліджуваними студентами магістратури рівня відповідності професійної підготовки завданням науково-дослідної діяльності до і після формувального етапу педагогічного експерименту свідчить про наявність значних змін у змістово-діяльнісному компоненті науково-дослідної компетентності майбутніх соціальних педагогів експериментальної групи – середні показники зросли з 2,88 до 3,76 % ($d=0,88$); у контрольній групі магістрантів ці зміни носять значно менш виражений характер – з 2,90 до 2,93 % ($d=0,03$).

Аналіз отриманих результатів за окремими шкалами показує, що найдоцільнішим змістовим наповненням щодо формування науково-дослідницької компетентності респонденти визначили відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів (середній показник для обох груп $\Sigma=3,78$); наявність науково-дослідної практики магістрантів ($\Sigma=3,71$); наявність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики ($\Sigma=3,41$), за цими ж шкалами спостерігається найвища динаміка у зростанні показників протягом формувального етапу у експериментальній групі.

Також відбулися зміни в оцінці магістрантами форм професійної підготовки, які показано у табл. 3.27.

**Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп
ефективності форм професійної підготовки щодо формування науково-
дослідницької компетентності, середні значення на формувальному
етапі педагогічного експерименту**

№	Форми підготовки	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень	3,13	3,21	3,15	3,82
2	Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями	3,82	3,90	3,80	4,55
3	Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках	3,49	3,52	3,52	4,13
4	Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах	3,11	3,13	3,07	4,03
5	Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах	3,16	3,15	3,10	3,98
6	Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах	3,46	3,45	3,50	4,13
7	Самостійна робота з літературою	2,97	3,12	2,96	3,86
8	Проведення емпіричного дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи	3,54	3,63	3,55	4,40
9	Формулювання висновків дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи	3,12	3,10	3,15	3,76
10	Оформлення результатів випускної кваліфікаційної	3,12	3,11	3,13	3,62

	роботи				
11	Впровадження результатів магістерського дослідження	3,08	3,09	3,10	3,64
Середнє		3,27	3,31	3,28	3,99

Згідно з отриманими результатами після формувального етапу педагогічного експерименту магістрантами експериментальної групи зросли оцінки ефективності форм формування науково-дослідницької компетентності (середні показники – з 3,28 до 3,99 балів). Найбільша різниця між результатами повторного і первинного опитування у експериментальній групі спостерігається за шкалами «Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах» ($d=0,96$), «Самостійна робота з літературою» ($d=0,90$) і «Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах» ($d=0,88$). І хоча за перерахованими шкалами оцінка ефективності магістрантами не є найвищою, однак наявність таких змін, на нашу думку, є свідченням зростання наукової творчості та пізнавальної самостійності і активності учасників експериментальної групи, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов і моделі.

У магістрантів контрольної групи також відзначається динаміка у зміні ставлення до актуальності форм науково-дослідницької підготовки, однак вона носить обмежений характер (у середньому на 0,04 бали – порівняно з 0,71 балами експериментальної групи).

У таблиці 3.28 представлено результати сформованості когнітивного компоненту за рівнями науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки відповідно до опитувальника (Додаток Б).

Сформованість когнітивного компоненту науково-дослідної компетентності магістрів контрольної і експериментальної груп за рівнями (середні значення на формувальному етапі педагогічного експерименту, %)

№	Рівні	Групи			
		До		Після	
		К	Е	К	Е
1	Номінальний	12,25	13,25	13,15	4,00
	Репродуктивний	8,30	9,71	9,10	8,47
	Конструктивний	4,78	3,45	3,78	5,34
	Творчий	2,78	2,67	2,63	4,25
2	Номінальний	10,63	12,32	10,69	8,02
	Репродуктивний	8,54	7,43	9,83	9,35
	Конструктивний	7,80	7,99	7,80	9,78
	Творчий	1,24	1,98	1,29	3,47
3	Номінальний	15,84	14,98	14,33	8,84
	Репродуктивний	9,35	10,01	10,25	9,35
	Конструктивний	5,43	7,61	3,47	7,56
	Творчий	2,00	2,01	1,99	3,01
4	Номінальний	4,62	4,23	4,27	6,56
	Репродуктивний	2,71	3,56	3,73	4,35
	Конструктивний	2,71	1,31	2,85	4,67
	Творчий	1,01	1,05	0,84	2,98

Як видно з табл. 3.28, у магістрантів експериментальної групи значно зросли навички науково-дослідної роботи в середньому на 2,11 %. Напевно, зміна в рівні навичок призвела до зростання й інших складових компетентності магістрів соціальної педагогіки – рівня знань до 0,14 %; володіння емпіричними методами – до 3,95 %; володіння теоретичними

методами – до 3,85 %. Тобто, після впровадження у процес професійної підготовки магістрантів експериментальних груп педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки спостерігається зміна рівня науково-дослідницької компетентності досліджуваних, його зростання до конструктивного і творчого рівнів.

У студентів магістратури контрольної групи середні показники динаміки змін становлять 0,08 %, що недостатньо для переміщення студентів до групи з більш високим рівнем науково-дослідницької компетентності.

Таким чином, узагальнення результатів проведеного дослідження дозволяє визначити рівень науково-дослідницької компетентності магістрантів, що висвітлено у табл. 3.29.

Таблиця 3.29

Оцінка рівня сформованості науково-дослідницької компетентності магістрантів контрольної і експериментальної груп, у % до і після формувального етапу педагогічного експерименту

№	Рівні	Експ. група				Контр. група			
		до		після		до		після	
		к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
1	Номінальний	7	18,42	2	5,26	6	15,00	6	15,00
2	Репродуктивний	15	39,47	5	13,16	17	42,50	14	35,00
3	Конструктивний	14	36,84	22	57,89	16	40,00	17	42,50
4	Творчий	2	5,26	9	23,68	1	2,50	3	7,50
Всього		38	100	38	100	40	100	40	100

Після формувального етапу педагогічного експерименту у студентів експериментальної групи значно змінився характер розподілу за рівнями науково-дослідницької компетентності: творчий рівень виріс з 5,26% до 23,68%; конструктивний – з 36,84% до 57,89%. У контрольній групі перерозподіл магістрантів за рівнями не носить такого стрімкого характеру.

Тобто, на основі отриманих даних можна стверджувати про ефективність дослідно-експериментальної роботи.

Педагогічні умови організації науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки є предметом нашого наукового дослідження; ми передбачили оцінку їх ефективності за двома напрямками – опосередковану (як зростання рівня науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки) і безпосередню (через оцінку учасниками педагогічного експерименту їх актуальності та доцільності). У табл. 3.30 представлено результати оцінки учасниками експерименту актуальності педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Таблиця 3.30

Оцінка магістрантами контрольної і експериментальної груп актуальності впровадження педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки, середні значення на формульованому етапі педагогічного експерименту

№	Педагогічні умови	Контрольна група		Експериментальна група	
		До	Після	До	Після
1	Забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури	4,12	4,20	4,16	4,35
2	Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру)	3,27	3,28	3,24	3,98
3	Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки проектних технологій	3,95	4,01	3,99	4,53
Середнє		3,67	3,71	3,69	4,27

Найактуальнішою умовою магістранти експериментальної групи визначили забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури. (4,12 балів). Середні показники зміни оцінок у контрольній групі становлять 0,04 бали, у експериментальній групі – 0,58 бали.

Як показують дослідження Г. Щукіної, Н. Морозової [141], А. Орлова, В. Якуніна [262], Я. Мараш, И. Наумченко [140] та ін. мотивація є одним із факторів, який необхідно враховувати в процесі розвитку творчого потенціалу студентів. Результати нашого анкетування щодо забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури (3,85 – контрольна група, 3,91 – експериментальна група). Такі результативні дані зумовлюють привід для виявлення тих мотивів науково-дослідної діяльності студентів, які дають можливість науково-дослідній діяльності бути діяльністю, що сприяє самореалізації і саморозвитку особистості студентів.

Так, для визначення навчальної мотивації було здійснено вивчення мотивів, що спонукають студентів до прояву активності в їх пізнавальній діяльності. Згідно з цим були одержані дані за допомогою тест-опитувальника, розробленого А. Реаном та В. Якуніним [262]. Дана методика дала можливість визначити ієрархію реально діючих стимулів пізнавальної діяльності студентів. Робота з опитувальником складалась з того, що магістрам спочатку було запропоновано уважно вивчити лист мотивів, а потім вибрати з них не більше п'яти, найбільш значущих на даний момент.

Дані анкетування свідчать про те, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту домінуючим мотивом студентів експериментальної і контрольної груп був практичний мотив одержання диплому. Друге місце в обох групах відведено мотиву «не запускати навчальні предмети». Третє місце в обох групах припадало мотивам «не відставати від однокурсників» та «виконувати педагогічні вимоги». Після

проведення формувального етапу експерименту, що видно з таблиці додатку Н, ситуація в експериментальній групі змінилась, хоча мотив одержання диплому й залишився на першому місці; на друге місце вийшов професійний мотив «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», на третьому місці опинилися пізнавальні мотиви «набути глибоких і міцних знань» та «можливість саморозвитку, оволодіння новими способами діяльності». У цілому професійно-пізнавальні мотиви («набути глибоких й міцних знань», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», «отримати інтелектуальне задоволення», «можливість саморозвитку, оволодіння новими способами навчальної роботи») набули більшої актуальності. У той же час, ієрархія мотивів навчальної діяльності в контрольній групі залишилась без змін.

Із метою виявлення мотивації студентів до науково-дослідної діяльності, нами було використано лист мотивів О. Єгорової [68], які спонукають магістрантів до участі у різних видах науково-дослідної діяльності. Даний опитувальник дав можливість визначити ієрархію спонукаючих факторів до здійснення науково-дослідної діяльності магістрів. Результати опитування свідчать про те, що на початку експерименту магістри обох груп вважали необхідним для продовження навчання у вищому навчальному закладі дотримуватися педагогічних вимог, що зумовило найвищий вибір у групах цих мотивів.

Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту в експериментальній групі ситуація змінилась. Актуальності набули мотиви – «потреба у професійному самовдосконаленні» (25 магістрів), «інтерес до наукового пошуку» (28 магістрів) та «бажання більш глибоко вивчити досліджувану проблему» (14 магістрів), тобто домінуючими мотивами стали саме дослідницькі. Одночасно, ієрархія мотивів до участі у науково-дослідній діяльності в контрольній групі залишилась майже без змін.

Таким чином, у ході проведеного педагогічного експерименту на підставі кількісного та якісного аналізу результатів магістрантів

контрольної та експериментальної груп було виявлено, що запропонована система роботи – педагогічні умови організації науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки і модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ – є ефективною, оскільки веде до зростання рівня науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки, а також до вмотивованості здійснення наукової діяльності.

Висновки до третього розділу

Реалізація педагогічного експерименту передбачала проектування і перевірку педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

У процесі проектування педагогічного експерименту визначено генеральну та вибіркочу сукупності дослідження; з'ясовано його експериментальну базу, визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-оцінний), показники та рівні (номінальний, репродуктивний, конструктивний, творчий) сформованості науково-дослідницької компетентності. Підтверджено, що обґрунтована система критеріїв, показників та рівнів сформованості науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки забезпечує виконання комплексу вихідних принципів педагогічного експерименту, а саме: об'єктивності, чіткого обґрунтування вихідних позицій, дотримання логіки та вибраних засобів дослідження, забезпечення доказовості одержаних висновків і узагальнень, виділення основних факторів, які визначають кінцевий результат.

Після формувального етапу педагогічного експерименту у викладачів і студентів експериментальної групи змінилися показники усіх компонентів науково-дослідницької компетентності (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного). Зокрема спостерігається зростання участі

студентів експериментальних груп у роботі науково-дослідницьких семінарів ($d=0,57$) та участі у конференціях ($d=0,47$). Найбільші зміни показників спостерігаються за шкалами, пов'язаними із майбутньою практичною професійною діяльністю соціальних педагогів: «Зв'язок науково-дослідної діяльності із практикою роботи соціального педагога» ($d=1,46$); «Спрямованість соціально-педагогічної діяльності на дослідження соціально-педагогічних явищ і процесів» ($d=1,45$); «Актуальність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи» ($d=1,41$). Аналіз отриманих результатів за окремими шкалами показує, що найдоцільнішим змістовим наповненням щодо формування науково-дослідницької компетентності респонденти визначили відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів (середній показник для обох груп $\Sigma=3,78$); наявність науково-дослідної практики магістрантів ($\Sigma=3,71$); наявність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики ($\Sigma=3,41$), за цими ж шкалами спостерігається найвища динаміка у зростанні показників протягом формувального етапу у експериментальній групі. Найактуальнішою умовою, на думку, магістрантів експериментальної групи є введення змістових змін (спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру) у зміст професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки (4,6 балів); найбільша динаміка зростання спостерігається за шкалою «Забезпечення наступності науково-дослідницької підготовки майбутніх соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури» ($d=0,74$).

Таким чином, була підтверджена гіпотеза експериментального дослідження та доведено ефективність педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ.

Основний зміст третього розділу представлено у таких публікаціях авторів: [187; 202].

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження присвячене теоретичному обґрунтуванню та експериментальному вирішенню актуальної проблеми теорії і методики професійної освіти, яка до цього часу не була предметом окремого наукового аналізу – науково-дослідницькій підготовці магістрів соціальної педагогіки.

Результати здійсненого теоретико-експериментального дослідження дозволили сформулювати такі загальні висновки.

1. Проаналізовано теоретичні засади проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ. У ході дослідження проаналізовано його категоріально-поняттєвий апарат, обґрунтовано категорії і поняття першого рівня – найбільш наближені до теми дослідження (педагогічні умови, науково-дослідницька підготовка, магістр соціальної педагогіки, науково-дослідницька компетентність), категорії і поняття другого рівня, які відображають галузеву специфіку проблеми дослідження (соціально-педагогічне дослідження, магістр, професійна підготовка), категорії і поняття третього рівня – загальнонаукового (дослідницька діяльність, наукове дослідження, соціальна педагогіка). Здійснений науково-категорійний аналіз дав можливість визначити науково-дослідницьку компетентність магістра соціальної педагогіки як інтегральну особистісну характеристику випускника магістратури соціальної педагогіки, яка визначає його здатність до вирішення науково-дослідницьких завдань як професійних, до розв'язання реальних ситуацій професійної діяльності за допомогою науково-дослідної діяльності, з використанням науково-дослідних знань, професійного досвіду науково-дослідної діяльності, на підставі сформованої дослідницької позиції і дослідницького інтересу.

Обґрунтовано головні теоретичні підходи до вивчення проблеми дослідження – діяльнісний, системний, особистісно-орієнтований, компетентнісний. З'ясовано також методологічне значення для аналізу

проблеми науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки теорій моделювання й проектування.

2. Виявлено специфіку та головні характеристики науково-дослідної роботи магістрів соціальної педагогіки в умовах навчання в магістратурі. У зв'язку з цим обгрунтовано головні принципи організації науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки; доведено, що зміст професійної підготовки магістра соціальної педагогіки передбачає єдність трьох базових компонентів – навчально-пізнавального, науково-дослідницького і практично-професійного. Науково-дослідницьку компетентність магістра соціальної педагогіки представлено в єдності кількох компонентів: мотиваційного, когнітивного, змістово-діяльнісного, рефлексивно-оцінного. Доведено, що науково-дослідницька підготовка здійснюється в рамках професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки, а науково-дослідницька компетентність магістра соціальної педагогіки – *в процесі науково-дослідницької діяльності*, має чітко виражену соціальну сутність і значущість, професійний соціально-педагогічний зміст, особистісну орієнтованість з огляду на індивідуальні психологічні й професійні характеристики підготовленості магістра соціальної педагогіки до практичної професійної діяльності.

Виходячи з предмета та завдань дослідження, враховуючи визначені базові категорії і поняття дослідження, науково-дослідницька компетентність представлена у єдності методологічної, діагностичної, технологічної та інформаційної компетенцій.

3. Визначено низку педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки та подано змістовий аналіз цих педагогічних умов, а також виявлено стан сформованості науково-дослідницької компетентності студентів магістратури у вищому навчальному закладі.

Виходячи з науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, у дисертації визначено три базові педагогічні умови науково-дослідницької

підготовки магістрів соціальної педагогіки: забезпечення наступності в науково-дослідницькій підготовці майбутніх соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури; посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру); домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів проектних технологій.

Доведено, що розроблені в ході теоретичного пошуку педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістра соціальної педагогіки мають сутнісні, змістові та результативні характеристики. Вони мають забезпечити доцільність, ефективність та успішність процесу формування науково-дослідних знань, умінь та навичок майбутніх магістрів соціальної педагогіки і будуть експериментально перевірені в ході подальшої дослідної роботи.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки у ВНЗ, яка є схематичним відображенням базових компонентів процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної роботи і складається з чотирьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: організаційного, цільового, процесуального і результативного. Провідною ідеєю представленої моделі є її спрямованість на усіх суб'єктів освітнього простору ВНЗ, що дозволяє розширити сфери впливу та більш ефективно і раціонально використовувати можливості процесу професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки.

Ефективність запропонованої системи роботи перевірялася експериментальним дослідженням на рівні викладачів і на рівні студентів магістратури. Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту у ставленні викладачів експериментальної групи відбулися зміни: переорієнтація процесу професійної підготовки з особистості

викладача та відповідальності окремих спеціалізованих дисциплін, що було зафіксовано на констатувальному етапі педагогічного експерименту, на необхідність створення серйозної інформаційної бази та відповідальність кожного викладача і кожного предмету за рівень формування науково-дослідницької компетентності магістрантів.

У ході експерименту було виявлено, що запропонована система роботи, заснована на впровадженні педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ, дозволяє подолати такі труднощі у роботі викладачів і студентів експериментальних груп над випускною кваліфікаційною роботою як відірваність досліджень від практики соціально-педагогічної діяльності ($d=-0,99$); низький рівень володіння студентами магістратури теоретичними методами наукового пізнання ($d=-0,93$); низький рівень володіння емпіричними методами наукового пізнання ($d=-1,2$). Середні показники зниження труднощів у експериментальній групі становлять 0,83 бали, тобто є свідченням переходу їх учасників на якісно інший рівень володіння науково-дослідницькою компетентністю. У контрольній групі цей показник змінився мало – у середньому на 0,01 бал.

Найбільш значимими для процесу формування науково-дослідницької компетентності магістрантів, на думку викладачів експериментальної групи, стали умови щодо необхідності забезпечення наскрізної науково-дослідної програми роботи майбутніх соціальних педагогів, починаючи з 1 курсу і введення змістових змін (спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру) у зміст професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки ($d\geq 0,55$). У ході формувального етапу експерименту рівень мотивації студентів контрольної груп виріс незначно (у середньому з 2,97 до 3,00 балів) порівняно з результатами експериментальної групи (у середньому з 2,97 балів до 4,17; $d=1,17$); тобто в експериментальних групах спостерігається перехід студентів з групи з репродуктивним рівнем науково-дослідницької компетентності в групу з конструктивним і творчим

рівнями. Найбільші зміни показників спостерігаються за шкалами, пов'язаними із майбутньою практичною професійною діяльністю соціальних педагогів.

Таким чином, у ході дослідження було підтверджено ефективність педагогічних умов і моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки. Можна визначити *ряд актуальних проблем*, які вимагають подальшої наукової і методичної розробки, а саме: екстраполяція отриманих даних про формування науково-дослідницької компетентності магістрів на інші галузі професійної підготовки; розгляд проблеми науково-дослідницької компетентності майбутніх магістрів соціальної педагогіки з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, а також з врахуванням соціально-демографічних та регіональних чинників.

Вирішення окреслених проблем буде сприяти підвищенню якості професійної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя : монография / В. А. Адольф / Красноярский гос. университет. – Красноярск : КрГУ, 1998. – 286 с.
2. Аксютин З. А. Углубленная профессиональная подготовка социальных педагогов в педагогическом вузе / З. А. Аксютин : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Омск, 2006. – 223 с.
3. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола ; загальна редакція А. Й. Капської. – К., 2002. – 164 с.
4. Алейников А. Г. О креативной педагогике / А. Г. Алейников // Вестник высшей школы. – 1989. – № 12. – С. 29-34.
5. Александрова А.Л. Теоретические основы профессиональной подготовки социальных педагогов для учреждений социально-педагогической помощи [Электронный ресурс] / А. Л. Александрова // Вестник СамГУ. – 2006. – №10\3 (50). – Режим доступа к ресурсу : www.ssu.samara.ru/~vestnik/gum/2006web10-3/pedi/20060101.pdf.
6. Алексеев Н. И. Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики / Н. И. Алексеев. – Тюмень : ТГУ, 1997. – 168 с.
7. Альбицкая Н.Е. Технологии развития навыков исследовательской деятельности обучающихся [Электронный ресурс] / Н. Е. Альбицкая. – Режим доступа к ресурсу : www.it-n.ru/board.aspx?cat_no=7913&tmpl=Thread...
8. Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 212 с.
9. Ансимова Н. П. Модель поэтапного и последовательного формирования научно-исследовательских компетенций педагогических кадров в системе вузовского и послевузовского образования / Н. П. Ансимова, О. В. Ракитина // Подготовка научных кадров и

формирование научно-исследовательских компетенций : [монографія] / под научной редакцией доктора исторических наук М. В. Новикова. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2009. – С. 129-130.

10. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи / Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. – К. : Форум, 2000. – 271 с.

11. Бабосов Е. М. Прикладная социология : [учеб. пособие] / Е. М. Бабосов. – Мн. : ТетраСистемс, 2000. – 496 с.

12. Балацкий Е. В. Качественные сдвиги в исследовательской деятельности [Электронный ресурс] / Е. В. Балацкий. – Режим доступа к ресурсу : emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.../3b639ce8cc9f6368c3257457004871...

13. Барзацька Л. Організація проектної діяльності учнів / Лариса Барзацька, Людмила Кратасюк // Дивослово. – 2004. – № 11. – С. 10-19.

14. Батищев Г. С. Педагогическое экспериментирование / Г.С. Батищев // Сов. педагогика. – 1990. – № 1. – С. 94-98.

15. Безпалько О. В. Програма курсу «Соціальна педагогіка» / О. В. Безпалько // Соц. педагогіка / За ред. А. Й. Капської. – К. : Віпол, 1998. – С. 60-82.

16. Безуглов И. Г. Основы научного исследования / Безуглов И. Г., Лебединский В. В., Безуглов А. И. – М. : Изд-во: Академический проект, 2008. – 208 с.

17. Белухин Д. А. Основы личностно-ориентированной педагогики / Д. А. Белухин. – М., Воронеж : Интра, 1996. – 124 с.

18. Березина В. Л. Социально-педагогическая работа в школе / В.Л. Березина // Воспитание школьников. – 1994. – № 5. – С. 2-3.

19. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : [підручник] / М. Т. Білуха. – Київ : АБУ, 2002. – 480 с.

20. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству / Д. Б. Богоявленская. – М.: Знание, 1981. – 96 с.

21. Боднар Л. В. Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Боднар Лілія Василівна. – О., 2006. – 254 с.
22. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 11-17.
23. Бондаренко Н. А. Профессиональная подготовка магистров социальной педагогики к осуществлению научно-исследовательской деятельности // Концепт. – 2013. – № 12 (декабрь). – ART 13264. – 0,5 п. л. – URL: <http://e-koncept.ru/2013/13264.htm>. – Гос. рег. Эл № ФС 77-49965. – ISSN 2304-120X.
24. Борисова Ю. В. Методологія та методи соціальних досліджень : [навчальний посібник] / Ю. В. Борисова. – К. : ДЦССМ, 2003. – 216 с.
25. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 96 с.
26. Бочарова В. Г. О некоторых методологических подходах к пониманию целостного процесса социализации воспитания и развития личности / В. Г. Бочарова // Теория и практика социальной работы : сб. науч. трудов. – М., Тула, 1993. – С. 34-49.
27. Бочарова В. Г. Педагогика отношений в социуме: перспективная альтернатива / В. Г. Бочарова. – М., 1991. – 134 с.
28. Бочарова В. Г. Педагогика социальной работы / В. Г. Бочарова. – М. : SYR-Аргус, 1994. – 256 с.
29. Брызгалова С. И. Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: теория и практика : [монография] / С.И. Брызгалова. – Калининград, 2004. – 151 с.
30. Бурая Н. П. Соціальна робота : [навч. посібник] / Н. П. Бурая. – Харків : Ун-т внутрішніх справ, 1995. – 104 с.

31. Буряк В. К. Навчальна науково-дослідницька робота студентів: Криворіз. пед. ун-т / В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова // Рад. шк. – 1990. – № 11. – С. 87-91.
32. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : [монографія] / Р. Х. Вайнола ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Запоріжжя : ХНРБЦ, 2008. – 460 с.
33. Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога : учеб. пособие [для студентов высш. пед. учеб. заведений] / Ю.В. Василькова. – М., 2001. – 159 с.
34. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. Т.В. Бусел]. – К.; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
35. Вітвицька С. С. основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
36. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : [навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
37. Вульфів Б. З. Исследования в области социальной педагогики: основания, научный аппарат, специфика организации / Б. З. Вульфів // Вестн. ун-та рос. акад. образования. – 1998. – № 1. – С. 35-45.
38. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 418 с
39. Галагузова М. А. Социальная педагогика : [учебное пособие] / М.А. Галагузова. – М. : Владос, 2003. – 386 с.
40. Галагузова Ю. Подготовка социальных педагогов: пора преодолеть противоречия / Ю. Галагузова // Социальная педагогика. – 2003. – № 1. – С. 97-101.
41. Галиуллина Ф. Ш. Фломирование навыков научно-исследовательской деятельности у студентов педагогического вуза /

Ф.Ш. Галиуллина : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Казань, 2003. – 212 с.

42. Галкина О. В. Роль и место понятия «организационно-педагогические условия» в терминологическом аппарате педагогической науки / О. В. Галкина : дисс ...канд. пед. наук : 13.00.01 – Самара, 2009. – 187 с.

43. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследование мышления в советской психологии. – М., 1966. – С. 236-277.

44. Гвоздева А. В. Педагогические условия развития субъектности студентов // Ученые записки: электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2012. - №4 (24). – Т.1. – режим доступа: <http://scientific-notes.ru/pdf/027-030.pdf>

45. Герасименко С.В. Научно-исследовательская деятельность преподавателей инновационного учебного заведения как объект управления [Электронный ресурс] / С. В. Герасименко. – Режим доступа к ресурсу : <http://borytko.nm.ru/papers/subject4/gerasimenko.htm>.

46. Герасимов Б. Н. Моделирование профессиональной деятельности менеджера / Б. Н. Герасимов // Менеджер. – 1997. – № 5. – С. 23-25.

47. Герасимов И. Г. Структура научного исследования: (философский анализ познавательной деятельности в науке) / И. Г. Герасимов. – М. : Мысль, 1985. – 215 с.

48. Гильмеева Р. Х. Системно-технологическая модель формирования исследовательской компетентности студента среднего профессионального образования педагогического профиля / Р. Х. Гильмеева // Казанский педагогический журнал. – 2008. – №8. – С. 101-110.

49. Гончаренко С. У. Метод / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти; Акад. пед. наук України / головний ред. В. Г. Кремін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 486-487.

50. Гребенев И. В. Теория обучения и моделирование учебного процесса / И. В. Гребенев, Е. В. Чупрунов // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2007. – № 1. – С. 28-32.

51. Гуменникова Т. Р. Проектна діяльність студента магістріуму, як ресурс підготовки його до особистісно орієнтованого виховання / Т.Р. Гуменникова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / ред. кол. О. Л. Ануфрієва та ін. – 2008. – Вип.10. – С. 9.

52. Гупан Н. Д. До питання становлення системи підготовки соціальних працівників в Україні / Н. Д. Гупан // Соціальна робота: Теорія, досвід, перспективи. – Ужгород : УДУ, 1999. – Ч. I. – С. 176-181.

53. Гурьянова М. П. Новая профессия в социальной сфере: [Подготовка специалистов по специальности «Социальная педагогика»] / М.П. Гурьянова // Специалист. – 1996. – № 11-12. – С. 28-29.

54. Гусякова Л. Г. Социальное партнерство : проблемы, реалии, перспективы / Гусякова Л. Г, Мишин А. К., Ткаченко В. В.; М-во образования Рос. Федерации [и др.]. – Барнаул, 2003. – 106 с.

55. Демидова Г. А. Организационно-педагогические условия формирования лидерского потенциала менеджера социально-трудовой сферы в рефлексивной среде дополнительного профессионального образования / Г. А. Демидова // Педагогические и психологические науки: материалы международной заочной научно-практической конференции. – электронный ресурс. – режим доступа : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/4625-2012-11-08-18-55-57>

56. Дзагкоева Н.А. Профессиональный портрет и специфика профессиональной деятельности социального педагога [Электронный ресурс] / Н. А. Дзагкоева // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Гуманитарные науки». – 2008. – № 6. – Режим доступа к ресурсу : <http://www.ncstu.ru>.

57. Дзюба С. Г. Міжнародна економіка (євроатлантична інтеграція в системі підготовки магістрів) : [навчальний посібник] / С. Г. Дзюба, І.Є. Подопріхіна. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 284 с.
58. Дипломированный социальный педагог: специфика профессиональной деятельности и система профессиональной подготовки / [под ред. М. А. Галагузовой]. – Екатеринбург, 1996. – 121 с.
59. Доброскок І. І. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів засобами проєктивної діяльності / І. І. Доброскок // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – №2. – С. 8-19.
60. Долгова Н.В. Мотивация научно-исследовательской деятельности студентов [Электронный ресурс] / Н. В. Долгова. – Режим доступа к ресурсу : e-lib.gasu.ru/vmu/arhive/2004/01/10.shtml.
61. Долговицкая Т. А. Основные виды исследовательской подготовки учителя в современной высшей школе / Т. А. Долговицкая // Проблемы педагогики средней и высшей школы : сб. науч. тр. молодых ученых / ред. Т.Б. Гребенюк, С.М. Конюшенко. — Калининград : Изд-во КГУ, 2004. – Вып. 1: Проблемы обучения и воспитания школьников и студентов. – С. 10-14.
62. Дослідницька діяльність учителя як компонент педагогічної творчості [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://konserg.ucoz.ua/load/24-1-0-223>.
63. Дружилов С. А. Обучение и стадии профессиональной компетентности / С. А. Дружилов // Непрерывное образование как условие развития творческой личности: сб. по матер. Фестиваля педагогического творчества, 28-29 августа 2000 г. – Новокузнецк : ИПК, 2001. – 174 с.
64. Дружинин В. Н. Психодиагностика общих способностей / В.Н. Дружинин. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 224 с.
65. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : [монографія] / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк,

О.Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т ім. І.Франка, 2003. – 192 с.

66. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм. – М. : Наука, 1996. – 122 с.

67. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности : монография / М.И.Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

68. Егорова Т.А. Развитие исследовательских способностей старших дошкольников : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Т. А. Егорова. – М., 2006. – 22с.

69. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремінь]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

70. Жуков В. И. Университетское образование: история, социология, политика / В. И. Жуков. – М. : Академический Проект, Московский гос. социальный ун-т, 2003. – 382 с.

71. Заверико Н.В. Науково-методичні основи технології підготовки фахівців соціальної педагогіки та психології [Електронний ресурс] / Н.В. Заверико, Л. І. Міщик // Вісник Запорізького університету. Серія «Педагогічні науки». – 2002. – №1. – Режим доступу : web.znu.edu.ua/herald/articles/2353.pdf.

72. Загвязинский В. И. Методология и методика педагогических исследований / В. И. Загвязинский. – Тюмень, 1976. – 84 с.

73. Загвязинский В. И. Объект и предмет социальной педагогики / В. И. Загвязинский // Образование в Сибири. – 1998. – № 1. – С. 113-117.

74. Загвязинский В. И. Учитель как исследователь / В.И. Загвязинский. – М. : Знание, 1980. – 96 с.

75. Закон України «Про освіту». – К. : Генеза, 1996. – 36 с.

76. Закон України Про вищу освіту (ст. 8) м. Київ, 17 січня 2002 року. N 2984-III.

77. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова. – Ижевск : ИЦПКПС, 2001. – 98 с.
78. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
79. Зимняя И. А. Подготовка социального работника как многоуровневый процесс / И. А. Зимняя // Социальная работа. – 1992. – № 6. – С. 85-91.
80. Зимняя И. А. Профессиональные роли и функции социального работника (общие проблемы подготовки специалиста) // Российский журнал социальной работы. – 1995. – № 1. – С. 79-82.
81. Зимняя И. А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель) // Проблемы качества образования. Кн. 2. – М. ; Уфа : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 354 с.
82. Зінковський Ю. Ф. Зміст вищої освіти / Ю. Ф. Зінковський // Енциклопедія освіти ; Акад. пед. наук України / головний ред. В. Г. Кремін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 321-322.
83. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. – К.; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10-18.
84. Иванченко А. В. Соціально-педагогічна підготовка вчителя / А.В. Иванченко, А. А. Сбруєва. – Житомир : ЖДПУ, 2000. – 112 с.
85. Избаш С.С. Проектна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. С. Избаш. – К., 2007. – 20 с.

86. Казанский О. А. Педагогика как любовь / О. А. Казанский. – М. : Российское педагогическое агенство, 1996. – 133 с.
87. Канке В. А. Философия : учебное пособие [для студентов высших и средних специальных учебных заведений] / В. А. Канке. – М. : Логос, 2001. – 272 с.
88. Капська А.Й. Соціальна педагогіка : [підручник] / А. Й. Капська. – 5-те вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
89. Карпенко О. Г. Роль соціально-педагогічного моніторингу при визначенні професійної готовності студентів до соціальної роботи / О.Г. Карпенко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2007. – № 3. – С. 14-20.
90. Келасьев В. Н. Диагностика профессиональных способностей, система профессионального отбора социальных педагогов и социальных работников / В. Н. Келасьев. – М., Российская академия образования, 1994. – 127 с.
91. Кирилова Г. И. Исследовательская компетентность специалиста информационного общества / Г. И. Кирилова // Educational Technology & Society. – 2008. – № 11(4). – С. 4-12.
92. Князян М. О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань / М. О. Князян. – Ізмаїл, 1998. – 176 с.
93. Князян М. О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань (на базі вивчення іноземних мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. О. Князян. – Одеса, 1998. – 20 с.
94. Ковалева А.И. Социализация [Электронный ресурс] / А. И. Ковалева // Энциклопедия гуманитарных наук. – 2004. – №1. – Режим доступа к ресурсу : www.zpu-journal.ru/e-zpu/2008/3/Lukov_AV/ - 77к.

95. Коваль В.О. Особливості валеологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Коваль Владислав Олександрович. – Запоріжжя, 2006. – 229 с.
96. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка/соціальна робота : навчальний посібник / Коваль Л. Г., Зверєва І. Д., Хлебик С. Р. К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
97. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : [навчальний посібник] / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 2-е видання, перероблене і доповнене. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 208 с.
98. Комарова Ю. А. Научно-исследовательская компетентность специалистов : функционально-содержательное описание / Ю. А. Комарова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена: научный журнал. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2008. – Вып. 11 (68). С. 69-77. – (Серия «Психолого-педагогические науки»).
99. Компетентностный подход в педагогическом образовании : коллективная монография / [В. А. Козырев, Н. Ф. Радионова, А. П. Тряпицина и др.]. – СПб. : Издательство РПГУ им. А.И. Герцена, 2004. – 392 с.
100. Комуникативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / [за ред. А.Й. Капської]. – К. : ДЦССМ, 2003. – 87 с.
101. Коновалова Т.В. Содержание обучения будущих социальных педагогов технологии поддержки инициативы старшеклассников [Электронный ресурс] / Т. В. Коновалова // Вестник СамГУ. – 2006. – №5\2 (45). – Режим доступа к ресурсу : www.ssu.samara.ru/~vestnik/gum/2006web10-3/pedi/20060101.pdf.
102. Конт О. Дух позитивной философии (Слово о положительном мышлении) / О. Конт ; [перевод с французского И. А. Шапиро]. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 256 с.

103. Копельчак М. Використання дослідницьких методів навчання у професійній підготовці / М. Копельчак // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-метод. журнал / гол. ред. Н. Г. Ничкало. – Львів, 1997. – № 3-4. – Ч. 1. – С. 197-200.

104. Корзун А.В. Об организации исследовательской деятельности учащихся педагогического колледжа [Электронный ресурс] / А. В. Корзун. – Режим доступа к ресурсу : kojevnikova.usoz.ru/load/0-0-0-18-20.

105. Короткова Р. І. Деякі аспекти формування творчої особистості майбутнього соціального педагога / Р. І. Короткова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – №3. – С. 32-38.

106. Корчагина М. В. Модель формирования готовности к научно-исследовательской деятельности будущих педагогов профессионального обучения / М. В. Корчагина // Известия Российского государственного университета шимени А. И, Герцена. – 2010. - №121. – С. 120-124.

107. Костюк Г. С. Профессиональное самоопределение как фактор формирования личности / Г. С. Костюк // Вопросы психологи. – 1967. – № 5. – С. 183-184.

108. Коточигова Е. В. Креативность как составляющая профессионально важных качеств педагога / Е. В. Коточигова // Повышение квалификации педагогических кадров : материалы межрегиональной научно-практической конференции, посвященной 60-летию ЯИРО / под ред. проф. Г. К. Селевко. – Ярославль : ЯИРО, 2000. – С. 69-73.

109. Краевский В. В. Методология педагогики : [пособие для педагогов-исследователей] / В. В. Краевский. – Чебоксары : Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с.

110. Краевский В. В. Методология педагогического исследования : [пособие для педагога-исследователя] / В. В. Краевский. – Самара, 1994. – 165 с.

111. Краевский В. В. Общие основы педагогики : учебное пособие [для студентов и аспирантов педвузов] / В. В. Краевский. – М., Волгоград : Перемена, 2002. – 163 с.

112. Краевский В. В. Три измерения в педагогике / В. В. Краевский // М. Н. Скаткин и современное образование : материалы научно-практ. конф. : в 2-х т. – М., 2000. – Т. 1. – С. 11-17.

113. Крутов С. Роль исследовательской познавательной деятельности в системе подготовки учителей физики в педвузе / С. Крутов, Е. Д. Сортыяков // Вестник молодых ученых : сборник научных работ / ред. Бабин В.Г., ред. В. П. Долговых, ред. Н. В. Долгова [и др.]. – Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2004. – № 1. – С. 33-34.

114. Кубицький С. О. Науково-дослідна підготовка магістрів соціальної педагогіки: особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи до проблеми / С. О. Кубицький, Н. О. Рептук // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 63. – С. 20.

115. Кубицький С. О. Формування творчої особистості магістра: інтегративний аспект / С. О. Кубицький, Н. О. Рептук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – Вип. 155, Ч. 1. – С. 140. – (Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»).

116. Кузнецов И. Н. Научные работы: методика подготовки и оформления / И. Н. Кузнецов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн. : Амалфея, 2000. – 544 с.

117. Кузьмина Н. В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / Н. В. Кузьмина. М. : Рос. акад. управления, 1993. — 73 с.

118. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. В. Кузьмина. – К. : Высшая школа, 1989. – 167 с.

119. Кузьмина Н. В. Профессионализм педагогической деятельности : [монография] / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 1993. – 412 с.
120. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : [навчальний посібник] / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
121. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Л.Н. Куликова. – Хабаровск, 1997. – 315 с.
122. Кульневич С. В. Педагогика личности от концепций до технологий : учеб.-практич. пособие [для учителей и классных руководителей, студентов, магистрантов и аспирантов] / С. В. Кульневич. – Ростов-н/Д : Творческий центр «Учитель», 2001. – 160 с.
123. Лавриненко И. М. Личность и профессиональная деятельность социального работника (международный опыт) / И. М. Лавриненко // Российский журнал социальной работы. – 1996. – № 2. – С. 110-119.
124. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : [монографія] / Н.М. Лавриченко. – К. : Віра ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
125. Ларионова И.А. Интегративно-дифференцированное содержание профессиональной подготовки социальных работников и социальных педагогов [Электронный ресурс]. / И. А. Ларионова // Вестник Башкирского университета. – 2007. – Т. 12. – №4. – Режим доступа к ресурсу : www.bashedu.ru/str_n_col/vestnic/2007-4/68.pdf.
126. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1975. – 304 с.
127. Лернер И. Я. Проблемное обучение / И. Я. Лернер. – М. : «Знание», 1974. – 64 с.
128. Липский И. А. Анализ информационных потоков в социальной педагогике / И. А. Липский // Актуальные проблемы информатики и информационных технологий: материалы VI Тамбовской межвузовской научно-практической конференции, сентябрь 2002 г. – Тамбов, 2002. – С. 73-81.

129. Липский И. А. Методологические основы социальной педагогики / И. А. Липский // Актуальные проблемы теории и практики социальной педагогики : материалы 9-х научно-педагогических чтений факультета социальной педагогики РГСУ. – М. : Перспектива, 2006. – Ч.1. – С. 15-27.

130. Липский И. А. Методология социальной педагогики: структура и функции / И. А. Липский // Актуальные проблемы социальной педагогики: теория и практика; Материалы XII социально-педагогических чтений факультета социальной работы, педагогики и ювенологии, 27 марта 2009 г. – М. :РГСУ, 2009. – С. 44-54.

131. Литовченко В. Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР : дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Литовченко В.Н. – Минск, 1990. – 197 с.

132. Лодкина Т. В. Социальная педагогика. Защита семьи и детства : [монография] / Т. В. Лодкина. – М. : Академия, 2003. – 182 с.

133. Ложакова Е. А. Педагогические условия и принципы обеспечения эффективности процесса формирования информационной компетентности студентов музыкальных специальностей в ходе обучения информатике / Е. А. Ложакова // Вестник РУДН. – 2011. – №3. – С. 3-6.

134. Ломов Б. Ф. Проблема социального и биологического в психологии / Б. Ф. Ломов // Системность в психологии. – М. : Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – С. 115-150.

135. Лукашевич О. Н. Научно-исследовательская деятельность как средство развития творчества студентов в образовательной системе педагогического вуза / О. Н. Лукашевич : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Карачаевск, 2002. – 188 с.

136. Лунева Л. П. Профессиональная подготовка специалиста социальной сферы в аспекте модернизации образования / Л. П. Лунева // Социально-педагогическая деятельность: проблемы и перспективы :

материалы научно-практической конференции / Самарский государственный университет. – Самара, 2006. – С. 17-21.

137. Лютенс Ф. Организационное поведение / Фред Лютенс ; [пер. с англ. 7-го изд.]. – М. : ИНФРА-М, 1999. – XXVIII. – 692 с.

138. Мазилев В.А. Подготовка научных кадров и формирование научно-исследовательских компетенций [Электронный ресурс] / В.А. Мазилев. – Режим доступа к ресурсу : smolsoc.ru/index.php/home/.../1392-2011-03-19-16-16-07.

139. Мальований Ю. І. Форми навчання / Ю. І. Мальований // Енциклопедія освіти ; Акад. пед. наук України / головний ред. В. Г. Кремін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 965-967.

140. Мараш Я. Н. Студенческий научно-исследовательский кружок / Я. Н. Мараш. – 2-ое изд. испр. и доп. – Минск : Университетское, 1989. – 133 с.

141. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1996. – 308 с.

142. Микешина Л. А. Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования / Л.А. Микешина. – М. : Прогресс-Традиция, МПСИ, Флинта, 2005. – 464 с.

143. Микитюк О.М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти України в ХІХ ст. : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Микитюк О. М. – Х., 2003. – 405 с.

144. Миниханова С. А. Индивидуализация профессиональной подготовки социальных педагогов / С. А. Миниханова : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Нижний Новгород, 2005. – 223 с.

145. Митина Г. В. Исследовательская деятельность – одна из форм профессиональной самореализации педагогов начальной школы / Г.В. Митина, С. Г. Рудкова // Начальная школа. – 2009. – №8. – С. 26-31.

146. Митяева А. М. Направленность содержания многоуровневого высшего образования на развитие учебно-исследовательской

компетентности бакалавров и магистров / А. М. Митяева // Управление общественными и экономическими системами. – 2007. – №1. – С. 1-9.

147. Мищик Л. И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты) : [монография] / Л. И. Мищик. – Запорожье : ИПК «Запоріжжя», 1996. – 104 с.

148. Міністерство освіти і науки України / Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). – № 1/9-168. – 25.04.2001.

149. Молчанов С.Г. Профессиональная компетентность и система повышения квалификации педагогических и управленческих работников [Электронный ресурс] / С. Г. Молчанов. – Режим доступа к ресурсу : nro.nnov.ru/?id=996.

150. Моляко В. А. Рейтинг уровня подготовки специалистов / В.А. Моляко // Среднее специальное образование. – 1991. – № 11. – С. 21-22.

151. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учебное пособие [для студентов пед. вузов] / А. В. Мудрик ; под ред. В.А. Сластенина. – М. : Академия, 2003. – 212 с.

152. Мустаева Ф. А. Социальная педагогіка : [уч. для вузов] / Ф.А. Мустаева. – М. : Академический Проект, 2003. – 528 с.

153. Мухров И. С. Условия формирования профессиональной компетентности молодых квалифицированных рабочих в системе начального профессионального образования / И. С. Мухров // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3. – С. 124-128.

154. Научно-исследовательская работа в системе подготовки учителя инновационного типа . Сб. научных трудов. – Ленинград : ЛГПИ, 1990. – 63 с.

155. Никитина Е. Ю. Новые подходы к преподаванию в ВУЗе / Ю. А. Никитин, Е. Ю. Никитина // Технологического-экономического образование в XXI веке: материалы 4-ой международной конференции. – Бийск, 2005. – С. 43-45.

156. Никитина Е.Ю. Теория и практика подготовки будущего учителя к управлению дифференциацией образования / Е. Ю. Никитина : дис. ... д-ра. пед. наук. – Челябинск, 2001. – 427 с.

157. Никитина Л. Основные направления и методы социально-педагогической работы / Л. Никитина // Воспитание школьников. – 2000. – № 9. – С. 13-15.

158. Никитина Л. Содержание работы социального педагога в образовательном учреждении / Л. Никитина // Воспитание школьников. – 2001. – № 1. – С. 31-33.

159. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 9-22.

160. Ничкало Н. Г. Сучасні проблеми розвитку системи неперервної професійної освіти : вітчизняний і зарубіжний досвід / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта, філософія, педагогічні парадигми, прогноз / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 58-81.

161. Новиков А. М. Методология научного исследования / А.М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком. – 280 с.

162. Новикова С. С. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе / С. С. Новикова, А. В. Соловьев. – М. : Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. – 496 с.

163. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання / О. Новікова // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 1-2. – С. 5-15.

164. Обухов А. С. Исследовательская позиция и исследовательская деятельность: что и как развивать? / А. С. Обухов // Исследовательская работа школьников. – 2003. – № 4. – С. 18-23.

165. Обучение социальной работе: состояние и перспективы. Материалы Международных Конгрессов Школ социальной работы. – М. : АСОПИР, 1997. – 285 с.

166. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога : учебное пособие / Р. В. Овчарова. – М. : ТЦ Сфера, 2002. – 412 с.

167. Овчинникова М.В. Дослідницькі вміння вчителів математики у системі професійної підготовки [Електронний ресурс] / М. В. Овчинникова // Журнал «Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития». – 2009. – Вып. №3. – Режим доступа до журналу : intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-.

168. Осипова С.И. Развитие исследовательской компетентности одаренных детей [Електронний ресурс] / С. И. Осипова. – Режим доступа к ресурсу : actualresearch.ru/nn/2009_3/Article/pedagogy/ushakovaov3.htm.

169. Основы вузовской педагогики : [учеб. пособ. для студ. ун-та /отв. ред. Н. В. Кузьмина, М. А. Уркин]. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1972. – 311 с.

170. Основы педагогического мастерства : учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений / [И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. Н. Тарасевич и др.] ; под ред. И. А. Зязюна. – М. : Просвещение, 1989. – 302 с.

171. Павленко П. Д. Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности / П. Д. Павленко. – М. : «Дашков и К», 2004. – 296 с.

172. Пащенко С.Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Пащенко Світлана Юріївна. – Запоріжжя, 2000. – 176 с.

173. Педагогічна практика : [навч.-метод. посіб. / уклад. : А. В. Іванченко, О. А. Дубасенюк, А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова]. – Житомир : ЖДУ, 2005. – 126 с.

174. Петренко В. Практична підготовка соціальних педагогів до особистісно-орієнтованого виховання / Вікторія Петренко // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 2006. – Вип. 316 : Педагогіка та психологія. – С. 125-128.

175. Пискунова Е.В. Проблемы организации исследовательской деятельности обучающихся в системе уровневого образования [Электронный ресурс] / Елена Витальевна Пискунова. – Режим доступа к ресурсу : <http://www.emissia.org/offline/2009/1342.htm>.

176. Подготовка научных кадров и формирование научно-исследовательских компетенций : монография / [под ред. М. В. Новикова]. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2009. – 211 с.

177. Поддьяков А. Н. Исследовательское поведение, интеллект и творчество / А. Н. Поддьяков // Исследовательская работа школьников. – 2002. – № 2. – С. 29-42.

178. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование : [монография] / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвіта, 2000. – 250 с.

179. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии / М. Полани ; [пер. с англ. М. Б. Гнедовского, Н. М. Смирновой, Б. А. Старостина] / под ред. В. А. Лекторского, В. А. Аршинова – М., 1985. – 344 с.

180. Поліщук В. А. Соціальний педагог у сфері професійної діяльності / В. А. Поліщук // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2001. – № 1. – С. 153-161.

181. Поліщук В. А. Концептуальні засади моделі підготовки соціально-педагогічних кадрів в Україні / В. А. Поліщук // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики : Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції 29-31 жовтня 2002 року. – К., 2002. – С. 59-68.

182. Полонский В. М. Структура результата научно-педагогического исследования / В. М. Полонский // Педагогика. – 1998. – № 7. – С. 26-31.

183. Полякова О. М. Технологія соціально-педагогічної практики в соціальних службах : метод. посібник [для студентів напряму підготовки

8.010105 «Соціальна педагогіка»] / Ольга Михайлівна Полякова. – Суми : Сум ДПУ, 2009. – 88 с.

184. Попов О.А. Содержание и характеристика научного исследования [Електронний ресурс] / О. А. Попов. – Режим доступа к ресурсу : <http://psystat.at.ua/publ/3-1-0-13>.

185. Равлюк Т.А. Методологічні підходи до проектування переддипломної соціально-педагогічної практики [Електронний ресурс] / Т. А. Равлюк // Сьома Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Сучасний соціокультурний досвід 2010». – Режим доступу до ресурсу : <http://intkonf.org/ravlyuk-ta-metodologichni-pidhodi-do-proektuvannya-pereddiplomnoyi-sotsialno-pedagogichnoyi-praktiki/>.

186. Рептух Н. О. До питання проектування педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки / Н.О. Рептух // Освіта дорослих як фактор соціалізації і соціального захисту окремих категорій населення : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 21-23 березня 2012 року). – Черкаси, 2012. – С. 115-117.

187. Рептух Н. О. Експериментальна перевірка реалізації педагогічних умов науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки в умовах ВНЗ / Н. О. Рептух // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – 2011. – Додаток 2 до № 3. – Т. 3 (28). – С. 220-227.

188. Рептух Н. О. Зміст, форми і методи науково-дослідної підготовки магістрів / Н. О. Рептух // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НАОУ, 2010. – Вип. 3 (16). – С. 72-75.

189. Рептух Н. О. Напрями підготовки магістрів соціальної педагогіки / Н. О. Рептух // Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 14-17 вересня 2011 року). – К. : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2011. – С. 43-45.

190. Рептух Н. О. Науково-дослідна підготовка магістрів: сутність та призначення основних форм наукового дослідження / Н. О. Рептух // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Спецвип. 5. – Ч. III. – С. 56.

191. Рептух Н. О. Науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки: особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи до проблеми / Н. О. Рептух, С. О. Кубіцький // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 63. – С. 20-24.

192. Рептух Н. О. Науково-дослідницька підготовка магістрів соціальної педагогіки: категорійно-понятійний аналіз проблеми дослідження / Н.О. Рептух // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 65. – С. 93-98.

193. Рептух Н. О. Науково-дослідницька підготовка магістрів: сутність та призначення основних форм наукового дослідження / Н. О. Рептух // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Спецвип. 5. – Ч. 3. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 56-62.

194. Рептух Н. О. Організаційно-педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки / Н. О. Рептух // Вісник Черкаського університету / Серія «Педагогічні науки». – Черкаси, 2011. – Вип. 203. – Ч. 2. – С. 81-86.

195. Рептух Н. О. Організація науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки: метод. реком. / Н. О. Рептух, С.О. Кубіцький. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2012. – 73 с.

196. Рептух Н. О. Підготовка до науково-дослідної діяльності магістрів як науково-теоретична проблема / Н. О. Рептух // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НАОУ, 2009. – Вип. 4 (12). – С. 54-59.

197. Рептух Н. О. Підготовка до науково-дослідної діяльності магістрів як науково-теоретична проблема / Н. О. Рептух // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НАОУ, 2009. – Вип. 4 (12). – С. 54.

198. Рептух Н. О. Порівняльний аналіз змісту підготовки магістрів у системі вищої освіти України та за кордоном / Н. О. Рептух // Збірник наукових праць Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка / Серія «Педагогічні науки». – Кременець : КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2010. – Вип. 1 (3). – С. 92-98.

199. Рептух Н. О. Посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідницької діяльності: метод. реком. / Н. О. Рептух, І. В. Сопівник. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2011. – 43 с.

200. Рептух Н. О. Психолого-педагогічна сутність науково-дослідної діяльності як основного компоненту професійної підготовки магістрів вищого навчального закладу освіти / Н. О. Рептух // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – Вип. 24. – С. 464-468.

201. Рептух Н. О. Розробка моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки в умовах навчання у ВНЗ / Н.О. Рептух // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 26. – С. 263-268.

202. Рептух Н. О. Стан сформованості науково-дослідної компетентності магістрів соціальної педагогіки: результати дослідження / Н.О. Рептух // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». – К., 2011. – Вип. 159. – Ч. 2. – С. 141-148.

203. Рептух Н. О. Сутність та особливості науково-дослідної підготовки магістрів в системі вищої професійної освіти / Н. О. Рептух // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НАОУ, 2010. – Вип. 5 (18). – С. 85-88.

204. Рептух Н. О. Сутність та структура науково-дослідницької діяльності магістрів соціальної педагогіки / Н. О. Рептух // Вісник Черкаського університету / Серія «Педагогічні науки». – Черкаси, 2012. – Вип. 30 (243). – С. 46-50.

205. Рептух Н. О. Умови формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки / Н. О. Рептух // Освіта дорослих як фактор соціалізації і соціального захисту окремих категорій населення : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 15-16 лютого 2011 року). – Черкаси, 2011. – С. 103-105.

206. Рептух Н. О. Формування творчої особистості магістра: інтегративний аспект / Н. О. Рептух, С. О. Кубицький // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». – К., 2010. – Вип. 155. – Ч. 1. – С. 140-146.

207. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; [пер. с англ. / общ. ред. и предисл. Е. И. Исениной]. – М. : Изд. группа «Прогресс-Универс», 1994. – 480 с.

208. Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия. Теория личности / К. Роджерс ; [пер с англ.]. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 1997. – 320 с.

209. Розанов В. В. О понимании / В. В. Розанов. – СПб. : Наука, 1994. – 528 с.

210. Романов П. Ю. Формирование исследовательских умений обучающихся в системе непрерывного педагогического образования : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Романов П. Ю. – Магнитогорск, 2003. – 385 с.

211. Рузавин Г. И. Методология научного исследования / Г. И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
212. Рябова Т. А. Подготовка к научно-педагогическим исследованиям в вузе / Т. А. Рябова // Педагогическое образование в Калининградской области: история, перспективы развития и сотрудничества : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвященной 20-летию образования пед. фак., 19-20 дек. 2003 г. – Калининград : Изд-во КГУ, 2004. – (Актуальные проблемы подготовки специалистов педагогического профиля). – С. 41-43.
213. Сабитов В. А. Основы научных исследований : [учебное пособие] / В. А. Сабитов. – М., 2002. – 138 с.
214. Савенков А. И. Исследовательское обучение и проектирование в современном образовании / А. И. Савенков // Исследовательская работа школьников. – 2004. – № 1. – С. 22-32.
215. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского обучения школьников / А. И. Савенков // Фізика: проблеми викладання. – 2007. – № 3. – С. 14-24.
216. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка. Курс лекцій : [навчально-методичний посібник] / Н.А. Сейко. – Житомир : ЖДУ, 2002. – 259 с.
217. Семено А. А. Социально-педагогическое проектирование как технология профессиональной подготовки социальных педагогов в вузе / А. А. Семено : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Шуя, 2010. – 188 с.
218. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования образовательных систем : [монография] / В. В. Сериков. – М. : Знание, 1999. – 272 с.
219. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : [підручник] / С.О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
220. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : [монографія] / С. О. Сисоєва. – К. : Книжкове видавн. «Каравела», 1998. – 150 с.

221. Слостенин В. А. Социальный педагог и социальный работник: Личность и профессия / В. А. Слостенин // Теория и практика социальной работы: Отечественный и зарубежный опыт. – М. : Тула, 1993. – С. 265-272.
222. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. А.Й. Капської та ін. – К. :УДЦССМ, 2000. – 119 с.
223. Смирнов В. И. Общая педагогика в тезисах, дефинициях, иллюстрациях : [словарь-справочник] / В. И. Смирнов. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 416 с.
224. Сморгочова В. П. Проблемы социально-педагогического образования: как коммуникативный подход / В. П. Сморгочова // Педагогическое образование и наука. – 2004. – № 1. – С. 24-27.
225. Соколов А. А. Социальный педагог – объект социального исследования / А. А. Соколов // Школьные технологии. – 2001. – № 5. – С. 181-184.
226. Сопівник І. Науково-дослідницька робота студентів як складова їхньої професійної компетентності [Електронний ресурс] / Ірина Сопівник. – – Режим доступу до ресурсу : www.ukrbook.net/visnyk_pok_08.htm.
227. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога : [навч. посіб.] / В. Є. Сорочинська. – К. : Кондор, 2005. – 198 с.
228. Социальная педагогика : [курс лекций / под общей ред. М.А. Галагузовой]. – М. : Гуманитарный изд. Центр ВЛАДОС, 2000. – 416 с.
229. Социальная педагогика : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / [под ред. проф. В. А. Никитина]. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 272 с.
230. Социальная работа: теория и практика : учеб. пособ. / [отв. ред. Е. И. Холостова]. – М. : ИНФА-М., 2001. – 427 с.
231. Социальный педагог: проблемы подготовки и профессионального становления : монография / [Л. И. Воронова, Л. И. Родина, О. В. Петров и др.]. – Самара : Изд-во СамГУ, 2001. – 184 с.
232. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / [під заг. ред. І. Д. Зверєвої]. – К. : Етносфера, 1994. – 119 с.

233. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. С. Спіцин. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 120 с.

234. Стрельский В. И. Основы научно-исследовательской работы студентов / В. И. Стрельский. – Киев, 1981. – 151 с.

235. Стрижков А. Е. Организационные формы научно-исследовательской работы студентов и молодых ученых в медицинском вузе [Электронный ресурс] / А. Е. Стрижков. – Режим доступа к ресурсу : <http://rosmu.ru/activity/opinions/31.html>.

236. Сучасні педагогічні технології : навчально-методичний посібник / [авт.-уклад. Е. І. Федорчук]. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006. – 112 с.

237. Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи ХХІ століття : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 14-17 вересня 2011 року. – К. : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2011. – С. 43.

238. Технологии социальной работы / [учебник под общ. ред. проф. Е. И. Холостовой]. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 400 с.

239. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді : методичний посібник / [О. В. Вакуленко, В. Г. Захарченко, О. Г. Карпенко та ін.]. – К., 2003. – 86 с.

240. Титова Г. Ю. Организация самостоятельной работы студентов педвуза на основе контекстного подхода в профессиональной подготовке социальных педагогов / Г. Ю. Титова : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Томск, 2005. – 192 с.

241. Ткаченко Т. Е. Адаптация к учебно-исследовательской деятельности молодежи в учебных учреждениях в процессе получения базовой специальности / Т. Е. Ткаченко, С. В. Ткаченко // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – № 2 – С. 87-88.

242. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. Ожегов, Н. Шведова. – Режим доступа к ресурсу : <http://www.slovopedia.com/4/200/651465.html>.

243. Томас А. Д. О формировании мотивационной готовности студентов к будущей профессиональной деятельности / А. Д. Томас // Психология : Респ. науч.-метод. зб. – К. : Рад. школа, 1984. – Вып. 23. – С. 85-93.

244. Тряпицына А. П. Социальная роль кафедр педагогики на современном этапе развития отечественного образования» / А. П. Тряпицына // Социальная значимость кафедр педагогики (послесловие юбилейной конференции 11-13 октября 2006 г.) : сборник докладов и выступлений / сост. Писарева С.А., Пискунова Е.В., Тряпицына А.П. ; под ред. профессора А. П. Тряпицыной. – СПб., 2007. – С. 15-20.

245. Урманцев Ю. А. О формах постижения бытия / Ю. А. Урманцев // Вопросы философии. – 1993. – № 4. – С. 89–105.

246. Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Фалинська Зоряна Зенонівна. – Л., 2006. – 284 с.

247. Фаренік С. Логіка та методологія наукового дослідження / С. Фаренік. – К. : Видавництво УАДУ, 2002. – 337 с.

248. Филонов Г. Н. Социально-педагогическая теория: сущность и тенденции развития / Г. Н. Филонов // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 36-42.

249. Чечель И. Метод проектов: субъективная и объективная оценка результатов / И. Чечель // Директор школы. – 1998. – № 4. – С. 7-12.

250. Чугайнова О.Г. Формирование исследовательских умений студентов в учебной деятельности [Электронный ресурс] / О. Г. Чугайнова // По материалам научно-практической конференции «VI Знаменские чтения», 4 марта 2007 г. – Сургут, 2007. – Режим доступа к ресурсу : www.sever.eduhmao.ru/var/db/files/15654.chugajnova-o.doc.

251. Шадриков В. Д. Личностные качества педагога как составляющие профессиональной компетентности / В. Д. Шадриков // Вестник Ярославского государственного университета им. П.Г.Демидова. – 2006. – № 1. – С. 15-21. – (Серия: Психология).

252. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : [навч. посіб.] / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

253. Шашкина М. Б. Формирование исследовательской деятельности студентов педагогического вуза в условиях реализации компетентностного подхода : [монография] / М. Б. Шашкина., А. В. Багачук. – Красноярск : Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева, 2006. – 240 с.

254. Шикун А. И. Социологический практикум : [учебное пособие] / А.И. Шикун. – Мн. : Амалфея, 2000. – 208 с.

255. Шилова О. Н. Как разрабатывать эффективный учебно-методический пакет средствами информационных технологий: Методическая лаборатория программы intel / О. Н. Шилова, М. Б. Лебедева. – М., 2006. – 150 с.

256. Шкерина Т. А. Исследовательская компетентность в структуре ключевых компетентностей бакалавра – будущего педагога / Т.А. Шкерина // Развитие непрерывного образования: по материалам II Всероссийской научно-практической конференции, Красноярск ; в 2 т., 23-24 апреля 2009 года / отв. ред. Е.Н. Белова. – Красноярск, 2009. – С. 249-254.

257. Шмелева Н. Б. Профессионально-личностное развитие социального работника : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. Б. Шмелева. – М., 1997. – 40 с.

258. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Эрик Эрикссон ; [пер. с англ. / общ. ред. и предисл. А. В. Толстых]. – М. : Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

259. Эрикссон Э. Х. Детство и общество / Э. Х. Эрикссон. – СПб. : Летний сад, 2000. – 415 с.

260. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : Добросвет, 1999. – 596 с.

261. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 37-41.

262. Якунин В. А. Педагогическая психология : [учебное пособие] / В. А. Якунин. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А. : Изд-во «Полиус», 1998. – 639 с.

263. A university for the 21st century / [J. James Duderstadt]. – The University of Michigan Press, 2000. – 358 p.

264. Barbour R. Social Work Education: Tackling the Theory-Practice Dilemma / R. Barbour // British Journal of Social Work. – 1984. – No. 14 (6). – P. 557-577.

265. Casson P. Social Work Courses: Their Structure and Content (Study 5) / Casson P. – London, Central Council for Education and Training in Social Work, 1982.

266. Reptuh N., Kubitsky S. Peculiarities of research training project plan for masters of social pedagogy / Reptuh N., Kubitsky S. // Trendy ve vzdělávání informační technologie a technické vzdělávání «TVV 2013» mezinárodní vědecko-odborná conference (Olomouci, konaná 19. a 20. června 2013). – Olomouci, 2013. – С. 587-591.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник

**стану науково-дослідницької підготовки магістрів
соціальної педагогіки**

Шановна/ий колего! Нами проводиться емпіричне дослідження на тему «Педагогічні умови науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки». Задля визначення об'єктивного стану науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки ми розраховуємо на Ваші відверті й компетентні відповіді.

Дякуємо за співробітництво!

Увага! Оцінювання рівня науково-дослідної підготовки магістрів з соціальної педагогіки проводиться за 5-ти бальною шкалою від 1 до 5, де 1 – мінімальна оцінка, а 5 – максимальна.

I. Будь ласка, зазначте:

Стаж Вашої педагогічної діяльності _____

Стаж Вашої науково-дослідної діяльності _____

Ваш вчений ступінь _____

Ваше вчене звання _____

II. Загально-професійна підготовка

а) Зміст науково-дослідницької підготовки майбутніх магістрів

Оцініть ефективність змісту науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки:

1. Відповідність навчальних планів завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

2. Відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

3. Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідницької підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

4. Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

5. Ефективність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5

6. Ефективність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

б) Форми науково-дослідницької підготовки майбутніх магістрів

Оцініть ефективність зазначених форм професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки щодо формування у них науково-дослідної компетентності

1. Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень – 1 2 3 4 5

2. Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями – 1 2 3 4 5

3. Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках – 1 2 3 4 5

4. Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах – 1 2 3 4 5

5. Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах – 1 2 3 4 5

6. Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах – 1 2 3 4 5

в) Методи науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів

Оцініть рівень впровадження у професійну підготовку магістрантів методів науково-дослідної діяльності

1. Аналіз – 1 2 3 4 5

2. Синтез – 1 2 3 4 5
3. Абстрагування – 1 2 3 4 5
4. Узагальнення – 1 2 3 4 5
5. Моделювання – 1 2 3 4 5
6. Ідеалізація – 1 2 3 4 5
7. Конкретизація – 1 2 3 4 5
8. Аналогія – 1 2 3 4 5
9. Індукція – 1 2 3 4 5
10. Дедукція – 1 2 3 4 5
11. Спостереження – 1 2 3 4 5
12. Бесіда – 1 2 3 4 5
13. Інтерв'ю – 1 2 3 4 5
14. Анкетування – 1 2 3 4 5
15. Рейтинг – 1 2 3 4 5
16. Контент-аналіз – 1 2 3 4 5
17. Експертне опитування – 1 2 3 4 5
18. Тестування – 1 2 3 4 5
19. Соціометрія – 1 2 3 4 5
20. Вивчення продуктів діяльності – 1 2 3 4 5

III. Керівництво написанням магістерської кваліфікаційної роботи

А) Використовуючи Ваш практичний досвід керування написанням майбутніми магістрами випускних кваліфікаційних робіт, оцініть рівень **самостійності та ініціативності** магістрантів у запропонованих видах робіт.

1. Вибір теми дослідження – 1 2 3 4 5
2. Робота з літературою – 1 2 3 4 5
3. Проведення емпіричного дослідження – 1 2 3 4 5
4. Формулювання висновків дослідження – 1 2 3 4 5
5. Оформлення результатів роботи – 1 2 3 4 5

6. Впровадження результатів магістерського дослідження – 1 2 3 4 5

Б) Оцініть **основні труднощі** керівництва написанням майбутніми магістрами випускних кваліфікаційних робіт.

1. Низький рівень володіння теоретичними методами наукового пізнання – 1 2 3 4 5

2. Низький рівень пізнавальної активності магістрантів – 1 2 3 4 5

3. Відсутність творчості у науково-дослідній роботі – 1 2 3 4 5

4. Низький рівень володіння емпіричними методами наукового пізнання – 1 2 3 4 5

5. Низький рівень володіння методологією наукового пізнання – 1 2 3 4 5

6. Відірваність досліджень від практики соціально-педагогічної діяльності – 1 2 3 4 5

7. Свій варіант _____

IV. Керівництво практикою магістрантів

Оцініть, будь ласка, ефективність зазначених **способів організації та зміст практики** магістрантів щодо формування їх науково-дослідницької компетентності.

1. Наявність науково-дослідної практики магістрантів – 1 2 3 4 5

2. Наявність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики – 1 2 3 4 5

3. Використання у практичній діяльності методів теоретичного дослідження – 1 2 3 4 5

4. Використання у практичній діяльності методів емпіричного дослідження – 1 2 3 4 5

5. Зв'язок науково-дослідних завдань із практикою майбутньої професійної діяльності – 1 2 3 4 5

V. Участь магістрантів у науковій роботі кафедри та ВНЗ

Оцініть, будь ласка, рівень активності магістрантів у різних формах науково-дослідної роботи кафедри.

1. Творчі лабораторії – 1 2 3 4 5
2. Науково-дослідницькі семінари – 1 2 3 4 5
3. Участь у конференціях – 1 2 3 4 5
4. Публікації – 1 2 3 4 5

VI. Актуальність педагогічних умов науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки

Оцініть педагогічні умови науково-дослідної підготовки магістрів:

1. Забезпечення наступності в НДП майбутніх соціальних педагогів від бакалаврату до магістратури – 1 2 3 4 5
2. Посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до НДД – 1 2 3 4 5
3. Домінування у системі методів НДП магістрів проектних технологій – 1 2 3 4 5
4. Забезпечення позитивної мотивації магістрів соціальної педагогіки до здійснення НДД як передумова розвитку НДК – 1 2 3 4 5

Опитувальник
рівня науково-дослідницької компетентності майбутніх магістрів
соціальної педагогіки

Шановний магістранте! Нами проводиться емпіричне дослідження на тему «Педагогічні умови науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки». Задля визначення об'єктивного стану науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки ми розраховуємо на Ваші відверті й компетентні відповіді.

Дякуємо за співробітництво!

Увага! Оцінювання рівня науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів з соціальної педагогіки проводиться за 5-ти бальною шкалою від 1 до 5, де 1 – мінімальна оцінка, а 5 – максимальна.

I. Мотиваційний блок

Оцініть ефективність змісту науково-дослідної підготовки магістрів соціальної педагогіки:

1. Актуальність науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів –
1 2 3 4 5
2. Необхідність володіння методологією дослідницької діяльності у соціально-педагогічній практиці – 1 2 3 4 5
3. Необхідність володіння теоретичними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці – 1 2 3 4 5
4. Необхідність володіння емпіричними методами наукового пізнання у соціально-педагогічній практиці – 1 2 3 4 5
5. Зв'язок науково-дослідної діяльності із практикою роботи соціального педагога – 1 2 3 4 5
6. Спрямованість соціально-педагогічної діяльності на дослідження соціально-педагогічних явищ і процесів – 1 2 3 4 5

7. Актуальність впровадження спеціалізованих дисциплін із методології та технологій соціально-педагогічної науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5

8. Актуальність впровадження у програми інших навчальних дисциплін тем, які сприяють поглибленню науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

II. Когнітивний блок

Оцініть рівень сформованості Ваших знань щодо використання методів науково-дослідної діяльності

1. Аналіз – 1 2 3 4 5
2. Синтез – 1 2 3 4 5
3. Абстрагування – 1 2 3 4 5
4. Узагальнення – 1 2 3 4 5
5. Моделювання – 1 2 3 4 5
6. Ідеалізація – 1 2 3 4 5
7. Конкретизація – 1 2 3 4 5
8. Аналогія – 1 2 3 4 5
9. Індукція – 1 2 3 4 5
10. Дедукція – 1 2 3 4 5
11. Спостереження – 1 2 3 4 5
12. Бесіда – 1 2 3 4 5
13. Інтерв'ю – 1 2 3 4 5
14. Анкетування – 1 2 3 4 5
15. Рейтинг – 1 2 3 4 5
16. Контент-аналіз – 1 2 3 4 5
17. Експертне опитування – 1 2 3 4 5
18. Тестування – 1 2 3 4 5
19. Соціометрія – 1 2 3 4 5
20. Вивчення продуктів діяльності – 1 2 3 4 5

III. Змістово-діяльнісний блок

А. Оцініть рівень відповідності Вашої професійної підготовки завданням науково-дослідної діяльності

1. Відповідність навчальних планів завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

2. Відповідність матеріально-технічної бази ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

3. Відповідність інформаційної бази ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

4. Відповідність кваліфікації викладачів ВНЗ завданням науково-дослідної підготовки магістрів – 1 2 3 4 5

5. Наявність науково-дослідної практики магістрантів – 1 2 3 4 5

6. Наявність науково-дослідних завдань у програмах стажерської практики – 1 2 3 4 5

Б. Оцініть ефективність зазначених форм Вашої професійної підготовки щодо формування науково-дослідної компетентності

1. Участь у різних видах навчальної аудиторної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття) з елементами наукових досліджень – 1 2 3 4 5

2. Індивідуальна робота викладачів зі студентами, які займаються науковими дослідженнями – 1 2 3 4 5

3. Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках – 1 2 3 4 5

4. Участь студентів-дослідників у постійних наукових проблемних групах – 1 2 3 4 5

5. Участь студентів у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, семінарах – 1 2 3 4 5

6. Проведення наукових пошуків у процесі виконання різних видів практики в навчально-виховних і соціальних закладах – 1 2 3 4 5

7. Самостійна робота з літературою – 1 2 3 4 5

8. Проведення емпіричного дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи – 1 2 3 4 5
9. Формулювання висновків дослідження при виконанні випускної кваліфікаційної роботи – 1 2 3 4 5
10. Оформлення результатів випускної кваліфікаційної роботи – 1 2 3 4 5
11. Впровадження результатів магістерського дослідження – 1 2 3 4 5

IV. Рефлексивно-оцінний блок

Оцініть рівень Вашої науково-дослідної компетентності:

1. Рівень знань про методологію та методику проведення науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5
2. Рівень сформованості умінь науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5
3. Рівень розвитку навичок науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5
4. Рівень вмотивованості до здійснення науково-дослідної роботи – 1 2 3 4 5

V. Актуальність впровадження педагогічних умов науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки

Оцініть педагогічні умови Вашої науково-дослідної підготовки:

1. Забезпечення позитивної мотивації магістрів соціальної педагогіки до здійснення НДД як передумова розвитку НДК – 1 2 3 4 5
2. Посилення методологічної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до НДД – 1 2 3 4 5
3. Домінування у системі методів НДП магістрів проектних технологій – 1 2 3 4 5

Додаток В

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Розглянуто і схвалено
 Вченою радою НУБіП України
 «__» _____ 2010 р.
 (протокол № __)

«Затверджую»
 Ректор НУБіП України
 Д.О. Мельничук
 _____
 «__» _____ 2010 р.

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
підготовки фахівців на 2010-2011 н. р.
 (для вступників 2010 р.)

Спеціальність	<u>8.01010601 «Соціальна педагогіка»</u>
Освітньо-кваліфікаційний рівень	<u>«Магістр»</u>
Спеціалізація	<u>виробнича</u>
Магістерська програма	<u>«Соціально-педагогічна діяльність в сільській місцевості»</u>
Форма навчання	<u>денна</u>
Термін навчання	<u>1,5 року</u>
Кваліфікація	<u>2340 Педагог соціальний</u>

Реалізують магістерську програму

ННІ

природничо-гуманітарний

												Кількість тижнів	
												18	18
Нормативні навчальні дисципліни													
Цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки													
.	Філософія науки та інноваційного розвитку	54	1,5				6	8	8		18	2	
.	Правові засади наукової та педагогічної діяльності	36	1				8	0			18	1	
.	Ділова іноземна мова	54	1,5				6			6	18	2	
Всього		144	4				90	28	26	36	54	8	0
Цикл дисциплін професійно-орієнтованої та фундаментальної підготовки													
.	Організація діяльності соціальних служб	108	3	1		1	36	18	18		72	2	
.	Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень	108	3		1		36	18	18		72	2	
.	Актуальні проблеми соціальної педагогіки	108	3	1			36	18	18		72	2	
.	Соціальна робота в Україні	108	3		1		36	18	18		72	2	
.	Соціальний супровід сім'ї	108	3	2			36	18	18		72		2
Всього		540	15	3	2	1	180	90	90	0	360	8	2
Цикл дисциплін професійно-практичної підготовки													
.	Психолого-педагогічна терапія	126	3,5	2			36	18	18		90		2
.	Методика навчання соціально-педагогічних дисциплін	216	6	3	2	3	84	28	28	28	132		3
.	Педагогіка вищої школи	180	5	2		2	72	36	18	18	108		4
.	Психологія вищої школи	180	5	1			36	18		18	144	2	
.	Організація управління навчальним процесом у ВНЗ	180	5		2		72	36	36		108		4

.	Охорона праці в соціально-педагогічній сфері	108	3	3			20	10		10	88		
	Всього	990	27,5	5	2	2	320	146	100	74	670	2	13
	Всього за нормативною частиною	1674	46,5	10	5	3	590	264	216	110	1084	18	15
Вибіркові навчальні дисципліни													
Цикл дисциплін за вибором університету													
	Нові інформаційні технології у ВНЗ	180	5		3		40	20		20	140		
	Методика проведення соціально-педагогічного тренінгу	108	3		3		40	20	20		68		
	Культура мовлення та ділового спілкування	108	3		2		36	18	18		72		2
	Організація роботи з різними соціальними групами	144	4	3			30	20		10	114		
	Всього	540	15	1	3	0	146	78	38	30	394	0	2
Цикл дисциплін за вибором студента													
.	Економіка вищої школи	90	2,5		2		36	18	18		54		1
.	Менеджмент соціально-педагогічної роботи	90	2,5		3		10	6	4		80		
.	Вища освіта України та Болонський процес	90	2,5		3		10	6	4		80		
.	Світове сільське господарство та продовольчі ресурси	36	1		1		18	10	8		18	1	
.	Міжнародна стандартизація та сертифікація технологій, сировини і готової продукції	36	1		1		18	10		8	18	1	
.	Стратегія сталого розвитку природи та суспільства	36	1		1		18	10	8		18	1	
	Всього	378	10,5	0	6	0	110	60	42	8	268	3	2
	Всього за вибірковою частиною	918	25,5	1	6	0	256	138	80	38	662	0	3
.	Комплексний державний іспит	36	1										
.	Підготовка та захист магістерської роботи	360	10										
.	Навчальна педагогічна практика	36	1										
.	Виробнича соціально-педагогічна практика в соц. службах	216	6										
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН		3240	90				846	402	296	148	1746	18	18
	Кількість іспитів			11								5	3
	Кількість заліків				14							6	4
	Кількість курсових робіт					3						1	1

2. Зведені дні з бюджетного часу (в тижнях)

Курс	Теоретичне навчання	Екзаменаційна сесія	Практики		Державна атестація	Підготовка маг. роботи	Канікули	Разом
			навч.	вир.				
5	36	4	1	5	-	-	6	52
6	10	1	-	-	1	4	-	17
Разом	46	5	1	5	1	4	6	68

3. Курсові роботи

з/п	Назва дисципліни	Години	Кі
1	Організація діяльності соціальних служб	18	
2	Педагогіка вищої школи	18	
3	Методика виклад. соц.-пед. дисциплін	18	

4. Державна атестація

№ з/п	Складова атестації	Години	Кредити	Кількість тижнів
1	Тестовий державний іспит(Організація діяльності соціальних служб, Соціальний супровід сім'ї, Організація роботи з різними соціальними групами)	36	1	1
2	Підготовка та захист магістерської роботи	360	10	5

5. Практична підготовка

№ з/п	Назва практики	Номер семестру	Кількість тижнів	Кі
1	Навчальна педагогічна практика	2	1	
2	Виробнича соціально-педагогічна практика в соц. службах	2	5	

6. Структура навчального плану

з/п	Цикл дисциплін	Години	Кредити	%
.	Цикл нормативних дисциплін	1674	46,5	51,7
.	Цикл дисциплін за вибором ВНЗ	540	15	16,7
.	Цикл дисциплін за вибором студента	378	10,5	11,6
.	Інші види робіт	648	18	20
	Всього	3240	90	10

			0
--	--	--	---

“ПОГОДЖЕНО”

“РОЗРОБЛЕНО”

Навчальна програма курсу**«Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень»***Вступ*

Навчально-методичний комплекс містить робочу програму, критерії оцінки знань студентів, протокол погодження, структурно-логічну схему, календарно-тематичний план, зразки білетів для підсумкового контролю студентів, конспект лекцій.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**«МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

№ п/п	Назва теми	Лекційні заняття (год)	Практичні (семінарські, лабораторні) заняття (год)	Самостійна робота студентів (год)
Змістовий модуль I. Теорія і методологія наукового дослідження				
1.1	Наука як форма суспільної свідомості	2	2	8
1.2	Сутність соціально-педагогічного дослідження	2	2	8
1.3	Планування соціально-педагогічного дослідження	2	2	8
	<i>Всього за модуль</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>24</i>
<i>Всього за модуль I</i>				
Змістовий модуль II. Теоретичні та емпіричні методи соціально-педагогічних досліджень				

2.1	Теоретичні методи наукового дослідження	2	2	6
2.2	Емпіричні методи наукового дослідження	2	2	10
2.3	Педагогічний експеримент	2	2	8
	<i>Всього за модуль</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>24</i>
Змістовий модуль III. Обробка та оформлення результатів соціально-педагогічних досліджень				
3.1	Види науково-дослідницької роботи студентів	2	2	8
3.2	Застосування методів математичної статистики у педагогічному дослідженні	2	2	8
3.3	Обґрунтування дослідження та його результатів	2	2	8
	<i>Всього за модуль</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>24</i>
Всього		18	18	72

**ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I
ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Тема 1.1. Наука як форма суспільної свідомості

Наукове пізнання в житті суспільства. Наукове пізнання й методологія. Логіка наукового дослідження як аналіз сутності та структури наукового пізнання. Емпіричні та теоретичні рівні пізнання. Об'єкт і предмет пізнання. Педагогічний факт як категорія наукового пізнання.

Тема 1.2. Сутність соціально-педагогічного дослідження

Поняття соціального. Соціальна діяльність і соціальні відносини, факти. Система особистості. Механізм соціалізації індивіда. Механізм зміни соціальної системи. Соціальний статус і соціальна роль. Соціальні норми і цінності. Рівні соціальної взаємодії особистостей. Принципи розбудови соціально-педагогічних інноваційних систем.

Тема 1.3. Планування соціально-педагогічного дослідження

Загальна характеристика етапів соціально-педагогічного дослідження (наукова проблема, обґрунтування теми, актуальність, новизна, мета, гіпотеза, безпосереднє проведення експерименту, статистична та теоретична обробка одержаних даних). Роль особистості науковця у проведенні соціально-педагогічного дослідження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 2.1. Теоретичні методи наукового дослідження

Абстрагування. Аналіз і синтез. Індукція і дедукція. Методи моделювання, порівняння, узагальнення. Ідеалізація та формалізація. Метод екстраполяції.

Тема 2.2. Емпіричні методи наукового дослідження

Спостереження як метод емпіричного вивчення педагогічної дійсності. Вивчення і узагальнення педагогічного досвіду. Вимірювання як метод дослідження. Вивчення документації та результатів педагогічної діяльності. Експеримент. Методи опитування: інтерв'ю, бесіда, анкетування..

Тестування. Соціометрія як метод дослідження міжособистісних відносин в групі.

Тема 2.3. Педагогічний експеримент

Поняття експериментального методу в педагогічних дослідженнях, його види. Структура педагогічного експерименту. Етапи педагогічного експерименту та їх планування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III ОБРОБКА ТА ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 3.1. Види науково-дослідницької роботи студентів

Науково-дослідницька робота студентської молоді. Вимоги до написання реферату. Тези доповіді та наукова стаття. Підготовка магістерської роботи як кваліфікаційного дослідження.

Тема 3.2. Застосування методів математичної статистики у педагогічному дослідженні

Основні поняття математичної статистики. Основні типи вимірювань у педагогічних дослідженнях. Кореляція. Відбір контрольних і експериментальних груп. Статистичні критерії. Загальні підходи до вибору методів перевірки статистичних гіпотез.

Тема 3.3. Обґрунтування дослідження та його результатів

Зміст обґрунтування науково-дослідницької роботи. Схеми обґрунтування: анотація, опис проекту (план реалізації проекту, ресурси, необхідні для реалізації проекту, результати реалізації проекту), бюджет. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень: графічні, табличні. Оформлення таблиці та її розміщення у науковій праці.

Оформлення графічних залежностей у вигляді графіків та діаграм. Вимоги до оформлення наукових праць.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення оцінки ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
Відмінно	A	Відмінно	90 – 100
Добре	B	Дуже добре	82 – 89
Добре	C	Добре	75 – 81
Задовільно	D	Задовільно	66 – 74
Задовільно	E	Достатньо	60 – 65
Незадовільно	FX	Незадовільно	35 – 59
Незадовільно	F	Незадовільно	01 – 34

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

«Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень»

ВСТУП

Програма курсу «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень» охоплює всі змістові модулі, визначені анотацією для мінімальної кількості годин, передбачених стандартом.

Мета курсу: ознайомити студентів з сутністю, змістом та методами соціально-педагогічних досліджень у діяльності соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу.

Завдання дисципліни:

- 1) розширення загально професійного рівня розвитку студентів;
- 2) надання можливості творчого використання методів соціально-педагогічного дослідження в практиці діяльності соціального педагога;
- 3) розвиток знань, умінь та навичок використання методів соціально-педагогічних досліджень залежно від ситуації соціального розвитку дитини;
- 4) озброєння майбутніх професіоналів у боротьбі з помилками в соціальній роботі;
- 5) допомога у розв'язанні сучасних соціально-педагогічних проблем у роботі з різними категоріями населення.

Курс „ Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень ” внесений у процес підготовки спеціалістів соціальної сфери. Весь курс умовно поділено на три модулі, які відображують відповідно три рівні методологічної інтерпретації соціально-педагогічних досліджень – загальнотеоретичний, методичний та інструментальний.

2. ЗМІСТ КУРСУ

ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Тема 1.1. Поняття методології наукового дослідження та його розвиток сучасною педагогічною наукою

Наукове пізнання в житті суспільства. Наукове пізнання й методологія. Емпіричні та теоретичні рівні пізнання. Об'єкт і предмет пізнання. Соціально-педагогічний факт як категорія науковою пізнання. Поняття методології та методу наукового дослідження. Основні методологічні принципи. Методи наукового пізнання. Аналіз і синтез. Індукція і дедукція. Методи ідеалізації і моделювання. Аксиоматично-дедуктивний метод. Логічний та історичний методи дослідження. Системний підхід у науковому дослідженні.

Тема 1.2. Теоретичні основи організації та проведення соціально-педагогічних досліджень

Поняття соціального. Механізм зміни соціальної системи. Соціальна діяльність і соціальні відношення, факти. Система особистості. Соціальна система. Механізм соціалізації індивіда. Соціальний статус і соціальна роль. Соціальні норми і цінності. Рівні соціальної взаємодії особистостей. Принципи розбудови соціально-педагогічних інноваційних систем. Особливості соціально-педагогічних досліджень у професійній діяльності соціального педагога. Розробка проекту дослідження. Технологія підготовки програми дослідження. Проблема, мета й завдання соціально-педагогічних досліджень. Об'єкт і предмет соціально-педагогічних досліджень. Організаційно-методичний (календарний) план дослідження. Змістовні та формалізовані способи дослідження соціально-педагогічної дійсності. Педагогічна діагностика й соціально-педагогічне дослідження. Роль особистості науковця у проведенні соціально-педагогічного дослідження. Формування вибіркової сукупності досліджуваних. Популяція і вибірка сукупність. Поняття скринінгу в процесах формування вибірки. Систематизована і серійна (гніздова) вибірка. Репрезентативність як

необхідна вимога до вибірки при дослідженні з використанням позаекспериментальних та експериментальних методів.

РОЗДІЛ II

ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ І СОЦІОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Тема 2.1. Експеримент як складова частина наукового дослідження соціально-педагогічної діяльності

Експеримент як метод дослідження соціально-педагогічних явищ. Гіпотеза і програма експерименту. Способи формування вибіркової сукупності у соціально-педагогічному експерименті. Функції соціально-педагогічного експерименту: перевірка гіпотез про зв'язки між окремими елементами системи, встановлення функціональних і інших залежностей, визначення причинних зв'язків. Етапи організації і проведення експерименту. Групи досліджуваних в експерименті: контрольна і експериментальна. Методика проведення експерименту. Особливості планування експерименту у соціально-педагогічних дослідженнях. Фіксування результатів експерименту. Обробка матеріалів і визначення ступеня чистоти результатів. Основні види експериментів у соціально-педагогічних дослідженнях: природні і лабораторні; констатуючі; формуючі і контрольні: прості і складні; звичайні і змодельовані; матеріальні і мислительні: пасивні і активні; одно і багатофакторні тощо.

Тема 2.2. Метод спостереження в соціально-педагогічних дослідженнях

Використання методу спостереження в соціально-педагогічних дослідженнях. Наукове і повсякденне спостереження. Ознаки наукового спостереження. Специфічні особливості спостереження. Програма проведення спостереження. Етапи наукового спостереження. Види спостереження: структуризовані і неструктуризовані (за ступенем

формалізації спостереження), включені і невключені (за місцем спостерігача), польові і лабораторні (за умовами організації), систематичні і випадкові (за регулярністю проведення), довготривалі і короткотривалі, каузальні (причинне) і епізодичні, зовнішні і внутрішні. Загальна процедура спостереження. Значення ролі спостерігача для успішного проведення спостереження. Переваги та недоліки методу спостереження.

Тема 2.3. Методи опитування у соціально-педагогічних дослідженнях

Опитування як сукупність методів отримання інформації. Вимоги до опитування в соціально-педагогічних дослідженнях. Бесіда як метод збору фактів у процесі особистого спілкування за спеціально складеною програмою. Умови успішності бесіди як методу дослідження. Вимоги до бесіди. Анкетування. Анкета. Класифікація питань анкети за змістом, функціями, формою. Оформлення анкети. Розміщення питань анкети. Основні вимоги до формулювання питань анкети. Поштові опитування, опитувальні сітки. Інтерв'ю як метод опитування. Інтерв'юер і респондент. Засоби комунікації у процесі інтерв'ю. Різновиди інтерв'ю. Об'єкти опитування (соціальна спільнота, група, колектив, індивід). Предмет опитування (події, факти, мотиви, ціннісні орієнтації тощо). Вимоги до компетенції респондентів. Організація обробки інформації. Об'єктивність, надійність та валідність методів опитування.

Тема 2.4. Рейтингові методи у соціально-педагогічних дослідженнях

Сутність оцінювання. Вибір експертів (компетентних суддів). Поширеність оціночних методів і методик у дослідженнях соціально-педагогічних явищ і ситуацій. Метод експертного оцінювання. Метод незалежних характеристик. Узагальнення результатів за допомогою рейтингу. Переваги і недоліки рейтингу. Забезпечення достовірності одержаної інформації. Застосування методів математичної статистики для обробки даних дослідження. Метод самооцінки як частковий випадок

рейтингу. Застосування методу самооцінки при вивченні соціальних ролей особистості. Поєднання методу компетентних суддів і самооцінки.

Тема 2.5. Методи аналізу документів та продуктів діяльності у соціально-педагогічних дослідженнях

Суть поняття «документ». Класифікація документів. Характеристика статистичних документів. Основні джерела статистичної документації. Характеристика вербальних документів. Характеристика офіційних і неофіційних документів. Особливості державних і особистих документів. Письмові документи - найбільш багаточисельний вид сучасної документації. Діяльність головних архівних управлінь. Преса та газетно-журнальна періодика як важливе джерело соціологічної інформації. Специфіка іконографічних, фонетичних документів. Методи аналізу документів. Особливості традиційного аналізу документів. Недоліки традиційного аналізу документів. Поняття про контент-аналіз. Етапи застосування методу контент-аналізу в соціологічних дослідженнях. Специфіка й методика застосування методу контент-аналізу. Переваги і недоліки контент-аналізу як методу збору інформації. Вивчення інтересів, нахилів, здібностей, ставлення до діяльності, особливостей розвитку психіки через аналіз продуктів діяльності досліджуваних. Об'єкти вивчення. Вимоги до аналізу продуктів діяльності як методу одержання соціально-педагогічної інформації. Загальні вимоги до складання бібліографічного опису документів (друкованих праць).

Тема 2.6. Методи соціометрії. Тестові методики соціально-педагогічних досліджень

Соціометрія як метод науковою дослідження структури взаємостосунків та особливостей організаторської діяльності й комунікативних якостей особистості. Реальний та рефлексивний статус; аутосоціоматриця; аутосоціограма. Переваги і недоліки соціометричного методу у соціально-педагогічних дослідженнях. Поняття стратометричного методу визначення рівня міжособистісних стосунків у групі. Використання

соціометрії при вивченні референтних груп (референтометрія). Соціометричні критерії: комунікативні (соціометричні тести), гностичні (тести соціальної перцепції). Соціометричні індекси та методика їх обчислення. Впорядковані і невпорядковані матриці. Основні правила побудови соціометричного тесту. Процедура проведення соціометричного дослідження. Соціограма як спеціальний малюнок, діаграма, котра відображає цілісну картину взаємостосунків. Графічні позначення типів стосунків між членами групи. Доцільність і необхідність соціометричних досліджень. Вимоги до обнародування результатів соціометрії. Тестові методики в педагогічних дослідженнях. Види тестів. Особливості етапів тестової методики: вибір тесту; проведення його; інтерпретація результатів тесту. Вимоги до проведення тестових методик.

Тема 2.7. Методика обробки даних і аналізу результатів соціально-педагогічного дослідження

Обробка даних, визначення методів статистичного аналізу. Метод первинної статистичної обробки. Метод вторинної статистичної обробки. Способи графічного і табличного представлення результатів експерименту. Можливості використання математичних методів у соціально-педагогічних дослідженнях. Поняття виміру як встановлення відповідності між явищами й числами. Шкали вимірювань. Графічна ілюстрація результатів дослідження у вигляді діаграм, гістограм, полігонів. Обробка даних опитування. Процедура обробки анкет, рейтингу. Вибір комп'ютерних програм обробки даних дослідження. Процедура статистичної обробки даних. Середні величини сукупності (середнє арифметичне, медіана, мода). Варіації і розмах варіювання. Середній квадрат відхилень (дисперсія) і середнє квадратичне відхилення. Кореляційні зв'язки між досліджуваними явищами (в шкалі порядку - ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена, у шкалі відносин чи інтервалів — коефіцієнт кореляції Пірсона). Зміст та якісна інтерпретація кількісних характеристик досліджуваного явища. Підвищення ступеня вірогідності та об'єктивності оцінки одержуваних

експериментальних даних. Літературне оформлення отриманих дослідницьких матеріалів. Обґрунтування висновків і рекомендацій.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Семінарське заняття № 1.1. Поняття методології наукового дослідження та його розвиток сучасною педагогічною наукою

План

1. Логіка наукового дослідження як аналіз сутності та структури наукового пізнання.
2. Сутність принципу детермінізму, єдності діяльності й розвитку. цілеспрямованості, структурності, комплексності, об'єктивізму, принцип повноти й завершеності дослідження.
3. Мова як засіб вираження наукових знань.
4. Інтерпретація та операціоналізація понять.

Семінарське заняття № 1.2. Теоретичні основи організації та проведення соціально-педагогічних досліджень

План

1. Сутність принципів: системність, природовідповідність, кудьтуровідповідність. свободоцільність (О.В.Киричук).
2. Вивчення особистості, групи, колективу як необхідна умова їх успішної соціалізації.
3. Соціально-педагогічне дослідження як основа реалізації особистісного та індивідуального підходів у системі соціально-педагогічної роботи з населенням.
4. Стратегічний план дослідження й підготовка виконавців.

5. Простий випадковий вибір: основа, процедура, характеристика вибіркової сукупності. Стратифікована вибірка: поняття, організація, розрахунок характеристик вибірки. Дослідження та її конкретизація.

РОЗДІЛ II

ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ І СОЦІОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Семінарське заняття № 2.1. Експеримент як складова частина наукового дослідження соціально-педагогічної дійсності

План

1. Сутність експерименту як методу науковою пізнання соціально-педагогічної дійсності.

2. Основні ознаки застосування експериментального методу: втручання в певні соціально-педагогічні структури й ситуації у процесі експерименту, забезпечення необхідних умов, нейтралізація незапланованих впливів, маніпуляція з окремими елементами ситуації.

3. Основні елементи структури соціально-педагогічного експерименту як експериментальної системи: експериментальний фактор, експериментальна ситуація, експериментальний об'єкт.

4. Особливості експерименту типу пост-фактум.

5. Умови успішності проведення педагогічного експерименту: а) розуміння емпіричного і теоретичного пізнання, володіння системою пізнавальних процедур: б) педагогічна майстерність, організаторські здібності педагогів-експериментаторів.

Семінарське заняття № 2.2. Метод спостереження в соціально-педагогічних дослідженнях

План

1. Спостереження як метод цілеспрямованого, планомірного, певним чином фіксованого сприйняття досліджуваного об'єкту.
2. Труднощі спостереження як методу збору інформації. Типові помилки спостерігача.
3. Самоспостереження (інтроспекція).
4. Процедура фіксації результатів в процесі спостереження: система категорій, система ознак, шкала рейтингу
5. Техніка й методи організації спостереження.

Семінарське заняття № 2.3. Методи опитування у соціально-педагогічних дослідженнях

План

1. Використання бесіди як самостійного і допоміжного методу. Види бесіди.
2. Використання в анкетуванні шкал відповідей поперечних профілів.
3. Пізнавальні можливості інтерв'ю, достовірність відображення дійсності
4. Масові опитування в соціологічній практиці й вимоги до них.
5. Основні прийоми встановлення контакту

Семінарське заняття № 2.4. Рейтингові методи у соціально-педагогічних дослідженнях

План

1. Типові помилки, до котрих вдаються компетентні судді: помилка великодушності, помилка центральної тенденції, тенденційність, помилка контрасту, близькості, логічна помилка.
2. Самооцінка як прояв самосвідомості
3. Методика використання методу самооцінки.
4. Метод попарного порівняння.

5. Загальні підходи до вибору методів перевірки статистичних гіпотез.

Семінарське заняття № 2.5. Методи аналізу документів та продуктів діяльності у соціально-педагогічних дослідженнях

План

1. Суть поняття «документ».
2. Відмінності між вербальними і статистичними документами.
3. Особисті документи як основні і додаткові джерела інформації.
4. Система правил зберігання документів у архівах.
5. Формалізований метод як спосіб переборення суб'єктивізму традиційного методу. Факторний аналіз як спосіб обробки контент-аналізу.

Семінарське заняття № 2.6. Методи соціометрії. Тестові методики соціально-педагогічних досліджень

План

1. Поняття аутосоціометрії.
2. Місце індивіда в групі - статус, соціальна роль.
3. Визначення соціометричного статусу особистості в даній групі.
4. Основні сфери тестування: освіта, професійна підготовка і відбір, психологічне консультування.
5. Описові та об'єктивні тести.

Семінарське заняття № 2.7. Методика обробки даних і аналізу результатів соціально-педагогічного дослідження

План

1. Сутність обробки результатів досліджень як перехід від «окремих даних» до «соціальної інформації». Визначення шляхів такого переходу як основне завдання дослідника.

2. Кількісна і якісна інтерпретація результатів соціально-педагогічних досліджень.

3. Зміст та якісна інтерпретація кількісних характеристик досліджуваного явища.

4. Ймовірний характер соціальних і педагогічних явищ, багатозначність зв'язків між причиною і наслідком та їх статистичні залежності.

ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Тема 1.1: «Поняття методології наукового дослідження та його розвиток сучасною педагогічною наукою»

Питання

1. Логіка наукового дослідження як аналіз сутності та структури наукового пізнання.

2. Охарактеризуйте основні методологічні принципи наукового дослідження.

3. Поясніть взаємозв'язок пізнання і практики. Наведіть приклади.

4. Порівняйте внесок вітчизняних і зарубіжних науковців у розвиток світової науки.

5. Підготуйте презентацію на тему: «Мова як засіб вираження наукових знань».

6. Охарактеризуйте ознаки наукового і буденного пізнання.

Тема 1.2: «Теоретичні основи організації та проведення соціально-педагогічних досліджень»

Питання

1. Розробіть алгоритм механізму соціалізації індивіда в суспільстві.

2. Поясніть сутність принципів: системність, природовідповідність, культуру відповідність, свобододоцільність
3. На основі системного підходу поясніть розв'язання педагогічних проблем.
4. Підготуйте доповідь на тему: «Основні якості науковця у проведенні соціально-педагогічного дослідження».
5. Розробіть проект соціально-педагогічного дослідження .
6. Проведіть соціометричне дослідження групи з метою соціалізації особистості в ній.

РОЗДІЛ II

ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ І СОЦІОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Тема 2.1: «Експеримент як складова частина наукового дослідження соціально-педагогічної дійсності»

Питання

1. Зазначте основні вимоги до пошукової діяльності дослідника у вирішенні складних наукових проблем в сфері соціально-педагогічної практики.
2. Розробіть план-програму проведення наукового дослідження за обраною тематикою.
3. Проаналізуйте рівень реалізації наукової діяльності випускної кафедри або наукового гуртка.
4. Розробіть опитувальник для визначення рівня знань планування соціально-педагогічного дослідження.
5. Підготуйте термінологічний словник основних понять теми.

Тема 2.2: «Метод спостереження в соціально-педагогічних дослідженнях»

Питання

1. На основі запропонованого прикладу дипломної роботи обґрунтуйте вибір автором теоретичних та емпіричних методів дослідження.
2. Розкрийте головні особливості методики прогнозування.
3. Доберіть систему методів, яку, на Вашу думку, слід використати для вивчення мотивів навчання студента.
4. Що таке формалізований аналіз документальних джерел?
5. Розкрийте процес створення соціальним працівником ситуацій, у яких би респондент проявився відповідно до мети дослідження.

Тема 2.3: «Методи опитування у соціально-педагогічних дослідженнях»

Питання

1. Поясніть сутність процесу тривалого спостереження у реальних умовах.
2. Поясніть вислів «узагальнене бачення об'єкта в системі основних показників характеризує його структуру».
3. Розкрийте процес створення соціальним працівником ситуацій, у яких би респондент проявився відповідно до мети дослідження.
4. Охарактеризуйте метод соціометрії і його значення для дослідження міжособистісних відносин в групі.
5. Виконати соціометричне дослідження однієї з груп ВНЗ.

Тема 2.4: «Рейтингові методики у соціально-педагогічних дослідженнях»

Питання

1. Окресліть етапи соціально-педагогічного дослідження.
2. Охарактеризуйте інноваційні методики експерименту.

3. Поясніть структуру соціально-педагогічного експерименту на прикладі.

4. За обраною тематикою опишіть етапи соціально-педагогічного експерименту.

5. У чому полягає об'єктивна необхідність в організації наукових досліджень?

Тема 2.5: «Методи аналізу документів та продуктів діяльності у соціально-педагогічних дослідженнях»

Питання

1. Охарактеризуйте навчально-дослідницьку та науково-дослідницьку роботу студентів.

2. Підготуйте міні-диплом на довільну тему, обсяг якої не перевищує 10-12 сторінок.

3. В чому полягає планування науково-дослідної роботи?

4. Підготуйте тези доповідей за обраною тематикою.

5. Поясніть головні особливості обґрунтування актуальності і теми дослідження.

6. Розробіть план роботи «наукового гуртка».

Тема 2.6: «Методи соціометрії. Тестові методики соціально-педагогічних досліджень»

Питання

1. Визначте середні величини (середнє арифметичне, медіана, мода) та показники варіативності (дисперсію, коефіцієнт варіації) числа годин, які ви витрачали на самостійну роботу за останні 10 днів.

2. Проведіть порівняльний аналіз основних видів шкал вимірювання (якісних і кількісних), наведіть приклади їх використання.

3. Поясніть вираз: «Ці дві характеристики корелюють між собою». Охарактеризуйте ступінь зв'язку між двома змінними при таких значеннях коефіцієнта кореляції: $\varphi = -0,2$; $\varphi = +0,2$; $\varphi = -0,7$; $\varphi = +0,7$.

4. Охарактеризуйте дії дослідника на діагностичному, основному та порівняльному етапах педагогічного експерименту.

5. Проведіть порівняльний аналіз простої випадкової (ймовірної), стихійної, квотної, систематичної, гніздової (серійної) вибірок, наведіть відповідні приклади.

Тема 2.7: «Методика обробки даних і аналіз результатів соціально-педагогічного дослідження»

Питання

1. Поясніть порядок проведення педагогічного експерименту з незалежними і залежними вибірками.

2. Охарактеризуйте рівень значущості статистичного висновку за таких умов: $\alpha \leq 0,05$; $\alpha \leq 0,01$; $\alpha \leq 0,001$.

3. Поясніть сутність параметричних і непараметричних критеріїв.

4. Здійсніть аналіз схеми вибору критерію для перевірки статистичної гіпотези про однорідність контрольної та експериментальної груп.

5. Наведіть приклади з умовними даними щодо застосування статистичних критеріїв (критерій Стьюдента; критерій Пірсона; критерій Вілконсона-Манна-Уїтні).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. – М. : Педагогика, 1982. – 185 с.

2. Воловик П.М. Теорія імовірності і математична статистка в педагогіці. – К. : Рад. школа, 1989. – 222 с.

3. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию. Учебное пособие – Самара, 2000. – 340 с.

4. Загвязинский В.Й. Методология и методика дидактического исследования. – М. : Педагогика, 1982. – 159 с.
5. Къшерляг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике. – Таллинн : Валгус, 1980. –334 с.
6. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури. – К. : Наукова думка 1998. – 226 с.
7. Методологія наукового пізнання. – К., 1975. – 134 с.
8. Організація наукових досліджень: Програма курсу і методичні рекомендації для студентів психолого-педагогічного факультету. – Полтава, 1969. – 35 с.
9. Педагогічна соціологія: Навчальний посібник. – Тернопіль, 1998.
10. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів. – К. : Україна, 1998. – 343 с.
11. Рогов Е.Й. Настельная книга практического психолога в образовании: Учебное пособие. – М., 1996.
12. Рудницька О.П., Болгарська Л.Г., Сителмикова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. – К., 1998.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
З КУРСУ «МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
<i>Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)</i>	0-25 балів без права перескладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає окремі види та типи соціально-педагогічних досліджень, однослівно відповідає на конкретні запитання «так» чи «ні».	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації і контролю з боку викладача. З допомогою викладача намагається використати набуті знання для виконання найпростіших соціально-педагогічних досліджень.
	26-49 балів	Студент з допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача виконати одне завдання щодо самостійного проведення соціально-педагогічного дослідження.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
	50-60 балів	Студент з помилками характеризує сутність окремих соціально-педагогічних досліджень та категорій, що їх визначають: вадільність, репрезентативність, об'єкт, предмет, гіпотеза дослідження. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача у завданнях, передбачених на самостійне вивчення співвіднести категорії, явища та їх властивості.
<i>Середній рівень знань«3»(репродуктивний)</i>	61-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: з допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення головних категорій	Студент вміє правильно обрати й використати необхідні форми та методи проведення соціально-педагогічних досліджень у тій чи іншій соціально-педагогічній ситуації; з допомогою викладача за

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		курсу, правил проведення соціально-педагогічного дослідження, вимог до його проведення; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації	інструкцією вмiє виконати завдання і усно його пояснити.
	66-70 балів	Студент з допомогою викладача демонструє правильне розуміння сутності багатьох видів соціально-педагогічних досліджень, вимог до них і правил їх здійснення; словесно описує алгоритм проведення соціально-педагогічних досліджень; адекватно формулює об'єкт, предмет, мету, завдання більшості	Студент вмiє правильно виконати просте соціально-педагогічне дослідження, оформлюючи його без висновків; за інструкцією і з допомогою викладача намагається виконати кількеступеневі соціально-педагогічні дослідження, керуючись поставленим

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		дослідницьких завдань; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	викладачем завданням або виходячи з конкретної соціально-педагогічної ситуації з обґрунтуванням результату, у якому є помилки.
	71-74 балів	Студент з допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває сутність методології соціально-педагогічного дослідження, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести соціально-педагогічні дослідження з соціально-педагогічними ситуаціями, що виникають у практичній діяльності соціального педагога школи;	Студент вміє правильно виконати складне завдання щодо проведення й аналізу проведеного соціально-педагогічного дослідження; вміє оцінити репрезентативність і валідність проведеного дослідження, при потребі звертаючись за консультацією викладача, робить правильні обґрунтовані висновки; з допомогою викладача може зробити частковий аналіз і

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, синтез, моделювання).	порівняння соціально-педагогічних досліджень, які можуть бути застосовані у вказаній викладачем ситуації професійної діяльності.
<i>Достатній рівень знань «4» (конструктивно-варіативний)</i>	75-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває сутність, методологічні й теоретичні засади кожного соціально-педагогічного дослідження, його значення та вплив на вирішення ситуацій професійної діяльності.	Студент здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних (типових) ситуацій у професійній діяльності соціального педагога школи. Вміє самостійно розв'язувати типові соціально-педагогічні задачі, ситуації та дилеми, що потребують виконання соціально-педагогічних досліджень; якісно зробити аналіз, порівняння, висновки, при потребі звертаючись до викладача;

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
			користуватися додатковими знаннями для вирішення соціально-педагогічних завдань.
	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	Студент уміє користуватися соціально-педагогічними законами для розв'язання задач; добирати необхідну додаткову інформацію для виконання типових завдань; аргументовано, посилаючись на закони, правила, пояснювати деякі соціально - педагогічні явища, що відбуваються в особистому житті та діяльності окремого суб'єкта соціальної роботи (підприємства).
	86-90 балів	Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить	Студент уміє самостійно розв'язувати типові соціально-педагогічні завдання, що

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи додаткові джерела, що не входять до рекомендованого списку літератури; може з допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	потребують залучення результатів соціально-педагогічних досліджень, виправляти допущені помилки; за підказки викладача може розв'язувати завдання, що потребують знання декількох тем; використовувати різні джерела інформації, користуватися статистичним матеріалом, даними соціально-педагогічних досліджень, представлених у різних наукових джерелах і мережі Інтернет.
<i>Високий рівень знань «5» (творчий)</i>	91-93 балів	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні знання з методології і методів соціально-педагогічного дослідження; вільно відповідає на	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати із спеціальною літературою (статистичні збірники, наукові

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища, ідеї, що виникають у ході обговорення; судження його логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.	журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, графіками, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з не зовсім повним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
	94-97 балів	Студент вільно висловлює власні думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює власні й проведені іншими студентами	Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями та

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		результати соціально-педагогічних досліджень відповідно до визначеного об'єкта, предмету й гіпотези дослідження; вільно володіє категоріями й поняттями курсу, виявляючи особисту позицію; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	перспективами власної професійної діяльності як соціального педагога школи.
	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє методологію наукового дослідження, можливості застосування соціально-педагогічних досліджень у комплексному підході до виконання	Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, сформулювати соціально-педагогічну проблему і визначити шляхи її розв'язання із

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		наукової теми чи проекту; подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали засобів масової інформації та інших додаткових джерел інформації; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	застосуванням різноманітних методів соціально-педагогічного дослідження; вести дискусію з конкретного питання; розв'язувати і пояснювати розв'язки соціально-педагогічних завдань високої складності, користуючись результатами власних соціально-педагогічних досліджень.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
студентського семінару
підвищення рівня науково-дослідницької компетентності магістрів
соціальної педагогіки

№ п. п	Назва теми модуля	Кількість годин				
		Всього	в тому числі			
			Лекції	Практичні тренінгові	Семін арські	Іміта- ційно- ігрові
1	2	3	4	5	6	7
	I. Філософія, теорія та методологія наукового пізнання					
1	Функції науки в життєдіяльності суспільства		2		2	
2	Наукові теорії, принципи та технології		2		2	
3	Поняття методології наукового дослідження та його розвиток сучасною педагогічною наукою		2	2		
4	Форми розвитку наукової діяльності в сучасній вищій школі		2		2	
5	Теоретичні основи організації та проведення соціально-педагогічних досліджень		2	2		2

	Всього за модулем	22	10	4	6	2
	II. Методологічні засади соціально-педагогічної діяльності					
1	Глобальні, інтеграційні тенденції розвитку наукових досліджень і формування нової методологічної культури науки		2		4	
2	Організація соціологічних досліджень у молодіжному середовищі		4	4		2
	Всього за модулем	18	6	4	4	2
	III. Характеристика психолого-педагогічних і соціологічних методів збору інформації у соціально-педагогічних дослідженнях					
1	Експеримент як складова частина наукового дослідження соціально-педагогічної дійсності		2	2		
2	Метод спостереження в соціально-педагогічних дослідженнях		2			2
3	Методи опитування у		2			2

	соціально-педагогічних дослідженнях					
4	Рейтингові методи у соціально-педагогічних дослідженнях		2			4
5	Методи аналізу документів та продуктів діяльності у соціально-педагогічних дослідженнях		2	4		
6	Методи соціометрії. Тестові методики соціально-педагогічних досліджень		2	4		
7	Методика обробки даних і аналізу результатів соціально-педагогічного дослідження		2	4		
	Всього за модулем	38	14	16	0	8
	IV. Методологія науково-педагогічного проектування					
1	Науково-педагогічна сутність проектування		4		4	
2	Функції і види науково-педагогічного проектування		2	4		
3	Проектна діяльність у системі підвищення		4			4

	професійної культури					
4	Соціально-педагогічні й особистісні проекти		4			2
	Всього за модулем	28	14	4	4	6
	Разом	108	44	28	14	18